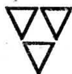
IZGUBLJENO ZVANJE

PO 25. TALIJANSKOM IZDANJU PREVEO

A. APOLINAR BRANIČKOVIĆ,
FRANJEVAC.

II. IZDANJE.

IZDAO: »GLASNIK SV. FRANJE«.

TISAK NADBISKUPSKE TISKARE U ZAGREBU, KAPTOL 27.
ZAGREB 1918.

Ordinariatus Archidioecesis Zagrebiensis.

Nrus 5347./1918.

Nihil obstat.

P. Vandelinus Vošnjak m. p.
Censor.

Imprimatur.

Datum Zagrebiae, die 2. Julii 1918.

Dr. Josephus Lang,
Eppus Consc. Provicarius Generalis.

Nrus 303/1918.

Nihil obstat quin imprimatur.

Datum Zagrebiae, die 2. Julli 1918.

P. Raphael Rodić m. p.
Min. Prov.

IZGUBLJENO ZVANJE

Predgovor.

Tko bude čitao ovu kratku i tužnu povijest, mislit će možda, da sam pustio uzde svojoj mašti. Nu koji je ljubio, trpio, žrtvovao se, ne će naći ništa nevjerojatno u ovoj bolnoj povijesti.

Plemenito je držati obećanje živima, sveto je držati ga mrtvima.

Ovo je rukopis, koji mi je povjerio prijatelj na smrtnoj postelji. Počivaj u miru čista i žarka dušo, kao što i ja cjelivam i čuvam ove uspomene.

Pokazao sam se možda slabim, što nijesam zatajio čudnovate događaje iz straha, da će se pričiniti izmišljenima, jer svi ne vjeruju u čudesa, ali onoj manjini pobožnih mogle bi biti od velike koristi. Gospod upre katkad svoj milostivi pogled u neke duše, koje su mu osobito mile; on im pomaže svojim milostima, pomaže im svojim rasvijetljenjima i vodi ih svojim nadahnućima. Da se ova istina još više potvrdi, htio sam udovoljiti želji moga dobrog Hinka, te izdati ovu njegovu milu ostavštinu.

O da mogu biti ove uspomene spasonosnim naukom onim mladićima, koje je Bog odredio za radosti i borbe vjere, da slijede glas Božji stupajući preko svih zapreka boreći se pače i protiv onih, koji su nam dragi, premda kod toga krvari srce i plače ucviljena duša! — O roditelji, zaslijepljeni jedino zemaljskom ljubavi: budite veledušni, zatajite se! Evo to je, što od vas ištu sinovi vaši! Zašto se bojite puteva Gospodnjih?

Svemu, što pripovijeda siromašni Hinko, bio sam ja sam svjedokom; a ožalošćena njegova majka i sestra Pija provađaju još sada u miru Gospodnjem ostatak svojih dana. Starija sestra Alojzija, koja je stupila među kćerke sv. Vinka Paulskog, te se posvetila ljubavi bližnjega i sakrila svoju čistoću pod bijeli ovratnik, moli neprestano za vječni spas svojega milog pokojnika.

Ja pak do nogu oltara i u tišini svoje čelijice u žaru ljubavi molim utjehu za sve, koji trpe i pobjedu svima, koji se hrabro bore.

I.

Domovina mi je Španija. Moj se otac posvetio trgovini, a majka, kći lijepe Italije, osim plemenita roda, bila je obdarena velikom dušom, nježnim srcem, rijetkim umom, a bijaše i vrlo naobražena.

Već kao šestgodišnji dječak natjerah mnogo puta u zdvojnost svoju majku, kako mi je sama često govorila. Ali ja, premda malen, opažao sam, da ona to ne govori ozbiljno, nego da samo želi da obuzda moj vatreni značaj i nemirnu ćud. Bio sam svojevoljan; nijesam trpio, da mi je išta na putu i već sam želio, da mi se svi klanjaju i pokoravaju mojim zahtjevima. Svakiput, dok se zabavljah sa svojim dvjema sestrama, zabava je kratko trajala, jer je brzo došlo do tučnjave, koja se svršila sa suzama i dugim plačem s njihove strane. Majka se sirotica uvijek na to tužila. Ja pak, čim sam opazio da sestre plaču, bacio sam im se pred noge, molio ih za oproštenje i zaklinjao za ljubav Božju, neka šute i umire se, da majka ništa ne opazi. To činjah ne iz straha pred kaznama, koje su me često stigle ili zbog česa drugoga, već samo zato, što mi bijaše vrlo žao uvrijediti majku, koju sam toliko ljubio. Često je morala čuti naš plač i onda je htjela o svemu točno čuti i teško onomu, koji bi štogod zatajio! Deset puta na dan bacih joj se pred noge moleći je za oproštenje i oplakujući koji od svojih običnih prekršaja. Ali jedva sam od nje dobio poljubac, počeli smo iznova. Ništa nije moglo obuzdati moju živahnost.

Često odjeven na vojničku s drvenim mačem u ruci, papirnatim šeširom na glavi, jašeći na kakovoj batini, samo da je imala držak donekle nalik na konjsku glavu, vrtio sam se po cijeloj kući, oštećujući, lomeći i rušeći sve, štogod mi je stajalo na putu. Sjećam se, kako sam jednoga dana zajašio svog drvenog vranca, unišao u sobu te naišao upravo na veliku sliku, koja je prikazivala neku bitku. Činilo mi se, da vojnici spremajući se na navalu, jaše baš protiv mene. Zanešen svojom živom maštom stadoh vikati: »Hajde, da se ogledamo!« Navalih na njih sa svojim drvenim mačem i tako sam udarao po slici, da se je platno na više mjesta poderalo. Opazivši to otac upravo je pobijesnio, osudio me, da moram

tri dana sprovesti o kruhu i vodi i sve moje prošnje i suze nijesu ga mogle ganuti. Žalostio se, što sam mu pokvario jedno od najljepših remek-djela, koje se kroz tolike godine tako brižno čuvalo u našoj kući. Premda nijesam shvaćao nutarnje vrijednosti i cijene te slike, ćutio sam ipak veliku bol videći svoga oca tako žalosna.

U najzabitnijem mjestu naše kuće bijaše jedna tamna soba, u kojoj se čuvalo staro pokućtvo i ostale slične stvari. Tu sam u svom žaru djetinje pobožnosti objesio na zid jednu sliku, što sam je dobio od svećenika, kojemu sam prviput dvorio kod sv. Mise. Slika predstavljaše bijeg sv. Obitelji u Misir. Kad bi me pritisla žalost ili sramota, što sam rastužio majku, nastojao sam se sakriti, bježao sam, da se zatvorim u tu zabitnu sobu pred onu lijepu sliku, i tu sam plakao. Često sam držao, da sam učinio prave zločine, te sam vrućim suzama molio za oprošenje djetešce Isusa. — Prigodom dakle gore spomenute nesreće klečao sam pred sv. slikom dva sata. Bijaše mi sedam godina; ni sada ne znam gdje sam smogao tolike riječi, koje sam u molitvi izgovorio gospodu Bogu. Po glavi su mi se vrzle najekscentričnije osnove. Majka mi je pripovijedala o sv. Jeronimu, kako se povukao u pustinju, da čini pokoru i ondje se kamenom udarao u prsa. »Pa dobro«, rekoh u sebi, »što mi drugo preostaje, nego da noću pobjegnem od kuće, zaklonim se u kakvu šumu, te tamo činim pokoru i bičujem se kao ovaj Svetac?«

Bila je to instinktivna želja prethodnica želje jednoga dana... Nijesam jošte znao, da gorim za Tobom o Gospode, i da ću se sasvim Tebi posvetiti. Ali odjeća svećenika je odjeća mučenika; jer svijet ne razumije da onaj, koji daje svoju vlastitu krv u kalež milosti, ostavlja svaku ljubav njegovu.

Nadođe noć. Otac me tražio po svim kutovima, da idem brže na počinak. Uniđe slučajno u onu ropotarnicu sa svjetiljkom i vidio me, kako klečim gorko plačući pred tom sv. slikom. »Jadno dijete«, zavapi suznih očiju, dok sam ja bio sav smeten, što me ovdje našao. On se prigne, pridigne me, pritisne na grudi, te utisnuvši mi na čelo žarki cjelov, reče mi: »Hinko, ti ćeš jednoga dana biti radost svoga tate, zar ne? Evo ja ti opraštam uvredu, što si mi je nanio, ali hoću, da prestaneš plakati; umiri se i hodi u krevet.« Ja sam poslušao, ali sam i u krevetu plakao dalje, ganut njegovim ljubaznim riječima. Premda me ova nezgoda učini za nekoliko dana ozbiljnim, brzo sam ipak nastavio djetinje obijesti.

Jednog dana, kako se često događa u Španiji među djecom, igrao sam se sa svojim sestrama bikova. Da bolje prikažem razdraženu životinju, metnuo sam si na glavu veliku papirnatu krabulju. Dok sam se amo tamo vrtio, udario sam mjesto u sestre u jednu veliku zidnu uru, koja odmah pade.

Štropot se čuo po cijeloj kući. Iz bližih su soba svi pohitjeli, da vide što je. Ne može se pomisliti, kako mi je bilo, kad sam opazio kraj sebe svoga oca! Bio sam pred njim nepomičan; niti se nijesam sjetio, da skinem s glave tu bikovsku krabulju, koja je prouzročila svu tu nevolju. Ali mi je u tome brzo priskočio u pomoć moj otac, koji mi je tako vješto prilijepio ćušku, da je divlja glava odletila daleko od mene na pod. Počinio sam još mnogo sličnih vragolija.

II.

Kad odrastoh, najveće mi bijaše veselje društvo mojih vršnjaka; s njima sudjelovati u zabavama još je više zadovoljavalo moj mladenački žar, koji je uvijek težio za nečim novim.

Majka je dobro poznavala čestitu i bogoljubnu obitelj grofa Biancottia, koji stanovaše u gornjem katu u istoj kući s nama. Grof je imao tri sina, tri bisera, koji bijahu živahni, veseli u cvijetu mladosti, a ja sam našao u njima svoje najbolje prijatelje. Bijasmo svi više manje jednake dobi; Ubald, drugi sin, bio je mjesec dana mlađi od mene.

U stanovite satove dolažahu oni u moju kuću, gdje smo se zabavljali do mile volje. Majka bijaše s time zadovoljna, jer oni, budući da su bili mirniji i pametniji od mene, ublažživahu moje strastvene težnje.

Ponajviše smo se sastajali u jednoj dvorani, koja je bila upravo za naše zabave određena. Tu smo pravili od stolaca kočije, u koje smo posadili sestre i braću. Zatim ja i Ubald sjedosmo naprijed vodeći svoje drvene vrance. Kočija bijaše naravski nepomična, kao što i konji; ali ništa za to; na krilima svoje mašte često se vozismo do zaželjenog cilja.

Ubald i ja sašli smo i pozivali knezove i kneginje, da siđu s kočije sa svojim bebicama. Ulazismo u dvorane; u elegantnim tanjurićima i s velikim ceremonijama priređivale se ovdje užine, koje su se sastojale od slatkiša. Ja sam uvijek htio da budem pivničar, pa premda sam imao džepove natrpane najboljim slatkišima, još sam iskao i od gostiju nagradu. A ovi razdragani poradi takvog podvornika, bijahu u tome vrlo veledušni.

Katkada, uvijek dakako u kočiji, išli smo i u crkvu. Tu zapravo u kutu dizala se propovijedaonica. Ja sam se popeo na nju i vikao iz svega grla preporučujući milostinju i post; a to zato, da što više padne u džep propovjedniku, koji se prema potrebi žestoko obarao i na veliko mnoštvo grješnika. Bio sam sakristan, klerik, biskup, sve, kako su već prilike zahtijevale.

Drugi smo puta išli opet u kazalište. Ja sam onako ex abrupto (bez priprave) našao igru za predstavu. Obligatorni

sadržaj bijahu uvijek vještice, utvare, tatovi, đavli i čarobne kule.

Postepeno, kako se razvijala igra, trebao sam nova lica, zato su nakon pet minuta gledacci prešli na pozornicu i postali glumci. Ja sam pak mijenjao ruho i lice svaki čas i izvađao sam u sili uloge sviju. Ukratko, jedini junak naših predstava bio sam ja. Za vrijeme pak odmora, s rukama u džepovima svojih hlaća šetao sam oholo amo tamo po pozornici, gledajući sa zadovoljstvom svoje gledaoce. Ja sam bio središnja točka njihovih pogleda i oduševljenog pljeskanja. Jednoga lijepog dana ipak nam je majka zabranila kazalište, jer sam ja bez njezina znanja katkada upotrebljavao njezine najljepše suknje od svile s dugim šlepovima, njezine šešire i sve, što sam ljepše našao. A kao da to još nije bilo dosta, kad sam igrao ulogu ubojice, tako sam prestrašio svoje sestrice, da su morale u krevet. Tako je bila dokinuta ova igra, koja mi se među svim ostalima najbolje sviđala.

Ljubav za konje i oružje bijaše u meni tako jaka, da se brzo pretvorila u strast, te su moji već više puta prorokovali, da ću jednoć postati hrabar vitez. Dok sam ja to slušao, sav sam plivao u veselju. Sjetih se, da dva moja ujaka bijahu u Italiji generali, te u svojoj glavici nijesam vidio ništa izvanredno u tome, da i ja jednoga dana postanem njima jednak.

Oružje i konji bijahu dakle moj ideal. Kadgod sam čuo, da ide ulicom konj, odmah sam sve stavio pod prozor, da se popnem gore i gledam, a na pogled konjanika sav se zažarih u licu. Što ne bih učinio, da dobijem one vojničke znakove, da si metnem na glavu onu kacigu i pripašem onaj sjajni mač! U dvanaestoj godini znao sam kao na dlanu sve vojničke časti počevši od kaprala pa do generala; vješto sam razlikovao razne regimente i raznolike odjeće konjanika i pješaka, kao što i ostalog vojništva. Kod konja sam pak na prvi pogled raspoznao razliku pasmine i uvijek sam pogodio, kad sam označio ovoga kao arapske, drugog čisto engleske krvi, a onoga normanske ili andalužanske pasmine. Dok sam boravio u gradu, nije me otac pustio u neke fine staje, u kojima bijahu dva krasna engleska konja za jašenje i dva meklenburška za vožnju. Nu kad smo ljeti otišli u vilu tad sam laglje mogao umaći majčinoj i odgojiteljevoj pasci. Često sam zalazio u staje i proveo mnoge satove s kočijašem Petrom, koji me je jako volio; on samo da ugodi mojemu ukusu govoraše mi uvijek o konjima i o kočijama. Molio sam ga da me posadi na kojega konja, dok ih je vodio, da ih napoji; a on kad je bio siguran, da ga nitko ne vidi, udovoljio je mojoj želji. Sjedeći tako ponosito na svome konju, mislio sam, da sam Karlo Veliki, te mi se činilo, da bih mogao osvojiti obje zemaljske polukugle, kad bi mi pustili na volju.

Pošto sam spomenuo svoga instruktora, prikazat ću ga bolje. Već sam svršio elementarne razrede pod vodstvom jednoga pobožnog i starog svećenika, koji je dolazio jedamput na dan u našu kuću. On, pošto je zadao lekciju mojim sestrama, zabavio se sa mnom uvijek po pol sata učeći me svega po malo. Ali kad su me kanili poslati u gimnaziju, otac moj htio je da imam takovog čovjeka, koji bi me nesamo podučavao, nego ujedno i pazio na moje vladanje. Majka je postigla, da moj novi instruktor bude Talijan Sebastijan Bricca. Bijaše to mladić od 25 godina, značaja iskrena i poštena, čvrstih vjerskih načela, prije revan suradnik nekog katoličkog dnevnika. Pod vodstvom ovoga vrsnoga mladića sproveo sam dvije godine svojih nauka.

III.

Prijatelji s gornjega kata rastijahu kao i ja u dobi i u naobrazbi. Nu otac njihov priučavao ih je elegantnom životu, a ne poslu, dok je moj otac sasma drugačije mislio. Ja im bijah zavidan, jer oni svaki dan polažahu jašionu, dok mi moj otac nije u ovoj točci nimalo htio da udovolji. Nijesam se mogao odreći ove svoje želje, pa kad sam pošao na šetnju s grofovim sinovima u pratnji njihova odgojitelja, tako sam ih vruće molio, da mi pokažu jahačku školu, da su mi obećali, da će me jednog dana potajno odvesti onamo. Prvi put sam se zadovoljio time, da gledam njihovu lekciju, ali kasnije se nijesam mogao više suzdržati; i ja sam skočio na jednoga konja, koji se zvao, kako se još sada sjećam, Patria. Tako se sat za šetnju promijenio u sat za jašenje. Premda sam s njima svaki dan hodao, kod kuće nije nitko ni najmanje sumnjao o mojoj neposlušnosti. Za kratko vrijeme naučio sam sva potrebna pravila, da ravnam konja; znao sam ga upravljati da se vrti, da ide korakom, da trči, da skače preko grabe i ograde. — Bilo mi je tada 14 godina i smatrao sam se sretnim. — Moji su prijatelji, sada već vješti jašenju, namjeravali započeti svoje izlete na otvorenom polju; a ja sam osjećao strastvenu želju, da idem s njima. Nu dobro sam uvidao, da će kod kuće sve saznati. Odlučio sam stoga da ih pustim same, nu ipak sam svaki dan napeto čekao njihov povratak, da vidim uspjeh jašenja. Pripovijedanje o njihovim uspjesima mjesto da me utješi, još me više ožalostilo. »Blago vama koji se možete zabavljati, kako vas je volja!« zavapih ja. Ernest, najveći od te trojice, jako me volio i bilo mu je žao, da me vidi tako žalosna. Ja više nijesam učio onim žarom kao prije, izgubio sam svoju nekadašnju vedrinu, postao sam mučaljiv. Ne da se izreći, kako je ova promjena zabrinula moju majku. Jednoga dana ona to spomenula ocu. Brzo prihvatih

ovu priliku, te udarih u plač i rekoh, da bih bio marljiviji i veseliji, kad bi mi se dopustilo, da jašim sa svojim prijateljima. Otac se razljutio na ovaj moj prijedlog i rekao mi, da nikad više ne govorim o toj stvari. Dosad mi još nikad nije govorio tako strogo i odlučno. Nikada nijesam saznao za uzrok ove njegove odluke. Uvijek sam svoje naume povjeravao Ernestu i otkrivao mu svoje jade, ali premda je i on sam dijelio sa mnom moju tugu i nastojao da me utješi, nijesam imao više mira. Jednom dođe on sav veseo u moju sobu, te mi navijesti, da će sjutra upriličiti jahačku utakmicu sa nagradom, a odabrano za to mjesto da je neko bližnje selo. Ja sam drhtao. »Dragi Erneste«, rekoh mu, »ako me voliš, učini, da i ja mogu ići s vama.« »Prijatelju, već sam se pobrinuo; evo ti par ostruga i bič.« Ovo govoreći, izvadi sve ispod prsluka. Ja se prepadoh. »Erneste«, rekoh, »šta će mi ostruge i bič?« »Što će ti?« upita ponosno. »Sjutra u osam sati mjesto da ideš na predavanje Don Sebastijanu, dođi u jašionu, odanle se kreće. Odluči se; do viđenja!« Iza toga jednostavno ode. Nijesam znao, što da uradim. U glavi mi je sve vrelo. Dosjetih se: sjutra ću ujutro nastojati, da nastane kakva prepirka u kući poradi mene, a nato ću hineći strah pred očevom kaznom pobjeći, i time ću ispričati svoju odsutnost. Što sam naumio, to sam i izveo. Ujutro je u pol osam Don Sebastijan, pošto me uzalud čekao, poslao po mene moju sestru Alojziju. »Reci učitelju, da me jutros nije volja ići na njegovo dosadno predavanje!« odgovorih joj. Nikada u svome životu nijesam što tako bezobrazno izrekao. Nato sam uzeo šešir i pobjegao.

Kod jašione me čekalo dvadeset drugova. Namjestih ostruge, zajaših konja i otputovasmo. Dobio sam nagradu i bijah proglašen junakom utakmice. Koliko me je s jedne strane veselio triumf, toliko sam s druge strane bio zabrinut, što će iz toga biti. Moj će se otac sigurno veoma točno o svemu obavijestiti. Veselo smo skupa ručali, premda me grizla savjest, što sam bio u tolikoj mjeri neposlušan svome ocu. Ovo bijaše prvi puta, što sam osjećao, da sam u istinu počinio veliku pogriješku. Zajašismo konje i vratismo se u grad. Postepeno, kako sam opažao tornjeve na crkvama i dimnjake na kućama, kako sam se sve više približavao gradu, raslo je u meni grizodušje i strah, te sam ozbiljno mislio na bijeg. Ostavivši konja zaputih se laganim korakom prema kući. Na kraju jedne ulice vidio sam, gdje dolazi k meni jedan sluga moga oca. Drhtao sam kao šiba na vodi i htio sam se sakriti, izbjeći njegov susretaj, ali uzalud, on me dostigao. »Hinko«, reče mi, »kakve li zdvojnosti u vašoj kući. Otac nas je razaslao okolo po gradu. Majka vaša još trči okolo tražeći vas kod rođaka i prijatelja. Za Boga, hajte brzo kući! Vaš je otac rekao, ako vas sastanemo, da vas uvjerimo, da vam sve oprašta i čeka vas raskriljenim rukama.« Odmah sam shvatio,

da mi je sve izvrsno pošlo za rukom. Ipak hineći stid rekoh sluzi, da sam od straha pred očevom srdžbom pobjegao od kuće, nu jer me je osigurao o svome oproštenju, pripravan sam da se vratim.

Predstavih se kao krivac svojim roditeljima, a oni sirote trčeći mi u susret zagrliše me. Moja me majka jako stisne i plačući reče mi: »Zašto bježiš od kuće poradi takve sitnice?« — »Čuj, sinko«, reče mi otac, »nijesi nam trebao toliko straha zadati; ovaj put ti opraštam, ali pod uvjetom, da moliš za oproštenje Don Sebastijana, zbog drzovitosti, kojom si se prema njemu ogriješio.« Potišten odoh k svome učitelju i padoh na koljena pred njim. On se nasmiješi i reče, da je već sve zaboravio te je uvjeren, da sam samo iz lakoumnosti počinio ovu nepodopštinu. I tako se ovo svršilo.

Ja sam ipak plakao. Plakao sam ne poradi pogrješke, koje sam se priznavao krivcem, nego zato, što mi je žao bilo, da sam prevario svoju milu obitelj.

IV.

Strast za jašenjem nije mi ipak dala mira. Čim je prošlo prvo grizodušje, razmišljao sam, kako ću prisustvovati drugoj utakmici, koja bi urečena za jedan četvrtak. Ono jutro sam naprosto čekao, dok otac ode od kuće, a zatim sam pobjegao. Prolazio sam na konju sa svojim drugovima kraj oružničkog trga, kad mi najedamput na moje najveće prenerazenje dopre do uha dobro poznati glas: »Hinko, odmah dolje!«

Vidjeh oca, kako se primiče k meni. Bio bih tada volio, da sam tisuću metara pod zemljom! On je pograbio za uzde, a ja se polako spustih s konja. Nijesam se usudio podići svoje oči prema njemu i drhtao sam po cijelom tijelu. On je predao konja učitelju, koji nas je pratio, i povukavši me za rame vodio me kući. — Putem nije mi kazao ni riječi, ali došavši kući zatvori me u svoju sobu i reče mi srdito prekrštenih ruku: »Zar tako uzvraćaš ljubav svome ocu? Danas sam pun tuga, još je i ove trebalo! Nosi se, nezahvalniče!« Ovo rekavši pade na stolac i udari u jaki plač.

O oče, dragi oče, da te mogu poljubiti i utješiti za svaku od onih suza, koje su još sada kao dobrotvorna rosa u duši mojoj usred žestokog vihra strasti i borba. Nu nadođe još bolniji dan.

Otac me pozove u svoju sobu. Sjedio je, a oči je imao oborene prema zemlji. »Oče!« zavapih jedva što sam umišao, »ti si silno problijedio!« U taj čas čuo sam očajno naricanje iz susjedne sobe. To bijaše majka. Srce me je prebolno tištilo i bilo mi je, kao da ću poluditi. »Hinko«, reče mi jadni otac nesigurnim glasom, »dugo sam se borio, ali konačno sam

se odlučio. Majka se mora brinuti za brojnu obitelj, a ja sam zaokupljen poslovima, pa se ne možemo s tobom baviti, kako bi to zahtijevao tvoj odgoj. Siguran sam, da će ti koja godinica u zavodu dobro doći. Mi se spremamo na put u Italiju, onamo me zovu moji poslovi, a pošto moramo koju godinu tamo ostati, ti ćeš se baviti naukom. Kao što ćemo ja i tvoja majka biti uvijek vjerni svojoj dužnosti, tako budi i ti, dragi Hinko. Siguran sam, da ćeš rado poslušati i uvažiti našu veliku žrtvu.« Plač mu je prekinuo govor, a ja se nađem najednom u naručju majke, koja me grčevito stiskala i glasno plakala poput djeteta.

O bolni dane! Mjesec dana iza toga bio sam već u zavodu u Italiji.

V.

»Nemoj se žalostiti, dijete moje!« govoraše mi ravnatelj. »Ovdje nijesi baš daleko od grada i svaki put, kad hoćeš, možeš vidjeti svoje drage. Pa onda, ako ti ne će biti pravo u zavodu, ja ću odmah pisati tvome ocu, da dođe po tebe.«

«Dragi gospodine«, reče zatim obrativši se k ocu, »u početku su svi ovakovi. Plaču, sakrivaju se po kutovima, prepuštaju se svojoj žalosti. Ali ne prođe ni mjesec dana, pa makar ih htjeli odvesti, ne bi više pošli odavle. Oni se više ne mogu rastati sa svojim drugovima i poglavarima.« »Ja se nadam«, reče moj otac ganuto, »nadam se, da će moj sin odgovarati brigama svoje obitelji i svojih poglavara. Vama ga pak preporučam, koliko znam i mogu: to je naš jedini sin!« Ovo govoreći brisao si suze. »Jest, jedini je, pa stavljam u njega mnogo nade. Srce imade izvrsno i plemenito, a izvanredno je ćutljiv. Ni za što se ne žalosti, nikakve ga brige ne taru, vrlo je živ, ali ne neobuzdan. Odgojen je kršćanski.«

»Ti pako, Hinko moj, prestani plakati i budi miran, tu ćeš naći u ravnatelju drugog oca. Mi ćemo te gotovo svakog tjedna pohoditi, a ako što ustrebaš, samo nam javi; piši ram često, što češće možeš.« Ove riječi mjesto da me utješe, još su podvostručile moj plač. Ovih se ocu oko vrata i bio bih mu rado toliko toga kazao; ali mi suze nijesu dale govoriti. On me privinuo na svoja prsa i plakao je. Zatim se otrgao od mene, gledao me čas, poljubio me i žurno se udaljio. Ja sam htio trčati za njim, ali me ravnatelj zadržao u svome naručju.

Zavod bijaše velebna zgrada na vršku jednog prijatnog brežuljka; odanle se pružao vidik u široko obzorje i čaroban je bio pogled na okolicu. Iznutra bijahu visoki trijemovi, kroz koje se dolazilo iz jednog dvorišta u drugo a na koncu je bio ubavi vrt s dugim puteljcima, na koje bacahu sjenu prastara stabla sa svojim gustim granama.

Ravnatelj me dovede u gornje sobe zavodske zgrade: u prostrane i duge spavaonice. Pokaže mi moje mjesto u prostranoj i zračnoj dvorani. Osim kreveta imao sam i klecalo, stolac i stolčić. To mi bijaše svekoliko pokućtvo. — »Sviđa ti se ovdje?« upita me dobri starac. »Da«, odgovorih teškom mukom. Ah, gdje je ona moja sobica s ružičastim zastorima, lijepim pokućtvom od ebanovine i slonove kosti! Gdje ljupka pozlaćena krletka sa živahnim šarenim ptičicama, koje me najslađim svojim pjevom svako jutro pozdravljahu?! Pregledao sam blagovaonicu, škole i sobe za učenje. O koliko novosti za mene! Ali otkako je otac otišao, nije moglo ništa da me utješi, ćutio sam se stranim među stranima. Navečer sam bio predmetom gledanja u vrtu i prepušten samomu sebi. Sada sam zašao u kut, sjeo kraj nekakvog drveta i počeo sam glasno plakati, dok nijesam od umornosti i dnevnog napora usnuo. Ah! pokazala mi se majka, majka, koja je još više plakala nego ja: sva moja kuća bijaše rastužena. O da sam ih mogao zagrliti, opet unići u svoju sobicu...

»Gospodičiću, probudite se; vaši drugovi idu već u krevet, ja ću vas otpratiti.« Skočih i pođoh za sobarom Aleksandrom.

Bijaše melankolična mjesečina i žalosno bacahu stabla svoje sjene. Prekrižio sam se tiho i započeo svoje molitve. Moj krevet je stajao na ulazu u spavaonicu tako, da su svi pitomci prolazili kraj mene. Čuo sam, kako neki govorahu: »Jadno dijete.« Drugi mi željahu laku noć. Ali jedan oveći narugao mi se govoreći: »Mama, mama!« Za stalno me taj nevaljanac vidio, kako sam u vrtu spavao, te je prisluškivao, a sada se izrugivao mojoj tuzi. To je bilo previše; bacih se na svoj stolac i plakah, dok nije došao Šandor. Njemu je pošlo za rukom, da me umiri i uspava. Već je odzvonilo za šutnju, kad sam iz susjednog kreveta čuo tiho: »Laku noć, dragi Hinko!« »Tko si?« zapitah i sjedoh na krevetu. »Zovem se Karlo Tarchetti.« »O, ti si sigurno dobar, to ću pisati svojoj majci. Laku noć, dragi Karlo.« »Do sjutra, dragi Hinko. Veseli me, što sam blizu tebe.« »Ah i mene, dobri Karlo. Već sam manje turoban, jer već sada ćutim, da ćeš ti biti moj tješitelj. S Bogom!« »S Bogom!« Kako je tužno probuditi se prvi put u zavodu! Bacih prvi pogled naokolo; sve je jošte šutjelo. Nu malo su se zatim svi stresli i ustali na znak zvona, što je zvonilo na ustanak. Bijah zbilja u zavodu! Nije bilo više majke, da me dođe probuditi; nije bilo ni Pije, da mi donese šalicu slasne kave. »Hinko!« čujem, da me netko slatko zove. »Ah, Karlo!« Stisnem mu ruku i promotrim ga. Visok je, ima kojih 14 godina, a lice mu je vrlo plemenitih crta. Oči su mu poput dvaju crnih dijamanata, iz kojih odsijeva dobrota. Gusta mu je kosa kao ebanovina,

lijepi zubi mu izgleđu kao slonova kost. Dobar je i priprost, ljubezan i dobrohotan. Čovjek ga mora odmah uzljubiti.

Pô sata iza toga bijasmo već svi u kapelici. Tu izgovarahu moji drugovi jednoglasno i monotono riječi molitava pod svetom Misom. Malo prije presv. Pričesti zapjevahu pitomci jednu pjesmu, koja mi je ostala duboko utisnuta u dušu. Počinjala se riječima: »Marijina smo djeca mi«. Ovo me pjevanje ganulo. Pokrivši lice rukama plakao sam ponovno. »Jest, Marijo!« govorah ja, »evo sada mi ti imadeš biti majkom, jer je moja daleko. Daj mi Karla za prvog druga, te mi podijeli da uzmognem s potpunim pouzdanjem preliti u njegovo srce sve tjeskobe svoga jadnog srca.«

Ovo rekavši molio sam, molio sam mnogo, a činilo mi se, da sam u živom razgovoru s Marijom, kao da je ona moja jedina majka. Iziđoh iz crkve posve okrijepljen. Kad sam došao u sobu za učenje, dobio sam svoje mjesto. Odmah sam sjeo i zamolio od asistenta papir za list, da pišem svojoj majci. Jedva sam počeo: »Predraga moja majko!« već nijesam mogao da nastavim. Naslonio sam lakte na klupu i počeo opet zdvajati. —

VI.

Doskora sam se, kako je prorekao ravnatelj zavoda, priučio novom načinu života. I u djetinjoj dobi se osjeća važnost prvog odlučnog koraka u budućnost, te se već onda nastojimo naobraziti i boriti za čast.

U četvrtom razredu gimnazije, u koji sam bio upisan, bio sam drugi po napretku u naucima. Stoga me počeše nekoji drugovi za nešto držati, a to mi je bilo veoma drago. Pisao sam svome ocu o svojim prvim uspjesima i molio ga, da mi uz neke igre pošalje i veliki vuneni šal, koji se onda mnogo upotrebljavao, jer se i u zavodu osjeća zimska hladnoća. Međutim me razveseliše dva lista: jedan od oca a drugi od majke. Među tolikim lijepim recima očeva lista nalaze se i ovi: »Tko dobro započne, taj je već polovinu svršio. Stoga dok si ondje, gdje ti se već sada sviđa, moraš se sjećati, da si ondje za svoje dobro. Budi uvijek iskren; pogrieška ponizno priznata na pô je oproštena. Nasuprot, koja se lažju sakriva, čini nas dvostruko griešnima pred Bogom, a prezrenima u očima ljudi, kada se sazna istina.« Predobri čovjek dodao je također, da će mi poslati, štogod molim, osim »velikog šala, da si pokrijem uši i nos«, kao da sam kakva slaba djevojčica. S jedne strane uviđao sam, da se čovjek ne smije prilagoditi mušicama vremena. Jedan momak, koji treba da za koju godinu stupa s puškom na leđima, uz glas vojničkih trubalja, pa da nosi šal!

»Između dvije stotine«, pisao mi otac, »što bijahu sa mnom u zavodu, niti jedan nije imao šala; naša bolnica bijaše uvijek prazna. Stara pak bolničarka Kamila bijaše cijelu zimu u garderobi i krpala čarape. Pa ako je i kada pozlilo kojem finom želučiću, koji nije dobro probavio lekcije iz slovnice, prijevod iz Kornelija i Vergilija, nije mu drugo donijela, nego čistu juhu, što ju je doktor Porro propisao. Budući da je on dobro poznavao takove prigodne bolesti, uvijek ih je vrlo uspješno liječio strogim postom.«

Nu, list majčin donio mi više zla nego dobra. Još je uvijek neutješna i zdvojna radi moga odlaska. Kuća bez mene nije joj drugo nego grob, jer sam joj jedino ja davao život. Pa ako se brzo ne vratim, ona da će brzo i sigurno umrijeti. U listu mi je poslala i slike mojih sestrica i neke svete sličice.

Sve ovo me uzbunilo i tako ganulo, da sam htio pobjeći iz zavoda. Jadna majko! Ti nijesi znala, da bi me tvoja ljubav ubila. Plakao sam sve do večera. Napokon smo svi unišli u spavaonicu. Kad je onaj, koji mi se već jednom rugao, opazio, da su mi oči crvene, počeo se opet bezobrazno smijati i vikati: »Mama, mama!« Zatim uzme okrajak moje plahte, da si tobože obriše suze, onda ju je izvukao malo ispod mojih nogu i vukao k sebi. Jedan se drug smijao s njime i pljeskao mu. Meni skoči krv u glavu. Baš moram isplatiti bezobraznika! Žestoko navalih na njega. Ali on je veći i jači od mene. Gurne me i baci na moj krevet. Nu prije nego stigne asistent, dođe Karlo. Bez srdžbe, ali jako pograbi silnika za ruke, te mu reče mirno, ali odlučno: »Ovo, što radiš, nije pošteno, nemoj se više ni taknuti Hinka, jer ga ja branim. A ti, Hinko, oprosti mu.«

»Hvala, prijatelju moj«, zavapih u žaru zahvalnosti. On me pogleda ljubazno i sa smiješkom, kao što je to obično činio.

Prijatelj od mladosti priljubi se usko našem srcu, zagrijava dušu, kao što sunce grije zemlju, pa tako u jedinstvu s njime pomoću Božjom tražimo dobro i napredujemo u njem. Kod posljednjega ispita bio sam prvi. To mi je pribavilo štovanje svih mojih drugova. Ovo je štovanje jošte povećalo i to, što mi nekako u isto vrijeme stiže od kuće kovčeg sa odijelom i drugim stvarima, kojima sam si pribavio tijesnih prijatelja; a dobio sam ih, ako i ne možda previše, a to svakako više, nego sam ih želio. Taj čarobni kovčeg sadržavao je slatkiše i darove svake ruke. U očevom pak listu, koji se u svemu tome isticao, stajalo je među inim i ovo: Šaljem ti ovo, da se malko razveseliš sa svojim drugovima. — Čuvam još i sada sve očeve listove, tako su lijepi, da bih ih volio sve ovdje prepisati.

VII.

Karlo je postao središte svih mojih najčišćih i najtoplijih čuvstava. On posjedovaše u najvećem stupnju tešku znanost zapovijedi nada mnom, ali ovo gospodstvo bijaše željeno i ugodno, a ujedno utješno i spasonosno za mene. Providnost mi ga Božja stavila uz bok u svemu i svuda: u spavaonici, kod stola, u sobi za učenje, na šetnjama, u školi i u crkvi.

Ja sam nastojao odgovarati dobroti njegove plemenite duše, jer sam gojio spram njega neizrecivu ljubav i veliko štovanje. On je običavao biti prvi u razredu, a ja sam mu više puta stajao na putu. Takmio sam se dapače s njime i u zadaćama i u naucima. Uza sve to on nije pokazao nikada ni najmanje sjenke zavisti, pače je još umnožao svoju skrb za mene. Bio je pobožan, uljudan i čedan; udahnjivao mi je neko strahopočitanje. Malo pomalo otvorio sam mu svoje srce, pripovijedao sam mu svoje zgode zajedno sa svojim djetinjarijama, a on je opet meni kazivao svoje. Nije imao nikoga, osim svoje stare majke, koja ga je veoma ljubila. Želio se posvetiti redovničkom životu.

Na prvi mah nijesam mu htio vjerovati, mislio sam da se samo šali. Ja sam mu saopćio, da ću stupiti u vojničku akademiju, da se posvetim tome plemenitom staležu. »Kako to?« pomišljah, »Karlo, tako nadaren, bogat, ljubezan, plemenit, da ostavi staru majku, svijet, bogatstvo, pa da se pokopa u kakav samostan!« Nijesam to nikako shvaćao, te sam držao, da je lud.

Ali je ovo sve umnožalo u meni udivljenje i štovanje spram njega, te mi se zbilja činilo, da je Karlo za mene od Boga poslani anđeo. Odzvonilo je zvonce za odmor, a ja poletih za njim i veselilo me, što čujem, gdje pripovijeda uvijek jedno te isto, što sam ja svaki dan s negodovanjem osuđivao.

Govorio je malo, ali mu riječi bijahu tako slatke i žarke! Glas mu je tekao poput ugodne harmonije, te mi dopirao do dna srca.

»Gledaj, Hinko«, reče mi jedne večeri, »vidiš li ove naše drugove, koji se igraju ovdje na dvorištu? Gledaj za sto godina ne će ni jedan od njih živjeti. Ti me pitaš, zašto kanim ići u redovnike? Zato, jer ovdje nema ništa osim nevolja. Za ono nekoliko dana našega života, što moramo da ih ovdje u patnji sprovedemo, najbolje je misliti na dušu, na taj najplemenitiji dio našega bića i priskrbiti si mjesto u nebu.«

One večeri išao sam u krevet s borbom u srcu, te nijesam mogao dugo da zaspim razmatrajući neprestano o riječima svoga prijatelja. No doskora se opet probudih. Duša mi bijaše utopljena u žalosti. Mislio sam na daleke roditelje, na staroga djeda, koji je već blizu groba; na sestricu, koja je čudom prije mjesec dana ozdravila od bolesti, koja joj je skoro oduzela život. Sjećah se nesretnika, koje mi je u mom djetinjstvu pokazala ljubav majčina. Činilo mi se, da slušam zadnje pozdrave, bolne vapaje i glasove mrtvih. Svemu će biti konac.

A onaj željkovani Karlov ideal uvijek se vraćao u moje misli, te mi unatoč svemu ulijevao neobičnu snagu. Neki nutarnji glas, kao da mi je zapovijedio, da ga slijedim. Primao sam već tri godine sv. sakramente dosta često, ali više iz običaja nego iz pobožnosti. Istina, htio sam biti dobar kršćanin, ali mi ne bi bilo pravo, da mi tko reče, da sam kakav svetac ili pobožnjak. Nu iza onog Karlovog razgovora mislio sam ozbiljnije na svoju dušu. Tako djeluju riječi dobrog prijatelja na srce jednog mladića!

Slijedeće nedjelje primio sam svetu Pričest i molio Gospoda, da me oslobodi od nemira, što mi je mučio srce. Ali ovaj, mjesto da se umanji, još se više množao. Kroz mjesec i pô bijah u smrtnim tjeskobama. Moj se dobri Karlo više puta na dan, pa i za vrijeme odmora, znao povući u kapelicu, da se pokloni presv. Sakramentu. Izgledao je kao anđeo. I uvijek mi je kazivao o svojim svetim odlukama, o svojim naumima, o svojim željama, a ja sam ga s udivljenjem slušao.

Jednoga me dana zamoli za dozvolu, da me ostavi, jer da ide u kapelicu. »Pa šta, zar ti nije pravo«, rekoh mu, »da i ja idem s tobom?« Pođoh za njim. Kleknuo sam pred sliku bl. Djevice, koja je izgledala, kao da pruža ruke prema meni. Molio sam, plakao i zaboravio na sve zemaljsko. Činilo mi se, kao da sam u nebu. Moj je prijatelj već izašao. Sve je šutjelo. Istom dosta kasnije opazio sam, da su moji drugovi već u školi. Predstavih se profesoru, te se ispričah rekavši, da sam za vrijeme odmora zaspao u crkvi. Međutim sam napeto očekivao konac predavanja i često sam pogledavao na Karla. Kad smo izašli, rekao sam mu odmah, da mu imam nešto reći. Došavši u dvorište uzeh ga za ruku, te mu kazah jecajući: »Ti si pobijedio, moje oružje bit će Propelo!« »Što to govoriš, moj Hinko?« odgovori Karlo smiješeći se, »što mi govoriš o pobjedi? Ja se nikada nijesam borio protiv tebe!... O, ja nijesam učinio drugo, nego što sam ti otvorio svoje srce, kao što si i ti meni... Ne, ne, ja ne ću, da ovako govoriš. To su stvari ozbiljne. Zvanje se ne odabire lakoumno. Ti si još premlad i nagao. Tu treba vremena, molitve i razmatranja. Osim toga treba da se posavjetuješ i s ispovjednikom.«

»Ti me ovim riječima strašiš. Znaj, da su već dva mjeseca, kako razmatram o svojoj budućnosti, dva mjeseca, kako trpim sve muke u srcu i najveće tjeskobe u duši, kako molim presv. Djevicu, da me rasvijetli. Ti ćeš možda misliti, da ja trpim, dok ti ovako govorim. Pa baš ovaj dan, kad ti ovo saopćujem brojim među najljepše dane svoga života.

Ćutim toliku radost, ushićenje i slatkoću, kakve nijesam osjećao otkako sam na svijetu.«

Karlo me je motrio s najvećim ganućem; napokon se zacakliše dvije suze radosnice u njegovim velikim crnim očima. Uze me za ruku, te uđosmo u kapelicu. — Sve, što vodi u nebo, uzvišeno je.

VIII.

Omiljeli predmet mojih razgovora s Karlom od onoga dana bijaše naš novi stalež: težnja za svećeništvom. Koliko puta pred zapadom sunca, usred onog neizmjernog horizonta i tamnih brdina razmišljasmo o prvim kršćanskim mučenicima! Progonjeni od silnika sakrivali se po neprijatnim šumama. Pogibahu u mračnim tamnicama, pod sjekirama krvnika i pandžama zvjeradi; bijahu mučeni, ali ne nadvladani; ubijeni, ali ne pobijeđeni! Ovoj uzvišenoj pojavi divila su se stoljeća, ona je nadvisila sve zemaljsko! Evo nas kod tajinstvene privlačivosti katakomba, kamo se sakupljaše raspršeno stado božanskog Pastira sa strmih brdina, iz rijeka krvi, s krvlju natopljenih poljana, iz raskošnih i sjajnih palača. Tu bijahu vesele gozbe, bolni prizori, bratski poljupci i svečani rastanci; dok je gore u amfiteatru bijesna rulja bezbožnika nestrpljivo čekala nove mučenike.

Karlo je svojom dosjetnom razboritošću blažio moj mladenački žar; katkada se i smijao mojim fantastičkim sanjarijama. Činilo mi se, da sam pozvan, da obratim čitav svijet. Kako sam ga prije mislio osvojiti mačem, tako sam sada sanjao, da ću ga svega obratiti Propelom. Oduševljavah se, kao da sam već misionar. Katkada sam si utvarao, da sam u vedroj i tihoj noći usred pustinje. Tražio sam drvo, da za nj privežem svoga konja; zatim sam kleknuo, da molim. Kako je svečana molitva u beskrajnoj pustinji među nebom i zemljom, pod sjajnim zvijezdama! O divne li veličine onih svetaca, koji življahu samo u pustinji! Odanle sam se sjećao svojih dalekih rođaka i prijatelja i molio za njih. Zatim sam razapeo među granama čvrstog i krošnatog stabla mrežu od konopca, koji mi je imao biti mjesto kreveta. Popeo sam se gore, da se obranim od napadaja divlje zvjeradi... O sanje, sanje! — A Karlo se smijao i kazivao mi, da moram najprije misliti o mnogo ozbiljnim stvarima. Ja sam zbilja postao njegov vjerni učenik.

Kad sam pisao kući, očitovao sam svoje nove naume, koji su izazvali veselje u cijeloj obitelji. Moja sestrica, koja bijaše uvijek čuvarica mojih tajna, pisala mi je vrlo ozbiljan listić.

Pijica; kako sam je zvao; djevojče od deset i pô godina, vrlo mi je rado dopisivala. Kad bi dobila od mene list, jedino i točno na nju upravljen, bijaše izvan sebe od veselja. Čitala ga svima, pa i bebicama. Ovaj puta je molila dozvolu i dobila je, da mi ona sama za sebe odgovori. Pošto mi se zahvalila na daru, što sam joj poslao, nastavi: »Imam da ti priopćim vrlo ugodnu novost! Primila sam sakramenat sv. Potvrde! Sada si dakle možeš misliti, kako sam se tebe sjećala! Mnogo sam molila, kao što uvijek molim; pa niti Alojzija na te ne zaboravlja. Što se pak tiče Afrike, bit će bolje malo pričekati, jer tamo dolje ne bih mogla polaziti predavanja opatica. Čim dovršim svoje nauke, onda ćemo vidjeti. Nastoj me posjetiti, da me ohrabriš, jer mi se čini, kao da me već muče... Neka mi samo u tom slučaju jednim udarcem oduzmu život, kako si ti to činio na pozornici, jer zbilja, kad bi me rezali na komade, ja bih vikala.«

Ja sam taj list pročitao Karlu i nasmijali smo mu se od srca. Držao sam, da sam ja nešto više od svoje sestre; ali Karlo, koji se čedno smiješio, sažalijvao nas je oboje, ali se nadao, da će s vremenom dozrijeti i učvrstiti se naše odluke.

IX.

Međutim nadođe konac školske godine. Karlo je dobio prvu nagradu, a ja drugu. Otac mi je pisao, da će doći po mene i odvesti me k majci i sestrama na ljetnikovac. U posljednje dane bijaše Karlo uvijek uz mene; gotovo me nije nikad ostavio. Dijelio mi je dobre savjete za ferije, ali nada sve mi je preporučivao, da molim, i da ne otkrijem roditeljima svoje odluke, da kanim postati redovnik; da mu pišem, a on da će ostati ove godine u zavodu, da pravi duhovne vježbe. Što mi ravnatelj rekao prvi dan moga dolaska u zavod, ispunilo se. Ostavljajući taj zavod plakao sam: pozdravio sam sve drugove i poglavare i zagrlio sam jecajući svoga dobrog, nenatkriljivog Karla.

O Karlo! Velikodušni, ljubežljivi i pobožni Karlo! Bar ti sa svojim odlučnim značajem nijesi promašio svoju misiju na zemlji.

X.

Sva je moja kuća vesela. Majka plače od radosti, malo da me ne guši privijajući me na svoje srce; moje me sestre ljube, smiju se i napunjaju mi ruke darovima. Alonzo, naš stari sluga, zakleti republikanac, koji je oca na rukama nosio, okanio se politike. Motri me, vrti se oko mene, dolazi i odlazi ne znajući, što da radi. Kaže, da se pomladio za deset godina, jadni starac. Sveta Djevice, koliko me ljubi moja obitelj, koliko me ljubi! Govore, da sam lijep, velik, okretan. Svi se naši seljaci poredaše sa šeširima u rukama, da me pozdrave.

Obitelj vrtlara pružila mi lijepu kitu ružica. Ja sam volio ruže. Poznavao sam sve njihove boje i vrste. Pija bi htjela, da budem svuda s njom.

Šteta, da nema Karla.

»On postaje čovjek!« govoraše majka. »Već je vrijeme, da se opameti«, doda otac. Bijah sretan boraveći veći dio dana u vrtu, sjedeći kraj svoje majke, čitajući joj kakvu dobru knjigu. Svake nedjelje sam primao sv. Sakramente. Nije više bilo svađa sa sestrama, niti neposlušnosti prema roditeljima. Bio sam pokoran i ljubezan. Kuća mi se činila pravim nebom. Nu jednog dana dođe majka preda me namrštenim licem s listom u ruci. List bijaše upravljen na mene.

»Što to znači?« upita me. Ja nijesam odgovorio, nego sam se zacrvenio i spustio glavu. Bio je to list od moga dobrog Karla. Ali nijesam saznao, što je u njemu bilo, jer ga je majka potrgala na komadiće. »Kako si djetinjast!« reče mi ljutito, »ti već hoćeš govoriti o zvanju i o stvarima, kojih ne razumiješ. Pazi, jer ja ne trpim ovakovih listova. Neka se više o tom ni ne govori.« Onda mi naloži, da pišem svome prijatelju, neka mi nikada više što slično ne spominje i da s njim naprosto prekinem svako dopisivanje. Kod kuće, govoraše ona, da moram biti poslušan sin, te za sada ne smijem na drugo misliti, nego da budem dobar sin. Od onoga dana počela je paziti na me vrlo budno i sumnjičavo. Nije bilo druge, morao sam se pokoriti. Da je moj otac bio u ljetovalištu, možda bi me on obranio. Ali ga nije bilo, osim u nedjelju, jer je bio kroz tjedan zaokupljen poslovima u gradu.

Žalost radi nadošle zapreke i pomisao, da sam rastavljen od svoga najmilijeg prijatelja, rastužila mi srce. Malo pomalo izostavljao sam sv. Pričest i nijesam više išao da dvorim kod svete Mise. Mjesto da boravim s majkom duge satove u vrtu kao prije, volio sam društvo nekih prijatelja, koji su nedaleko od nas bili na ljetovalištu. Da nijesu brzo minule ferije, ja bih opet postao obijestan. Majka se već počela tužiti ocu.

XI.

Nadođe dan odlaska. Majka me htjela sama otpratiti u zavod. Bilo je to tužno jutro; jedno od najtužnijih u jeseni. Duvao je oštar vjetar i nosio sa stabala prve žute listove. Potočić je tugaljivo žuborio, kao da plače . . . Još me jednom svi zagrliše, a iza toga sjeo sam s majkom u kola. Na njezin znak krenu kola kasom naprijed. Ovdje će malo stati, da si otarem suze.

Ah! koliko stoji ona gruba halja, gledana tako poruglјivim okom, napadana sa svih strana, prezrena i oklevetana . . . Pa dobro, neka se zbude volja Božja. Ta će halja vraćati zlo

dobrim, podnašat će neustrašivo napadaje i osuđivanja, ona će biti najrječitiji primjer ufanja, predanja u volju Božju i opraštanja.

O majko, zar ne razumiješ turobni izražaj lica svoga sina? Zar ne vidiš, da se u njemu bori neka nepoznata i jaka sila i da će možda ovo jadno srce podleći teškoj borbi? Zašto se bojiš onakvog rastanka, u kojem se upravo nalazi nada u pravo blaženstvo? Barem ti, koja si majka, poštivaj moju slobodu! Ako Bog tako hoće, On će ti svejedno sina ugrabiti kakvimgod načinom, kojimgod putem.

Svijet u svome materijalizmu drži, da je to nemoguće, jer ne vjeruje u svemogućnost Božju. Ali ti priznaješ, ti još vjeruješ u čudesa naše sv. vjere. Neka te ne plaši pobožno, strogo i sabrano lice, čovjeka Bogu posvećena. Ti si, majka! Nemoj se pridruživati našim neprijateljima! Naša uzdržljivost uspaljuje njihovu srdžbu, naša ustrajnost uspiruje njihovu mržnju, a njihova se pobjeda temelji na našoj samozataji. Budi velеdušna, još nije prekasno! Neka ti govori srcu slavodobitni ideal trpljenja; pusti, da red bude jedino utočište tvome ljubljenom Hinku.

Velika trpljenja imadu i velike radosti, a sve, što teži u nebo, prolazi kroz suze i križeve. — Budi veledušna, dok još imadeš vremena!

XII.

Bijaše nekako polovinom listopada, kad sam se vratio u zavod, dopraćen od majke.

Ako sada pomišljam na nesreće, koje su me kasnije snašle, na tužne dane, koji mi sada troše bitisanje, uvijek mi se misao svraća na ovaj žalosni događaj. Ne, ne optužujem te, jadna majko, jer sam posve uvjeren, da je sve, što si uradila, bila samo posljedica neiskazane tvoje ljubavi prema meni. Ali te je tvoja pretjerana ljubav zaslijepila, a od ove tvoje sljepoće potekle su nažalost sve moje nesreće.

O Karlo! On me oduševljeno zagrli; ali se brzo udalji od mene, prestrašen hladnim i sumnjivim pogledom moje majke. Jako je izrasao, ali potezi njegova lica nijesu se nimalo promijenili: uvijek lijep, plemenit i umiljat, kako sam ga ostavio. Držao sam svoju majku gotovo podivljalom, što je ovako postupala s mojim, tako poštenim i iskrenim prijateljem, u srcu kojega kucahu ista čuvstva ljubavi, kao i u mojem, koji je svoj vlastiti ideal učinio mojim. On me branio i tješio u žalosti, razvedrivao i razveseljavao mi dušu . . . Činilo mi se, da je majka veoma nezahvalna! — Njezina ljubav prema meni bila je odviše strastvena i nije nikada ni pomišljala, da bih se ja ikada mogao od nje udaljiti. Nije se zadovoljila

samo time, što mi je zabranila svako pouzdano općenje s Karlom, nego je i htjela gospodovati i ravnati mojim mislima. Svaki put, kad sam joj htio izraziti svoju želju, da se Bogu posvetim, rekla mi ona: »Ne, ti ne ćeš nikada biti svećenik. Nikada!« Misleći na ove njezine riječi, jer bijaše inače pobožna žena, još danas ne razumijem, što je mislila u svome srcu glede moje budućnosti. Valjda je htjela, da je nikada ne ostavim.

Mišlju gledam svečani doček, kojim me primio dobri ravnatelj zavoda, onaj sveti starac, koji me upravo očinski ljubljaše. Zagrli me i nježno upita: »Hinko moj, jesi li kroz ove praznike ostao dobar?«

Riječ dobar podsjeti me, kakav sam prije malo mjeseci otputovao iz zavoda. Na njegovo pitanje nijesam znao što da odgovorim. Pogledah majku u lice, naslonih glavu na pognuto rame ovoga dobrog svećenika i porumenih. Majka, koja je već sve čitala u skrovištu moje duše, prekine šutnju i poče uzrujano i ujedljivo govoriti: »Gospodine ravnatelju, ja se ne mogu ništa potužiti glede solidne obuke, što je ovdje dobiva moj sin, ali ja sam vam sina predala odana i upravo zaljubljena u svoju obitelj, a natrag sam ga dobila otuđena. Kao da je zaboravio na sveta čuvstva prema svojim roditeljima i drugim rođacima, koja sam mu ja tolikom pomnjom u srce ucjepljivala.«

»Moja dobra gospođo!« reče u čudu pobožni svećenik, »izrazite se bolje, ja zbilja ne razumijem vaših riječi.« »Hoću reći«, nastavi majka, »da se moj sin Hinko vratio kući s nekim idejama, koje mi se nimalo ne sviđaju. A da ja znadem, da mu se ovdje usađuju takova načela, smatrala bih si strogom dužnošću, da ga izvedem odavle. Vi me možda ne razumjete? Reći ću vam jasno, da se Hinko vratio iz zavoda s naumom, da nas ostavi i da ide u svećenike«

»Pa što zato, gospođo?«

»Kako, zar vam se to čini malo? U petnaestoj godini s ovakovim idejama u glavi!... pa u ova vremena! Znajte, radije bih vidjela svoga sina mrtva pred svojim nogama, nego da ga vidim kao svećenika.« Na ove riječi zavrisnuh od užasa i zavapih: »Šuti, majko, šuti!« Ravnatelj se digne sa svoga stolca, te odriješito i veličanstveno tako, da je budio štovanje i strahopočitanje, reče:

»Opraštam vam, gospođo, vašu bludnju, koju držim nepromišljenom. Vi vrijeđate sveti red svećenički, kojim sam i ja, premda nevrijedan, urešen. Vi pokazujete, da ne shvaćate svetu misiju, koja je naložena službeniku Božjem. Zar vas nije strah srdžbe Božje? O, da nijesu nikada takvih riječi izustile usne kršćanske majke! Zar vas nije strah sablažnjavati svoga sina? Čujte dobro, gospođo, čujte, ja ću svaki dan moliti Boga, da ne ispuni vaših nepromišljenih riječi.«

»Oprostite, oče, ja nijesam nipošto kanila vrijeđati svećenički red, a još manje vas. Ali vi znate bolje od mene, kako su tužna i kobna vremena, u kojima živimo... svećenik je omražen, progonjen... A majka je uvijek majka: ja bih bila nesretna da gledam, gdje mi je sin nesretan. Jednom riječju, ja sam ga vama izručila jedino zato, da svrši svoje gimnazijske nauke, a ne kanim nikako da ga učinim kakvim fratrom.«

»Vi možete, gospođo, ako to držite za dobro, odvesti sa sobom svoga sina, kad nijeste s nama zadovoljni. Uostalom budite sigurni, da niti ja, niti moji podložnici nijesu nikada zabavljali vašega Hinka ovakvim stvarima. Ja mu ipak ne mogu braniti, da pobožno moli i da prima svete sakramente; da moli Boga za potrebito rasvijetljenje, da si odabere stalež. Gospođo, molitva će vašemu sinu najbolje pokazati, kojim će putem najsigurnije stupati. Po njoj će mu Bog govoriti, da li se mora posvetiti vojništvu, pravu ili književnosti; ili će se posvema njemu posvetiti. Nebojte se, gospođo, molitva ne će prevariti vašega sina.«

»Kakogod bilo, gospodine ravnatelju, znajte ipak, da ja ne ću od moga Hinka imati fratra, to je ozbiljna stvar; za takvo se zvanje ište izvanredni poziv i kušnje.«

»Zavirite u dubinu svoga srca, gospođo, i naći ćete, da samo ambicija potiče roditelje, da određuju zvanje svojim sinovima. Što je današnje društvo? Lude provale slijepih ambicija, nagla propadanja, teške i očajne borbe, gorko iskustvo, nijeme radosti i strahoviti grijesi. Pa ipak baš u ovaj ponor hoće roditelji da sruše svoje sinove, pače ih svezanim očima onamo bacaju. Postat će možda raspušteni, prikratit će možda život i sebi i roditeljima, trpjet će štetu na imetku, izgubit će i svoju čast; ali ništa zato, samo da se Bogu ne posvete. Za sve drugo ih nije briga.«

»Ukratko, ravnatelju, moj se sin ne mora baš uspeti u nebo. Ovdje je zato, da uči i da se naobrazi. Vi ne znate, što je jadna majka! Znate, otkako sam dobila list od onoga zlokobnog Karla Tarchettia, nijesam imala ni časka mira! Plakala sam pače i u snu i upravo zavijala od tjeskobe. A i sada mi srce uvijek dršće. Katkada osjetim grozne boli u duši i gorko plačem.

»A ti, Hinko, misli na svoje dužnosti, a ne na zvanje. Još si predjetinjast. Uči, ljubi nas uvijek i s Bogom!« Ljubazno me zagrlila i udaljila se.

Moram reći, da mi nije bilo teško da se s njom oprostim. Premda sam je nastojao ispričati, ipak priznajem, da sam znao, kako je njezina ljubav silovita i sebična.

XIII.

Vidio sam opet svoje prijatelje. Karlo mi se brzo približio i pružio mi ruke. Ja se zacrvenih, a on je svojim pronicavim okom čitao u mojoj duši. Ja sam se ćutio nevrijednim njega, niti sam mu se usudio reći koju riječ. On me pogleda ljubažno, ali sažalno. Bio bih mu htio da otkrijem svoje srce, da mu pokažem rane, koje me mučiše; činilo mi se, ako se vratim k njemu, da ću se vratiti k Bogu, zadobiti mir savjesti i biti sretan; ali se nijesam odvažio.

Oćutio sam veliku potrebu, da se rastresem i tako ugušim skrovite grižnje, koje su bile posljedice mojega ponašanja u praznicima i nestalnosti u mojim dobrim odlukama. Prepustih se obijesnom životu u zavodu. Družio sam se slabim saučenicima i brzo sam postao njihov pristaša. Naučio sam sve njihove lopovštine i više puta sam bio ulovljen i kažnjen. Naša najsmionija poduzeća bijahu: orobiti koji ormar, ukrasti šta u kuhinji, držati tajne užine, biti, kako smo mi govorili, slobodan i držati se junački. Jedne smo zimske večeri na sastanku raspravljali o nespretnom dnevnom redu, koji zahtijevaše ustanak u pet sati ujutro. Padne mi na pamet zgodna misao: moj krevet stajaše na ulazu spavaonice, tik do jednoga velikog prozora. Ako sam se popeo gore, dosta mi bijaše ispružiti ruku, da dosegnem omraženi konopac. Sporazumih se s prijateljima. Navečer, dok svi snivahu dubok san, digoh se, otvorih tiho prozor, popeh se gore, okrenuh zvono i napunih ga vodom. Iza toga slavodobitno zatvorih prozor i bacih se sav ozebao u krevet. Sjutradan se moji drugovi rano probudiše. Tu se ispitivalo, smijalo i grozničavo očekivalo peti sat, da gledamo ljutitost vratara i poglavara. Napokon je na uri na stubama odbilo pet sati, a onda je nastala općena šutnja. Čuli smo korake vratara po hodnicima, dok je išao, da pozvoni. Nu zvono, puno leda, tek je muklo drndalo i obraćalo se naokolo. Višeput je povukao srdito psujući zvono, đake, zavod, poglavare, a napokon mu konopac ostane u ruci.

Događaj bi popraćen općim smijehom. Nato je vratar pobijesnio, probudio ravnatelja, prefekta i katihetu. Mi smo se pak gore pod gunjevima smijali kao ludi. Naskoro se pokaže katihet i pljeskajući rukama reče glasno: Benedicamus Domino, ali nitko ne odgovori: Deo gratias.

Najpospaniji bili smo mi!... Na prvu opomenu bili smo nepomični, na drugu smo sjeli na krevetu protežući se. Pothvat je divno uspio, smijali smo mu se više mjeseci, a poglavari nijesu nikada otkrili trag začetnicima ove zlobne lopovštine. Ja sam se ponosito smatrao prvim junakom lopovića. Organizovali smo, da tako kažem, pravu malu bandu fakinčića, među kojima sam se odlikovao ja, ako i ne zlobom,

a to svakako smionošću. Među naše progonitelje spadao je u prvom redu Šandor, tako dobar, brižljiv i srdačan sa mnom već kod moga ulaska u zavod. Da istinu kažem, bijaše vrlo originalan. Prije svega poradi onoga svog komičkog lica poput staroga kaprala. Dražili smo ga, da se srdi, što nije bio **promaknut za generala** prema svojim zaslugama. Osim toga kao da je svojim držanjem govorio: »Vidite, ovako sam se snizio samo iz dobrog srca i svojevoljno. Baš kao Don Bosco, koji bi mogao imati milijune, a ipak živi siromašno poput mene.« A činilo se, da ove dobrote imade u izobilju, jer ju je rasprostirao na cijelu svoju okolinu, a sve na našu korist i čast. Bijaše pak vrlo tašt, naravski na uštrb istine, koja sigurno ne bijaše nikada njegova vjerna drugarica. Mi mali zlotvori potpirivasmo njegovo sebeljublje, dok nije počeo pjevati.

Gallieri mu na pr. govoraše: »Šandore, a bitka kod Novare?« A Šandor, ako je meo, zaustavio se, podupro junački na metlu kao Hektor na svoje strahovito koplje. »Ona velika, ljuta vojna četrdeset osme! Prešli smo Ticino«... »Ali dođimo do Novare« — vikah ja, da bude prelaz kraći. Inače, tko zna, kuda bi Šandor lutao... »U Novari! Kod Novare!« vikahu drugi. Novara! to je evo junački period njegovog povjesničkog života.

Onda je Šandor digao svoju glavu bolno, ali dostojanstveno poput Homerova junaka, komu bi i sama Palada bila preniska.

»Proturao sam se naprijed, makar su i moji nazadovali! Bez straha; bajunete na posao! Probadao sam austrijske kapetane i časnike jednoga za drugim... kad...« »Kakvu ste čast obnašali, Šandore?« upita ga jedan od nas. »Čast... kapetana, gospodičiću.« Nato svi mi složno vikasmo: »Bum! bum!« Stari kapral, koji je premasno lagao, okrenuo nam je leđa, te ponizno i mirno nastavio svoj posao mrmljajući: »Kakav je to odgoj! Kakav je to odgoj!«

Nu Gallieri je nešto otkrio, što je bilo od neprocjenive vrijednosti za nas. Jedne nas je večeri prekinuo, baš kad smo učili otkriće Amerike.

»Kakva Amerika!« zaviče taj magarac. Daleko važnije otkriće je ovo: »Šandor ima umjetne zube.«

»Umjetne zube?« opetovasmo veselo, tarući si ruke. »Jest, gospodo, umjetne zube. Ja sam ga vidio, da ih je, okrenut k zidu srdito i brzo ravnao«...

Šta da učinimo? Svi smo bdjeli nad njim s najvećom pomnjom. Baš zato smo mu se pridružili i onda, kad je išao u kuhinju da jede.

Nesreća je htjela, da je jednog dana pohlepnije negoli obično zagrizao u komad slabo kuhane govedine. Zubi mu

ostadoše u govedini, a on je zatvorivši si dlanom usta trčao za kuharom po kuhinji, jer je ovaj ugrabio tanjur ispred njega. Rikao je kao ranjeni lav, ali zatvorenim ustima, tražeći zube u polusirovom mesu. Mi smo se iza njega smijali. Gotovo je poludio od srditosti.

Kao da mu sve ovo nije bilo dosta. Naš se Šandor hvalio plemenitim rodom. Jedan brat mu je narodni zastupnik, drugi je general, treći tvorničar likera, milijunaš...

»Gdje je taj tvorničar likera?« »Ovdje u gradu«, reče raskajan, što je opet jednu krupnu izustio. Nijesmo to pravo razumjeli, pa htjedosmo biti na čistu s ovim tvorničarom likera, milijunašem.

Jednoga dana ode Šandor u grad; a mi zlobnici bježasmo potajno za njim, ali malo udaljeni, sve do bližnjega trga. On se zaustavi kod jednoga poderanog siromaha, koji je šetajući prodavao limunadu.

Bio je to Krezo.

Mi smo mu na povratku pljeskali i mučili ga bez milosrđa.

Obljubljeni predmet Šandorovih govora bijaše, kako je on kazivao: — godina četrdeset osma; — zato smo ga mi fakini okrstili: četrdesetosmašem. — »Quarantotto, hodite ovamo; — Quarantotto, dajte mi ručak; — Oho, Quarantotto!«

A on je dolazio i odlazio zlovoljan kao general poslije izgubljene bitke i neprestano mrmljao: »Kakva je to uljudnost! Kakav je to odgoj!«

XIV.

Bijaše zadnji dan poklada. Jedan profesor našega zavoda priredio je za naše malo kazalište: »Tomu Moursa« od Silvija Pellica. Mene je zapala glavna uloga. Gospoda i gospođe, pozvani na našu zabavu, zahtijevahu opetovanje nekih prizora... Ja bijah kumir slavlja! Burni poklici pratiše moje oduševljeno deklamovanje. U trećem činu sam odnio čitavu kišu cvijeća i slatkiša. Poslije predstave morao sam doći bliže. Gledao sam s nasladom mnoštvo, podigoh oči i vidio sam, gdje mi svi saučenici pljeskaju. Gotovo sve bijaše uz mene, a ja plivah u slasti. Bijah veoma ponosan nad svojim uspjehom.

Ali Karlo bijaše crna točka u mome slavlju; mjesto da pljeska, on je plakao.

Duboko se naklonih, a zastor, koji se lagano spuštao, ugrabi me oduševljenim pogledima gledalaca. Moji me komični drugovi opkoliše, a ja sam širokim udisajima srkao laskanje, koje bijaše za me opojni nektar. Nikakva turobna misao nije mi obuzimala duše.

Poslije večere, bijaše oko pô noći, šetah se u vrtu s Augustom Gallierijem, mladićem iz neke plemićke obitelji. Bijaše mu 18 godina. Igrao je ulogu Kromwella. Ja sam ga slabo slušao, jer bijah rastrešen taštinom videći, da sam središte udivljenja i gledanja svojih drugova. Ipak mi nije izmakao jedan njegov izraz:

»Meni se vrlo sviđa uloga Kromwella«, reče on. »O, da sam veći i mudriji, da uzmognem biti uistinu zlotvor kao on!«

Zaustavih korak i prestrašen viknuh: »Što to govoriš, Auguste? Ja se upravo zgražam nad tvojim riječima i skoro bi mi bilo žao, što sam tvoj prijatelj, kad ne bih znao, da ovako govoriš samo iz šale.«

»He, moj dragi«, odgovori Gallieri, »ti si previše priprost! Čim je tko na ovom svijetu gori, tim mu je bolje.« U taj čas prekine zvuk zvona hulu na ustima moga druga. Kad smo izmolili zajedničke molitve, odmah legosmo u krevet. Brzo sam zaboravio na Augustove riječi, jer nijesam stavljao u nje nikakve osobite važnosti. Zadovoljio sam se tim, da sam ga nazvao glupanom.

XV.

O, kako je poslije pokladnih ludorija turoban prvi dan korizme! Ustao sam umoran i trom. Moj krevet bijaše između Karlovog i Augustovog. Čim sam skočio na noge, još se nijesam ni obukao, približih se Augustu, te mu lagano prodrmam ramena, koja mu bijahu otkrivena. »Ustani, Gallieri, već je devet sati.« Kad to nije ništa koristilo, ja sam se oblačio dalje. Uto dođe asistent i videći, da je moj prijatelj još u krevetu, poče ga i on glasno zvati.

»Pustite, gospodine, ja ću ga probuditi«, rekoh i približih se drugu, primih ga za rame i htjedoh da ga izvučem iz kreveta. »Kako je umoran!« rekoh sam sebi..., ali njegova ruka bijaše ukočena; rastegnuo sam je, ali se ponovno ukočila. Činilo mi se, da su mu ramena hladna. Problijedih, ali se ohrabrih.

»Auguste, ustani, što radiš? Možda ti je zlo?« Asistent dotrči i prodrma moga prijatelja u krevetu... Kosa mi se naježi! On je imao oči raširene i izbočene... lice mu bijaše crno kao ugljen... Među zubima je čvrsto držao plahtu... Gallieri bijaše — mrtav!... Ja sam zavrisnuo i srušio se na pod.

XVI.

Kad dođoh k sebi, nađoh se u krevetu. Promatrao sam, kako slabi plamičak plinske svjetiljke tužno baca po sobi svoje

blijedo svijetlo. Još sam bio izvan sebe, te sam mislio, da je to ona ista svjetiljka, koju sam svako jutro vidio u spavaonici. Čekao sam, da zvoni na ustanak, ali uzalud. Nitko nije došao, da pomuti onu grobnu tišinu. Kušao sam sjesti na krevetu, ali padoh natrag. Pokušah opet i ovaj puta morao sam se uvjeriti, da mi je tijelo slabo, izmoreno i tromo. Ne koristi nikakvo naprezanje; neka me onemoglost držala protegnuta na krevetu. Htio sam zaviknuti, ali nijesam mogao ni usta otvoriti. Videći, da mi je svaki pokušaj uzaludan, podvrgao sam se tomu i počeo slijediti niz svojih uspomena...

Najprije sam se razbacano i poremećeno sjećao pozornice, množine gledalaca, pljesaka, koji sve više rastijahu. Ali ove mi slike dolažahu odijeljene i nijesam ih mogao nikako urediti i složiti u cjelinu. — Napokon se moji pojmovi razbistriše, razbistriše se na osobit način. Pokaže mi se crna lješina, puna pjegâ, dva grozna i nepomična izbuljena oka. »Što je bilo sve ovo?« Valjda grozan san, užasna prikaza, koje se treba otresti? Tko su sva ova lica, koja dolaze pred mene?

Što je to? Zapališe svjetiljku i primakoše je k mome licu. Oko moga kreveta bilo je mnogo ljudi. Prepoznao sam svoga oca, majku, svoga učitelja; prepoznao sam . . ah! da, da — Karla. Srce mi je jače zakucalo, uzdah mi se vinuo iz prsiju. Oči mi se napuniše suzama. — Vidio sam zavodskog liječnika, zatim svećenika u roketi i štoli, kojega nijesam poznao. — Da li je to san ili viđenje ili pak zbilja? Naprezao sam se da povičem, ali nijesam mogao otvoriti ustiju.

Što se to dogodilo sa mnom? Liječnik mi opipa bilo... opet mi primakne upaljenu svijeću k očima i ponovno se dotaknuvši bila reče: »Isto kao jutros; samo opažam simptom, koji navješta skoru krizu.« »Zar da nema više nade?« vikaše zdvojno moja majka, »zar ne bi bilo moguće, da nas on razumije?« »Znam, da bi se svi veselili, kad bi sirota dao kakav znak, da nas razumije«, odgovori liječnik. »Pokušajte vi, gospodine«, pozove moga oca. Otac se približi k jastuku, primi me za ruku, jako je stisne, poljubi me u čelo i nježno mi reče:

»Dragi Hinko, sinko moj, daj barem kakav znak, da nas poznaš, i da vidiš, da ti svećenik daje oproštenje! Reci, da želiš ići u nebo, te nas tamo čekati.« Ja sam sve čuo, sve sam vidio, i ne znam, kako da me te riječi nijesu ubile! — Umrijeti! Umrijeti tako mlad, u cvijetu života! Umrijeti, pošto sam se udaljio od svoga Boga, pošto sam ga zaboravio. On je bio tako dobar sa mnom!

Ne mogu opisati, što sam sve pretrpio u taj čas! Htio sam govoriti, micati se, barem okrenuti glavu... Moj napor bijaše uzaludan, nijesam mogao ni riječi progovoriti, niti dati ikakav znak. Činilo mi se, da umirem. Od teškoga napora

zacakliše mi se oči i počeh plakati. Moja mi se majka približi, baci se na koljena pred krevetom i stade jecati... Svi plačući kleknuše, a svećenik izgovori nada mnom riječi odriješenja. Zašto nijesam mogao barem doviknuti svima zadnju riječ: s Bogom!

Oproštenje! Oproštenje! O bolne li poezije smrti, poput slika, što brzo iščezavaju sa prolaznim mislima i svijetla, što se gasi! Bolna poezijo smrti! O da dođeš svima vedra i vesela!

»A sada«, reče liječnik, »preporučam najstrožu šutnju. Ovdje neka ostane samo jedna osoba.« Čuo sam i kušao sam dati znak, da ostane Karlo, ali me nijesu razumjeli, pa nijesam vidio više nikoga.

XVII.

Ovaj moj letarg među životom i smrću bio je dug. Čim se probudih, sav znojan i izmučen te izvan sebe, vikao sam, što me je grlo nosilo. Na tu se viku strčali odasvud. Molio sam odmah, da me obuku, da ću ustati, jer mi se činilo, da sam već posvema zdrav. Umirili su me veoma ganuti. Majka bijaše izvan sebe od veselja; poglavari se radovahu, što je kriza tako sretno prošla.

Istom sam sada vidio, da sam se izbavio iz velike pogibli. Malo pomalo sakupio sam svoje misli, sjetio sam se cijeloga tog groznog događaja. Iza bolesti od osam dana sva je pogibao iščezla, a moji roditelji videći, da se već oporavljam, vratiše se u grad.

Karlo, taj pobožni i vjerni Karlo, dobio je dopuštenje, da mi bude bolničarom i proboravio je duge satove kraj moga kreveta. Milosrdni me Bog htjede opet k sebi pozvati po mojem starom prijatelju. Dobri me mladić zabavljao sa svom silom ugodnih doskočica; čitao mi neke izvatke iz dobrih knjiga, pripovijedao mi o školi, o zabavama i rođacima. Nu kadgod sam ja svratio govor na svoje zvanje, na nekadašnju moju gorljivost i naše nacrte, on je špretno govor svraćao na drugo.

Jednog dana, kad me opet prekinuo i naložio mi, da šutim o tome, počeo sam plakati. On tada stisne moje ruke među svoje i molio me za oproštenje. Vidio sam, da su i u njegovim očima suze.

»Karlo«, zavapih, »zar ne vidiš, da me Bog htio vanrednim načinom natrag pozvati k sebi? O, budi još za Hinka nekadašnji Karlo, a ja ti obećajem, da ću biti prijašnji Hinko.« »Pa šta hoćeš time da kažeš, moj Hinko?« »Ti dobro znadeš, moj predobri Karlo, da se hoću vratiti k Bogu i ako me On ne odbaci, Njemu se sav posvetiti.« »Ali zar ti nije majka

zapovijedila, da sa mnom ne razgovaraš o takvim stvarima?«

»Ja znam, prijatelju moj, da u takvim slučajevima jadnim roditeljima ne preostaje drugo, nego da se žrtvuju, ali je i za nas sinove najteža kušnja to, što se katkada sukobimo nažalost i s voljom onih, koji su nam dali život. Bog će i meni podijeliti hrabrost i snagu, da skršim sve lance, te se priljubim jedino Njemu. Jest, Karlo, ja ćutim, da me On zove natrag: k onim svetim ushićenjima, k mojoj nekadašnjoj gorljivosti. Vjeruj mi, ovo nije samo časovito oduševljenje. Mnogo sam o tom razmišljao prije nego sam ti to rekao. Ja znam zastalno, da je smrt Gallieria zadnji Božji poziv. Mislim, da mi Bog ne može jasnije govoriti. Ja više ne mogu da ostanem gluh. Uvidam taštinu varavoga svijeta i ispraznosti, kojima je opkoljen život.«

»Dosta, dosta, prijatelju moj! Ja se slažem s time, što mi kažeš, ali zar te ja mogu svjetovati, da ne slušaš svojih roditelja? To ne ću, ni ne mogu. Čuj me dakle, moj dobri Hinko! Ti si mi govorio, da je tvoj otac pobožan i dobar, da misli samo na tvoju sreću, a i tvoja majka da je također kreposna, da te ljubi neizrecivo, premda se protivi tvojim željama. Pa dobro, ti se odvaži i obrati na svoga oca. Piši mu sve, otvori mu cijelo svoje srce i ravnaj se po njegovu savjetu, a reci mu i to, da znaš sigurno, kako će se majka odlučno oprijeti tvojoj namjeri. Pa ako će tvoj otac prihvatiti tvoje želje, te im se ne će usprotiviti, onda će biti siguran znak, da te Bog hoće. Što ti se čini, Hinko?«

»Ti si doista anđeo, ja ću drage volje poslušati tvoj savjet i sve ću tako učiniti, kao što si mi rekao.« Pisao sam ocu.

XVIII.

Napokon sam posvema ozdravio i nastavio prekinute nauke. Moji su drugovi opazili, da sam se promijenio. Zločesti bijahu još uvijek prestrašeni smrću druga, te se ne usudiše ni pisnuti; a dobri su se veselili videći me opet u svojoj sredini. Bio sam uvijek među prvima u školi, pa jer sam bio blage ćudi, otvoren i vedar, svi su me ljubili.

Od onoga dana, kad sam pisao list, grozničavo sam očekivao odgovor. Moja je odluka čvrsta i dosta jaka, da prkosi svim zaprekama i teškoćama. Bila je to kao vruća želja, koja je neprestano sve više rasla i čekala, da joj se udovolji. Napokon bijah jednog dana pozvan k ravnatelju. Uzdrhtah od veselja, a lice mi porumenilo. Možda je otac sam došao s odgovorom? Trčao sam k ravnatelju.

»Moj dobri Hinko«, reče mi on, »evo ti list od oca, koji ti valja čuvati nad svaku dragocjenost. Ja sam ga već čitao i pročitao, i još ga se nijesam dosta naužio. Ti ga prouči i duboko si ga usadi u srce.« Pročitao sam list, često prekidajući čitanje uzdasima i suzama. List je glasio ovako:

»Predragi moj Hinko!

Poradi dokaza iskrene ljubavi, koje si nam dao, među kojima se ističe i taj, što si sretno prošao u naucima, uvjereni smo, da nas ti ljubiš onom svetom ljubavlju, koju treba da njeguje dobar sin prema svojim roditeljima, te ovako zazivlješ na sebe Božji blagoslov.

Sada ti odgovaram na tvoj list.

Prije svega moja je dužnost, da ti razložim ovo: Premda nije dopušteno roditeljima, da sinovima svojim kod izbora staleža narivavaju svoju volju, što bi moglo biti na njihovu propast, ipak su strogo obvezani, da ih savjetuju, da ih oboružaju proti prevarama, i da im predoče ono, što ih uči razboritost i dugogodišnje iskustvo.

Ti oduševljeno težiš za svetim zvanjem. Ali je moja očinska dužnost osigurati se, da li ćeš ti imati snage, ustrajnosti i— reći ću — junačke odvažnosti opirati se i boriti proti svijetu, koji će na te navaljivati. Sada znaj, da sam ja uvijek želio, da budeš pozvan u svećenički stalež. Ali ćeš se najprije zrelo ispitati, dugo i ozbiljno razmišljati i moliti za rasvjetljenje i milost Duha Svetoga.

Međutim posavjetuj se s onim, koji ti može pomoći u dvojbama: svojim umom i razborom. Na ovaj se samo način upoznaje pravo zvanje.

Prijevara u ovom izboru imala bi najžalosnije posljedice za tebe i za mnoge druge, koji bi došli s tobom u dodir i odnošaj. Promisli, hoćeš li provoditi neporočan i svet život, kao što je bio pokornički, blaženi i slavni život svetaca? Nije dosta obući odijelo; treba, da se i digneš do visine sv. službe. Ta te misao mora svega prožeti, ona ti mora davati jakost i ustrajnost.

Ti ćeš morati suzbiti kucaje svoga srca, zaustaviti suze, što će ti možda na oči navrijeti; morat ćeš primjerom propovijedati riječi milosrđa, ljubavi i oproštenja. Ti ćeš morat općiti s dobrima i zlima, koji će te mučiti: s ubojicom, koji je spreman na te ići s bodežem; morat ćeš suzbijati svako protuslovlje, sumnje i dvojbe. Jesi li mislio na sve ovo?

Teško zlom svećeniku, koji je zabludio u svome zvanju, te živi, ne ću reći, raspušteno nego ne dosta uzorno. Kakve li odgovornosti pred Bogom, kolikog li tereta za savjest radi nebrojenih grijeha, što su ih drugi počinili poradi jednog zlog svećenika! Ako već svaki čovjek, da dođe u nebesku domovinu, mora postati siromašan duhom, očistiti svoje srce, lišiti se svih zemaljskih naslada, obogatiti se svim krepostima, svećenik pogotovo mora da ovome posveti sve svoje nastojanje.

On mora posvetivši se službi Božjoj, posvetiti se i službi bližnjega; mora postati potpora slabima, oko slijepima, vodič zalutalima; mora posvetiti samoga sebe i svoju braću u Kristu. Ne dostaje mi ni sposobnosti, a još manje dopuštaju to okolnosti, da ti predočim sve, što moraš ozbiljno promotriti, prije nego se odlučiš za svećenički stalež. Pa zato zaključujem riječima sv. Jakoba: »Ako tko od nas treba mudrosti, neka moli od Boga, koji daje obilato svima« (1, 5.).

Uvjeren sam, da u našim žilama još kola krv Ghislierievećia.

Zato, kada ćeš se, uvjeren o svome zvanju za sveto svećeništvo, njemu doista i posvetiti, najsmjernije ću se zahvaliti anđelu zaštitniku naše obitelji, sv. ocu Piju V., našem praroďaku, što nam je od Boga izmolio tako odličnu milost.

Tvoj najodaniji ti otac.«

»Dakle«, upita me ravnatelj, »što misliš sada? Jesi li pročitao? No, zašto plačeš? Zar je opet kakav oblak potamnio obzorje, koje bi danas moralo biti tako čisto? Što hoćeš? Što ti još nedostaje?«

»Oče moj«, odgovorih mu, »želim samo jedno, i to želim svim žarom srca svoga; stupiti među patre, postati svećenik i misionar. Imam 16 godina, te se mogu odlučiti glede svoje budućnosti.«

Čuvši ravnatelj ove riječi, koje sam tako snažno i odriješito izrekao, kao da su vapaj moje duše, nagnuo je glavu i zamislio se. Ja sam pak dršćući očekivao odgovor kao kakovu osudu.

Napokon mi stane govoriti: »Sinko moj, ako ti tražiš u redovničkom životu mir duše i tijela, te misliš da se više ne trebaš boriti sa svijetom, ljuto se varaš. Samostan, o kome ti sanjaš, ne postoji; to je samo utvara i ništa drugo.« — »Ali ja se rado odričem svijeta, jer sam već upoznao njegovu taštinu«, rekoh mu.

»A imadeš li toliko snage«, upita me, »odreći se nesamo svijeta i njegovih raskoši, nego i svaku privrženost k zemaljskim stvarima odbaciti?«

»Naslade života, oče, ne imadu više čara za mene. Ne bi mogao da uživam, jer sam bio smrti preblizu, pa je ne bih mogao zaboraviti.«

»A možeš li reći, da se ne ćeš jednom gorko kajati, što si ostavio ove naslade?«

»Podnipošto, oče! To se ne će nikada zbiti. Danas se odričem svega. Moja je odluka čvrsta i nepokolebiva.« »Pa zar misliš, da se ja nijesam odrekao svega? Pa zar ne vidiš, da sam unatoč tomu ipak zakopan u poslove i prisiljen, da budem u neprestanom odnošaju sa svijetom?«

»O, oče moj, na sve sam mislio. Zastalno ću naići na mnoge zapreke, na nebrojene poteškoće. Ipak se nadam, da ću pomoću Božjom sve nadvladati. Dobro znadem unaprijed, da ću se boriti sa svojim roditeljima, sa svojom nježnom majkom, ljubaznim sestrama, nu siguran sam, da se ojačan milošću Božjom ne ću iznevjeriti svojim odlukama. Rado ostavljam ugodnosti života, bogatstvo i naslade. Presveta će mi dj. Marija pomoći; Ona će mi izmoliti hrabrost i jakost, da pobijedim. Ja sam čitao, da, kad bi svijet znao, kakav se mir i kakva radost uživa u samostanu, sav bi pohrlio i zavukao se u samostane, a ja se ćutim zvanim u samostan. — Zar mi hoćete zatvoriti vrata?«

»Nemojmo se prenagliti, Hinko, ti u svojoj dobi previsoko letiš, zato te ja moram obuzdati razboritošću. Kaži mi prije svega, znaš li ti, što je taj svijet, koji nazivaš svojim neprijateljem, za koji držiš, da nas mrzi, koji bi htio srušiti, uništiti vjeru, koji ismjehava, kleveće, progoni svećenike?«

»Jest, jest oče, sve znadem; i baš zato hoću da trpim za svoju vjeru, jedinu moju nadu i sreću«

»A ako se digne na te oluja, te ćeš ovdje, gdje sada misliš naći mir, naći upravo protivno? A da ti je jednom, da ne pogaziš svoju savjest, poći smrti ususret?«

»O, oče moj! To bi bila kruna svih mojih želja! Umrijeti, krv proliti za Krista!«

»Sinko moj!« reče mi ravnatelj zagrlivši me, »ja vidim u tebi jasne znakove svetoga zvanja, ali bi se mogao i ja varati i zamijeniti tvoj mladenački polet s pravim pozivom Božjim. Stoga treba da se neprestano preporučuješ Bogu, da se osiguraš, da li je istinito tvoje zvanje. Nužno je, da ono prođe kroz vatru kušnje.«

»A kako, oče?«

»Tako, da prepustiš posao vremenu.«

»O, oče moj, nemojte dopustiti, molim vas, da moram dugo čekati na ispunjenje svoje želje. O, da znate, kakve sam već kušnje pretrpio.«

Nato mu ispripovjedih prijašnju svoju revnost, provedene praznike, sjetio sam ga riječi moje majke, dozvah mu u pamet strahovitu smrt Augusta Gallieria i napokon sam mu pokazao list, koji sam još držao u rukama, kao uspjeh sveudiljnih razgovora s predobrim Karlom.

»Iz svega ovoga«, zaključih, »poznajem svoje zvanje kao od Boga nadahnuto.« Ravnatelj mi je dao još mnogo pametnih i mudrih savjeta. Na koncu preporučivši mi, da budem miran, reče: »Samo lijepo dalje uči. Govori čim manje o svom zvanju, osobito pred svojim drugovima. Oni te ne bi razumjeli. Možeš o tome razgovarati jedino sa svojim dobrim Karlom.«

»Da, da, sve ću učiniti, što mi kažete, ali, oče, sjećajte me se u svojim molitvama.« Ovako sam otišao od njega i odmah otrčao Karlu, da mu sve saopćim.

Karlo, koji je očevidno drhtao, a oči mu se sjajile od radosti, bio je vanredno razdragan. Ja se bacih u njegovo naručje. O, skeptici, onemogli, slabi i malodušni skeptici, nemojte se tome smijati. I život vjernika imade svojih ugodnih i lijepih časova. Ne dao Bog, da je već u vama uništeno svako čuvstvo. O opojeni i oslabljeli strastima svojih izmučenih duša! Ufajte se, nasmiješite se životu i vjerujte!

XIX.

Školska je godina brzo prošla. Iskustvo prošle godine pokazalo mi je jasno, da praznici često unište dobre plodove, ubrane pod školskom godinom. Odlučih dakle i postigoh dopuštenje od ravnatelja, da mogu ostati u zavodu. Sve mi je išlo po volji. Bog bijaše sa mnom.

Morao sam se podvrći ispitu zrelosti u Genovi, daleko od roditelja.

Već sam dobio od oca dopuštenje, da mogu, kad svršim ispite, započeti duhovne vježbe u sijelu Družbe, koje ne bijaše daleko od grada, u kojem stanovaše moja obitelj. Zato sam nakanio odmah iza duhovnih vježba stupiti u novicijat. Čutio sam se sretnim!

Činilo mi se, da su se oblaci raspršili i pokazalo se ljupko plavo nebo. O, Gospode, koji pohađaš srce tjeskobom, i koji ga opet podižeš božanskom okrepom, koji nas sve privlačiš svojom neizmjernom ljubavi, pogledaj milostivo i blagoslovi moje dobre odluke!

XX.

Jao meni! Još je imala doći tužna i mračna noć; mračna poput gorke tjeskobe, koja muči dušu i poput ljute prijevare koja obuzima srce.

Iz daljine se već čuje grmljavina i kao zlokobna prijetnja primiče se grozna oluja. Već sam bio siguran, da su mi želje ispunjene, kadno dobijem list od oca, koji je htio, da dođem kući i ondje sprovedem barem polovinu praznika.

»Tvoja majka i sestre«, pisao mi, »čekaju te poslije tvojih ispita u ljetovalištu. Da ih dobro položiš, stavi svoje pouzdanje u bl. dj. Mariju, kojoj si, kako znadem, vrlo odan.«

Teško mi bijaše, što sam došao u sukob s ocem, koji mi je bio tako dobar i ljubezan, ali sam se ipak pričinio, kao da ga ne razumijem, nadajući se, da će vrijeme sve to dovesti u sklad. Položio sam ispite i odmah se zaputio u C***, gdje su isti dan počele duhovne vježbe. Dan, nakon što sam dobio maturalnu diplomu, brzojavno mi je otac čestitao. Veselio se sa mnom i hvalio se svima.

S Karlom i s nekim drugim svojim saučenicima pribivao sam duhovnim vježbama. Tu sam vidio nekoje drugove, kojima sam se morao diviti. Izvanredno mi se ovdje sviđalo. Oni dani pobožne sabranosti podvostručiše moj žar i pobožnost, te mi se činjahu odviše kratkima. Otac me ponovno zvao, da dođem kući. Nalagao mi je, da se žurim, jer da će zatim u prijekom poslu na neko vrijeme otputovati.

Nadalje mi je pisao:

»Mislim, da su se tvoje duhovne vježbe već svršile, te naslućujem, da bi ti volio odmah ostati u novicijatu. Nu tvoja je majka nemirna i željno te iščekuje. Svi mi želimo, da si kod nas bar jedan mjesec. Dođi dakle, da nas razveseliš.« Kako mi je bilo teško ne odazvati se tako ljubaznom pozivu, ali sam ipak bio odlučan, te sam šutio.

Napokon sam ipak morao da popustim zadnjemu listu jadnoga oca. Morao sam se podvrći ma i proti volje.

»Dugih li duhovnih vježba!« pisao je. »Ja već mislim, da će se svršiti tvojom beatifikacijom. No tvoja će majka doći po tebe i dovesti te na ljetnikovac. Velim tvoja majka, jer upravo danas odilazim u Pariz.«

Ja sam drhtao na pomisao, da sam povjeren majci. Taj moj zaštitnik, jedini moj oslon, otputovat će dakle, a ja da ostanem sam s majkom? Kakve su njezine namjere? Da li će ona dopustiti, da se u svoje vrijeme vratim natrag u samostan ili će nastaviti borbu?

Ni ne čekajući moga odgovora, pokaže se ona preda mnom. To me uzbunilo i prestrašilo.

Pošto još nijesam bio dosta poznat s ravnateljem ovoga samostana, trčao sam k ravnatelju svoga zavoda, koji je tu provodio velike praznike, i kojemu sam još zasada pripadao. Predočio sam mu listove svoga oca i rekao mu, da me majka čeka u čekaonici. Molio sam ga, da me savjetuje.

Da sam mogao umaći svojoj majci, da mi je bilo dopušteno pobjeći; s kakvom žrtvom, s kakovom odvažnošću bio bih to učinio, jer sam i predobro znao, da će mi ona svim mogućim načinima stati na put, samo da mi zapriječi, da ne slijedim svoje zvanje! Ravnatelj gledajući listove, što sam mu ih pokazao, kao da je u njima čitao ono, što mi je govorio veleći:

»Tvoje zvanje bijaše do danas slatko i mirno, možda podvrženo preslabim zaprekama; danas mi se čini, da počinju kušnje, pa ako budeš znao i ove slavodobitno nadvladati, ne ću više ništa sumnjati i bit ću sasvim uvjeren, da si zbilja od Boga pozvan. Sada je ipak nužno, da slušaš svoju majku i pođeš s njom. Kušnja je jaka, ali je ne možeš mimoići. Ti si mislio, da je dosta ako hoćeš da umreš svijetu, da prekoračiš prag ove kuće i da se zatvoriš u mir i tišinu ovih četiriju zidina. Ovako bi ti unišao u red kao plašljivac i bje-

gunac. Nasuprot, ti moraš u nj stupiti s očitim dokazima svoje snage i nepokolebivosti, boreći se protiv najvećih zapreka, kao što je n. pr. majčina ljubav. Želio si, da nitko ne znade za tvoju žrtvu, ali treba da za nju znadu svi. Ovo je vatra, kroz koju mora proći tvoje zvanje. Iz ovih ćeš kušnja izaći čišći, jači, požrtvovniji i vrijedniji. Sada ti se pruža prilika da upoznaš, da li je tvoje zvanje istinito, jer ako nije, Gospod će ti kazati, da ne smiješ nipošto tražiti svoj mir ovdje, nego tamo, kamo te zovu i gdje te hoće imati tvoji roditelji. Preporuči se Bogu i presv. Djevici. Mi ćemo se ovdje za te moliti i nadamo se, da ćemo te doskora vidjeti.«

Plačući me zagrlio, povratio mi listove i otpratįvši me sve do vratiju, blagoslovio me.

Ja nijesam više znao, što da učinim. Ozbiljne i svečane ravnateljeve riječi jako su me potresle. Činilo mi se, da sam istjeran iz one kuće, na koju sam bio već privezan svom snagom svoje duše.

Unišao sam u čekaonicu, gdje me čekala majka sa sestrom Alojzijom. Obadvije mi trčahu ususret, a majka zagrlivši me kao poludjela reče: »Hodi, hodi, kola nas čekaju.«

Popeh se s njima na kola i odvezosmo se.

XXI.

Ja sam dakle morao podnijeti zadnju kušnju! Bio sam opet bačen u svijet — ja, mladić bez iskustva.

Majka držeći me za ruku pripovijedala mi o rođacima, koji me čekaju, o prijateljima, koji neprestano pitaju za mene, o svečanostima, što su se za me priredile; slatko se tužila na mene, da je više ne ljubim — ja, jedina njezina utjeha, njezin život.

»Hinko« reče mi, »ti si dakle zaboravio u zavodu na četvrtu zapovijed Božju, koju sam te ja tako brižno učila: Poštuj oca svoga i mater svoju?! Treba da se već jednom kaniš ovih ludorija o pokornicima Tebaide i o nezadovoljnim pjesnicima. Poravnaj si ono navlaš nabrano čelo. Ne potičem te dakako, da se prepustiš kakovim zabludama i strastima. Ali imade i nedužnih naslada, koje ne kaljaju savjesti. Kako to? Zar hoćeš da ugušiš u srcu mladenački žar? Mladost treba kretnje, slobode i zadovoljstva.«

Ja još nijesam odgovorio;mislio sam na drugo. Mislio sam na zadnje riječi ravnateljeve, na Karla, koga nijesam mogao ni pozdraviti. Blago njemu! . . . dok se ja moram boriti s kušnjama i suprotivštinama! Bio sam veoma žalostan te počeh plakati. Moja je majka mislila, da je taj plač posljedica njezinih riječi. Poljubi me u čelo rekavši, da mi oprašta.

Zasliepljena sirota!

»Deder Hinko« nastavi dalje, »umiri se. Nije lijepo, da dođeš na ljetnikovac, gdje te mnogi raskriljenih ruku čekaju, pa da se tamo pokažeš sa zaplakanim očima!«

Obrisah si suze te duboko uzdahnuvši zavapih:

»Ah majko, kakvo si mi zlo učinila! Neka ti Bog oprosti!«

Ona se pričini, kao da nije čula.

XXII.

Evo me opet u vrtlogu svjetskoga života, u srcu onoga društva, koje odlučih zauvijek ostaviti.

Između mene i majke započela je borba. Majka se ćutila jačom u očevoj odsutnosti. Uvijek me korila zbog moje neprestane turobnosti. Bijaše uvijek pripravna, da pobije sve moje razloge. Sirota nije ništa shvaćala, nije ništa vidjela; kriva ju je materinja ljubav zaslijepila.

»Ja hoću da se posvetim Bogu«, govorah joj, »hoću da živim i umrem samo za Njega, hoću da budem svet!«

»Ali sinko moj, zar te nijesam ja sama učila, da moramo sasvim pripadati Bogu. Ti možeš biti njegov u kojemgod staležu. Budi dakle dobar, slušaj svoje roditelje i evo, ti si svet. O koliki su se posvetili i u svijetu!«

»Istina, ti si me tako učila i ja sam ti za to zahvalan. Ali čemu se sada opireš volji Božjoj, koji me hoće u svoju službu?«

»O volja Božja . . . volja Božja! Pa što ti znaš, što hoće Bog od tebe? Šta ti je On možda poslao anđela iz neba, da ti to objavi? Varaš se sinko, to su ti zablude, utvare, koje ti se vrzu po usijanoj glavi!«

»Vjeruj, majko, da to nijesu zablude; ja sam odlučio pošto poto predati se posve Bogu! On me zove u svoju službu, a ja Mu se moram odazvati.«

»Vidjet ćemo, Hinko, pazi što govoriš! Ti još ne znaš, koliko te tvoja majka ljubi, koliko te obožava! Ti si bogat, bistrouman, od sviju ljubljen, pa da budeš svećenik?! Ne budi lud!«

Svaki dan smo se vraćali na isto. Ja sam neprestano molio Boga i misleći na onu: Pomozi si sam, pa će ti i Bog pomoći, razmišljao sam, kako da izvedem svoje naume. No prisilno stanje, u kojem sam se nalazio, nije se ništa poboljšalo. Ovo sam podnašao kroz tjedan dana.

Moj se otac nije vratio, a majka mi je apsolutno zabranila otići. Ja sam pak s druge strane jasno ćutio u sebi glas Božji, koji me je pozivao.

Odlučio sam pobjeći i ovako se izbaviti iz ovoga zatvora. Po danu nije bilo moguće; previše su na me pazili, pa bi me lako odmah dostigli. Bez novaca bih bio prinužden dugi

put prevaliti pješke, a putevi mi bijahu skoro nepoznati. Sva vrata ljetovališta bijahu noću zatvorena, a ipak je trebalo bježati noću. To naime ne bi nitko opazio do jutra, kad bih ja bio već daleko. Ali kako ću izaći, a da ne probudim sluge?

Bijaše jedan sat iza ponoći; nijesam zapalio svijetla, da ne pobudim sumnje. Kod mjesečine napisah na listić ove riječi:

»Majko! Učila si me, da treba Boga nada sve ljubiti. On hoće, da sam kod Njega i ja moram ići. Bog će te nagraditi za žrtvu, koju prinosiš. S Bogom! — Tvoj Hinko.«

Ah! Samo još jednom bih htio vidjeti svoju jadnu i dragu majku. Ona spava, ali je njezin san silno uzrujan; za mene, samo za mene se dižu i spuštaju ove turobne i potištene grudi.

»O majko«, rekoh u svom srcu, »hoću da se izbavim iz ovoga teškog stanja, koje nije za mene. Neka te čuva i pomaže najsvetija među majkama, koja je kušala muke na Golgoti. Bog mi dopušta, da te ostavim, da se ne budeš jedamput morala kajati i gorko plakati. — O majko, ja ću sve učiniti, da te utješim. Bog će ti povratiti radost srca, kad budeš vidjela, da sam sretan.

Mora se bježati; bježimo!«

Odem tiho iz sobe jadne majke i pogledam napolje. Svuda samoća i tišina, samo slavuj pjeva u tužnom, noćnom miru. — »Hrabro! Sve za Boga!«

Promjerim visinu, svežem dvije plahte, pričvrstim jednu na prozor i spustim se dolje . . .

»Sve za Boga!«

XXIII.

Umoran i onemogao stigoh u samostan, ali nijesam više našao u njemu svoga ravnatelja, jer se već povratio u zavod. Predstavio sam se stoga svome novom poglavaru, koji je bio dobro obaviješten o mojim prilikama. Ispripovjedio sam mu sve, što mi se malo prije dogodilo. Molio sam ga, klečeći do njegovih nogu neka mi se za ljubav Božju smiluje, i rekao sam mu, da ja više ne ću da znadem za svijet, jer da me Bog zove k sebi. Molio sam ga neka mi oprosti, što sam pobjegao od kuće i da me primi u samostan. On me nato pridigao, privinuo k sebi i rekao mi:

»Sinko moj, čini mi se, da Bog doista hoće da budeš sasma njegov. On te je pozvao u dobar čas: sutra je opredijeljen dan za oblačenje tvojih drugova, pa ćeš i ti biti obučen. Još više nego si prokušan u svijetu, prokušali smo te mi u slijepoj poslušnosti prema tvojim poglavarima, što je najbolja kušnja za onoga, koji se hoće posvetiti redovničkom životu.«

Napisao je nekoliko redaka, koje mi je izručio rekavši mi, da se predstavim ocu asistentu, dok će on o svemu obavi-

jestiti obitelj. Nato mi je naložio da budem miran. Rekao mi je, da sam novak, te da nastojim ustrajati u revnosti, koju sada osjećam. Došao sam k svome novom asistentu, koji je bio učitelj novaka. On me srdačno primio, predstavio me mojim drugovima, vodio me po čitavoj kući, te mi je sve pokazao, kao da me hoće uvesti u posjed svega onoga. Dao mi je neke potrebite naputke, a zatim ispratívši me dugim hodnikom otvorio mi jedna od stotine pobočnih vratiju i rekao:

»Ovo je tvoja ćelijica«. Nato me pustio samoga.

Ovdje se dakle nađoh sam, odijeljen od svega i od sviju . . . Ali ne, nipošto ne bijah sam, bijah sa svojim Bogom. Njegovu sam sliku vidio, kako visi na križu nad krevetom. Kraj kreveta bijaše jedno klecalo, malo dalje stolac i stolić s nekoliko knjiga. To bijaše sve pokućtvo mojega novog i tihog stana. Otvorio sam prozor: dolje se vidjelo prostrano dvorište.

»Ovo je dakle«, rekoh okrenut prema zidovima sobice, »ovo je moja ćelijica«. Nijesam se mogao uzdržati od suza; bile su to suze radosnice. Pao sam na koljena pred raspelom i htio sam moliti, ali nijesam našao riječi, pa sam samo jecajući opetovao: »Ovo je moja ćelijica! Koliko me stajalo dok sam u nju unišao!«

Zatim sam razmišljao. Mislio sam na svoju majku rastuženu i srditu poradi moga naglog odlaska, te sam se zgražao na pomisao, da bi mogla opet sama doći, da me silom ugrabi iz samostana.

O da se otac za vremena vrati, da je umiri! Ćutio sam, da mi malakšu sile. Činilo mi se, da ne bih bio više dosta jak da odolim drugoj borbi, ili bih morao podlegnuti i popustiti, ili ne bih mogao da preživim tako tešku kušnju. Nato se opet podadoh svome veselju i opetovah: Ovo je moja ćelijica! O da znade moja majka za mir, koji mi je Bog ovdje pribavio, smatrala bi se zastalno sretnom i blagoslovila bi moj izbor. Ovdje ću se mirno s Bogom razgovarati, a On će mi odgovarati po svojim anđelima; bit ću dobar, bit ću svet, molit ću u ovoj svetoj tišini za svoje roditelje, za svoje prijatelje. Bog će ih blagosloviti, pa ću tako i njima koristiti.

Ovo je moja ćelijica! Ovdje ću u svetom miru nastojati, da omilim Bogu, trpjet ću Njemu za ljubav, činit ću svaku pokoru, bičevat ću svoje tijelo. Možda će se sam Bog udostojati, da me katkada vidljivo pohodi. Ah ne, ja sam ohol! Bilo bi me strah veličanstva Božjega. Učit ću, postat ću misionar, propovijedat ću, obraćat ću crnce u Africi, nevjernike u Indiji.«

Ovim sam mislima bio obuzet, kadno me prekine samostansko zvono. Sav veseo otiđoh s ostalima u blagovaonicu. Bijaše naime vrijeme večere. Samostanska kuhinja nije si-

gurno bila ravna našoj, ali sam ipak jeo najboljim tekom i najiskrenijom radošću. Samo da nije bilo pomisli na majku! To bijaše trn, koji mi je parao srce.

XXIV.

Oblačenje klerika obavilo se slijedeći dan u kućnoj kapeli. Bila je to domaća svečanost. Uniđoh sa svojim drugovima u sjajno rasvijetljenu crkvicu, svu urešenu cvijećem i starinskim bogatim sagovima. Oltar bijaše natrpan nizom liljana, koji bijahu lijepo smješteni među svijetnjake i pozlaćene piramide, na kojima je bilo više nego sto svijeća.

Od mojih drugova je imao svaki po jednog svojeg rodaka, koji je prisustvovao miloj i ganutljivoj svečanosti, a ja sam bio sam! Dobivši od ravnatelja habit, otišao sam u sakristiju da ga obučem. Ostalim mojim drugovima pomagahu njihovi roditelji, koji ganuti i razdragani hvaljahu Boga za tu milost, a ja...?! Najedamput sam osjetio, da me netko naglo uhvatio za rame i rekao:

»Sinko moj, dođi da ti pomognem«. Bio sam ushićen od radosti. Bio je to moj otac, koji je od ganuća plakao. Odmah sam ga pitao za majku, a on me je uvjeravao, da se na njegove riječi umirila.

Moj me otac ljubljaše neizrecivom ljubavi i želio je, da budem sretan. Majka me također ljubljaše iskreno i materinski, ali je sve činila, da zapriječi moje zvanje. Otac je naprotiv kao taktičan i razborit čovjek uviđao, da bi protiviti se mojemu naumu bilo isto, što i učiniti me nesretnim. Pustio je dakle, da pokušam taj novi život. Možda je mislio u sebi, da ja ne ću moći dugo podnositi oskudice redovničkog života; ali nije želio, da ga kasnije savjest peče, pa mi zato nije stavljao ni najmanje zapreke. Ostao je dugo uz mene. Boljelo ga, što će izgubiti sina, ali se je utješio, kad sam mu rekao, da ja samo u samostanu mogu naći svoj mir i svoju sreću.

Više puta me zagrlio. Činilo se, kao da se ne može odijeliti od mene, no videći me zadovoljna u mome novom odijelu, nekako mu se povratio smiješak na lice, umirio se, zagrlio me opet, blagoslovio me i otputovao je rekavši mi:

»Budi sretan, dragi moj sinko, uživaj onu sreću, koju može samo Bog podijeliti čovjeku!«

XXV.

Evo me na vrhuncu svih mojih želja, svih mojih težnja! Evo ja sam redovnik! Ja sam sretan! Nijesam iskao, da drugi slijedi moj primjer, da ostavi bogatstvo, svijet i naslade

i da pođe za mnom u samostan, ne, samo sam tražio, da me više ne izvuku iz moga slatkog mira.

Neka drugi pomno traže bogatstvo, neka idu za sjenom prolazne slave, koju daje svijet: ja sam zadovoljan što imam sa sobom moga Boga.

Moji su dani prolazili mirno, ugodno sam se sjećao svoje prošlosti, a nije me uznemirivala budućnost. Revno sam obavljao svoje duhovne vježbe, marljivo sam vršio svoje školske dužnosti. Upravo sam gorio od ljubavi k Bogu i bližnjemu. Rado sam trapio svoje tijelo. Navečer prije nego sam išao u krevet, stavio sam pod plahtu kefe za obuću, neke ključeve i štogod mi je došlo pod ruke, samo da bude san što mučniji i da se često probudim. Malo sam se samo trebao podići na krevetu, pa sam vidio u kapelicu, koja mi stajaše do glave. Ondje je gorjela obična uljenica a blijedi plamičak rasvjetljivao je žrtvenik. Tada sam podignuo svoje srce, te sam onako sâm u noćnoj tišini upravljao vruća čuvstva k Isusu, utamničeniku ljubavi. Zvao sam ga najslađim i najnježnijim imenima, sklapajući grčevito ruke, a tvrdi svoj jastuk kvasio sam suzama.

O tajinstvene privlačivosti božanske ljubavi! Premilih li glasova za dušu, koja vjeruje! Svaki sam dan postio na čast bl. dj. Mariji ili Isusu ili kojem drugom svecu ili sam se čega odrekao, što mi je po naravi najviše prijalo. Čovjek nije savršen; grijeh je njegova baština; pa mi je izmakla i kakva nehotična pogrješka.

O kako sam se onda kajao! odmah sam trčao k ravnatelju, da mu priznam svoju pogriješku i plakao sam moleći ga, neka se združi s mojim molitvama, da što prije umrem. Nukala me na to jedino misao, da u nebu ne ću više moći vrijeđati Isusa. Jednoga se dana čitalo u blagovaonici u životopisu sv. Franje Saleškog, kako je sv. Franciska Chantal, upaljena ljubavlju spram Boga, uzela usijano željezo, te si je s njime na prsa utisnula ime Isusovo, da dokaže zaručniku svoje duše svoju vruću, neopisivu ljubav. Odlučih u svom srcu isto učiniti, te sam pomno nastojao, da dobijem potrebito oruđe.

Nedaleko od samostana imao je radionicu neki knjigoveža. Jednoga dana, kad mi je kućni sluga donio rublje, zamolih ga, da mi od onoga knjigoveže priskrbi ona četiri slova, potrebita da sastavim to dragocjeno ime Isusovo.

Dobio sam lijepa, velika i sjajna slova. Složio sam od njih ime Isus, čvrsto ih svezao, ražario u plamenu od svijeće i pritisnuo sam ih na desno rame. Koža je cvrčala, a ja sam trpio; ali mi se činilo, da će me to očuvati od vatre paklene. Pokus mi nije dobro uspio, jer se riječ jedva poznala. Usijao sam i drugiput slova i pritisnuo ih na srce. Nije bolje ispao

ni drugi pokus; pače mi se otvorila rana, te sam imao lijepoga posla, da sakrijem taj čin svojim poglavarima.

Ovdje prekidam svoje pripovijedanje, te se obraćam k vama slobodomislioci, koji se rugate divnom izgledu apostola, koji prezirete sve, štogod je tajinstveno i uzvišeno. Vi uvredljivi i zagrižljivi mračnjaci, ipak ne možete poreći, da kao što prije, tako i sada imade vjera svoje mučenike, koji se znadu svega odreći i sve s veseljem trpjeti. Vjera imade svoje mučenike kao što imadete i vi svoje samoubojice, koji si jednim hicem iz samokresa ili udarcem bodeža nasilno oduzimaju nesnosan i neplodan život, život bez vjere i savjesti, bez ikakvih težnja i nada. To su plodovi vaše nauke. — Vi dakako da nijeste sposobni da shvatite veliku sreću, koju uživa vjernik u najnečuvenijim mukama, što si ih znade zadati u sveto ime Božje. Još danas mi se poznadu dva skoro nevidljiva znaka, koji me uvijek sjećaju onih sretnih dana.

XXVI.

Primicalo se kraju vrijeme moga novicijata. Jednoga mi dana stigne od oca list, koji je glasio ovako:

»Predragi sinko!

Uzeo sam si malo odmora, da te izvijestim o našem stanju. Ja živim već preko mjesec ili dva opterećen prijašnjim i još nekim novim bolestima, koje me sile na način života, koji nipošto ne odgovara mojoj živahnoj ćudi. Prinuždeu sam živjeti metodički i sistematski i imam brige, koje su mi teške i dosadne. Tvoja majka također trpi od glavobolje.«

Tužni očev list svršavao se s običnim preporukama, da pozdravim poglavare i da postanem vrijedan svoje službe. Prošla su samo četiri dana, kako sam dobio ovaj list koji je bio i posljednji, kadno mi stigne brzojav, koji me zvao k postelji moga opasno bolesnog oca.

Ne mogu izreći, kako duboku bol mi je prouzročila ta nenadana vijest. s

Moj otac!... Ja sam ga tako ljubio, a i svi, koji su ga poznavali, ljubljahu ga također poradi njegove dobrotvorne duše, koja se zrcalila u svakom njegovom činu. Čitava ga javnost častila i štovala. Ne bijaše nikoga, koji ga je poznavao, a da se nije ožalostio čuvši, da je on na smrtnoj postelji. Žurio sam se u grad. Vani me nije nitko čekao, sve bijaše žalosno i tiho. Sabrah svu svoju odvažnost i prekoračih brzo stube palače. Samo mi je došla ususret majka sva u zdvojnosti. Ja sam raskrilio ruke i nijemi, roneći suze došli smo k ocu. Liječnici su baš malo prije izašli.

Otac je sjedio na krevetu, a glavu je imao naslonjenu na više jastuka, koji mu podupirahu i tijelo. Čim me opazi, raskrili svoje mile ruke, ovije mi ih oko vrata i privine me na svoje srce!

»Oče!« zaviknuh. »Sine moj«, odgovori on plačnim glasom. Dugo ostadosmo u zagrljaju jecajući i kvaseći jedan drugoga suzama. Majka nas je gotovo silom morala da rastavi, da se malko udaljim iz sobe i pođem u pokrajnu sobu, gdje me čekalo mnogo mojih rođaka. To je bilo prvi put, kako su me oni vidjeli u redovničkom odijelu. Sada je moj korak, koji je prije, čini se, pobudio toliko nezadovoljstvo, bio svakomu drag. Svima je bilo vrlo milo i natjecahu se, tko će me prvi zagrliti.

Žalosni bijahu svi, ali ja sam bio najdublje ožalošćen. Ja nijesam dotada znao, da tako žarko ljubim svoga oca! Nikako se nijesam mogao sprijateljiti s mišlju, da ću ga morati tako brzo izgubiti.

Nemiran i turoban hodao sam amo tamo kao lud. Sav sam bio slomljen. Sad sam beznadno okolo gledao, a sad sam opet molio sa svim žarom i ufanjem.

Jao meni! Bog nije htio, da odbacimo čašu. A kobni se i crni dan, u kojem sam imao ostati sirota, primicao sve bliže i bliže. Nijesam se više udaljivao od kreveta dragog bolesnika. Na njegovom umornom i mukotrpnom licu čitalo se neko tajno zadovoljstvo, što me gleda kraj sebe. Htio je da idem na počinak, te prepustim majci i sestrama brigu oko njega; ali meni je bilo tako slatko stajati kraj njega, da se nijesam mogao od njega nikako udaljiti. On se veoma veselio, što je vidio, da sam na dobrom putu. Bio je razdragan i smiješio se, dok sam mu pripovijedao o duhovnim stvarima i primicao mu k ustima raspelo. Posjeti, što su ga najviše umirivali i bili mu u ovo vrijeme najdraži, bili su posjeti njegova ispovjednika.

Opažao sam nažalost, da mu se približava zadnji čas. Lice mu se tako sjajilo od vedrine, da je izgledao kao svetac. Na jednoj strani sobe bijaše klecalo, a na njemu otvorena knjiga baš kod one zlatne molitve za dobru smrt. Požutjeli i istrošeni listovi dokazivahu, da je često običavao moliti one molitve, a sada ih je opet velikom pobožnošću izgovarao.

Satrven od bolesti približavao se onom kobnom času s mirom pravednika.

Jedne smo večeri opazili, da je neobično slab. Disanje mu bijaše teško, pogled nesiguran, glas hrapav. On je na očigled ginuo. Pozove majku, sestre i mene. Kleknuli smo pred krevet, a on nas je blagoslovio. Govorio je vrlo teško, a mi mu jecajući odgovarasmo. Kad sam se dignuo, privinuo sam se k njemu i obasuo mu lice cjelovima. Zvao sam ga svojom jedinom nadom, jedinom utjehom na ovoj zemlji, te sam ga suznim očima zaklinjao, da me ne učini tako brzo osamljenom sirotom. On je usnuo. Probudivši se reče:

»Tko mi to suzama kvasi lice?«

»Oče moj!«

»Hinko, poznajem te po glasu; ti ne znaš, koliku mi bol prouzrokuješ svojim zdvajanjem. Budi hrabar, meni će naskoro biti bolje!«

»O! da, da, oče moj, reci mi, što da učinim, da sačuvam, da produljim tvoj dragocjeni život! Bog je dobar, neizmjerno dobar, On mi te ne će ugrabiti, meni, koji te ljubim više, nego sebe samoga! Bog te mora...«

»Dragi Hinko... ja idem pred tobom na mjesto vječne sreće.«

»Ah! za ljubav Božju, prestani oče, nemoj tako govoriti, nemoj mi mučiti dušu i parati srce! Ti ćeš živjeti, živjet ćeš za mene, za tvoga Hinka, za majku, za sve nas, koji te toliko ljubimo. O, oče, oče!«

»Budi hrabar, sinko moj, podigni oči prama nebu i sjeti se, da je na svijetu sve taština... da si ti sebi odabrao najbolji dio... s Bogom, dragi sinko... s Bogom Anđelo... kćeri moje, s Bogom... s Bogom zauvijek!«

»Oče moj! oče moj!... Odgovori mi!«...

I ovo rekavši primih njegove hladne ruke... ali on mi nije odgovorio...

»Oče moj!« opetovao sam, no on je opet šutio. Dotaknuh se svojim usnama njegovih. Soba, koja je primila njegov zadnji uzdah, odjeknula je našim zdvojnim poklicima...

Nije to bio san, ne, — bila je to tužna, potresna istina — moj otac bijaše mrtav.

Svi plaču oko mene. Ja držim onesviještenu majku. Nemam utješnih riječi; glas mi je hrapav. Bože, Bože! kolike li boli! Ćutio sam, kako mi klecaju koljena, nestajaše mi poda ispod nogu. Pa sam ipak htio poći, vratiti se k ocu! I pošao sam, sabravši sve svoje sile.

»O, oče! zadnju će noć s tobom sprovesti tvoj Hinko! Njega je zapalo, da te pripremi za ukop.«

Kako su nam dragi, kako su nam mili naši pokojnici!

XXVII.

Slijedeći dan bio je sprovod, koji je najsjajnije ispao, premda nam je otac vruće preporučio, da budemo čedni, i da mjesto toga budemo blagodarni prema siromasima. Čast je porodice to zahtijevala, a zahtijevahu to i rođaci. Državne, gradske i vojničke oblasti, svekoliko gradsko činovništvo i mnoštvo nadarenih, prijatelji i štovatelji njegovi — složno iskazivahu zadnju počast poštenom i kreposnom mužu.

Čim je otac umro, bijahu sestre odvedene k jednoj tetki; ja sam pak ostao kod kuće s majkom.

Nadmašuje moje sile, da iskažem, koliku sam bol ćutio, kad mi mrtvo tijelo očevo odnesoše ispred očiju. Nijesam nalazio nigdje počinka. Htio sam ići za njim i baciti se u grob. Ne preosta mi drugo, nego da plačem i dadem oduška svojoj očajnoj boli, koja mi je tištila srce.

Smrtna je tišina vladala po cijeloj kući. Turobne li zore, kad su ga nosili od kuće između cvijeća uz psalme i molitve! Nesreća je bila nenadoknadiva, a utjehe ni odakle!

XXVIII.

Bila je ozbiljna bojazan, da će moja majka od žalosti poludjeti. Tko ju je vidio, nije mogao, a da je ne požali. Jadna, blijeda i mršava žena hranila se suzama i provađala dane i noći u neprestanom plaču. Mi smo bili uvijek blizu nje, a ona je često nijema i natečenih očiju, kao izvan sebe, satove i satove upirala svoj nepomičan pogled u kakovu točku. Još je gore bilo, kad se koji od nas ma i na kratak čas udaljio. Svakoga je najslađim i najnježnijim imenima dozivala. Neprestano je plakala.

Prošlo je već osam dana, a majci nije bilo ništa bolje. Njezino stanje napunjalo nas je grozom. U dobar čas stigne iz Španije stric, koji predloži, da svi zajedno s njom otputujemo u Barcelonu, da se udaljimo od mjesta, koje nas neprestano sjećalo na oca i da se rastresemo. Ovom sam se prijedlogu htio usprotiviti; ali kakove, da za to razloge navedem? Pa kakvim srcem da u ovim prilikama saopćim majci svoju želju, da se vratim u samostan? Kako da ju ostavim samu sa sestrama? Ona niti ne sanja, da bih ja sada što takovo samo i pomislio. Zar joj ne bi bio moj odlazak novi udarac, koji bi je možda svalio u grob? A zar sam ja opet s druge strane mogao ostati u svijetu? A gdje je moj mir, moj pokoj? To je sve podvostručavalo moju žalost.

Sutradan dođe krojač, pa sam bio odjeven na građansku, a da nijesam ni ustiju otvorio. Pošto sam već bio shrvan poradi smrti očeve, još mi je sada nove brige zadavao moj žalosni položaj i tako nesretno stanje moje majke.

Moj dragi ravnatelj bijaše uz mene dan i noć; ništa mi nije moglo izbrisati iz pameti samostan, moje drugove iz novicijata, Karla... Mislio sam na zavjete, koje bih mogao naskoro položiti. Ove misli, koje su me neprestano salijetale, svaki su me dan sve više žalostile i mučile mi dušu.

Htio sam barem obavijestiti svoje poglavare o ovim novim prilikama, u kojima se nalazim, ali bojazan, da ću ih time rastužiti, kao i sigurnost, da će se to majke bolno kosnuti, ne dadoše mi, da to učinim. U onim sretnim vremenima, često mi je kazivala, da bi umrla od boli, kad bih je ostavio, pa zar bi mogla sada podnijeti tako teški udarac?

Dan prije odlaska bili smo poslije večere svi sakupljeni u dvorani s više rođaka.

Ja sam stajao sam u jednom kutu i razmišljavao. Ćutio sam, da mi malakšu sile, jer sam malo jeo, a neprestano plakao. Najednom mi se pričini, da se sve pokućtvo vrti oko mene i kao da plešu svjetiljke po sobi. Nato mi se zatvoriše oči i onemogao sruših se na stolac.

Majka vrisnu, svi dotrče k meni te me odmah odnesu u krevet. Usne su mi drhtale, a zubi cvokotali.

Dok me je stric svlačio, namjerio se na nešto tvrdo, što je izazvalo njegovu pažnju. Ja sam bio posve pri sebi, ali nijesam mogao govoriti, stoga sam se kušao otresti njegove ruke, no nijesam mogao. On me nadjača te izvadi ispod moga odijela željezni kostrijet od čavala, sav zamrljan krvlju. Čuo sam njegove kletve na fratre i popove; a moja se majka na pogled ovoga krvavog oruđa zgrozi i udari u plač i silnu viku. Stric je nastavio svoje istraživanje i pokazao joj rane na mojem tijelu. Sa zgražanjem je opazio na mojim prsima usijanim željezom nejasno utisnuto ime Isus.

Moju nesvjesticu prouzročilo je smalaksanje sila, zato dok sam se oprostio s rođacima, rekao sam neka me puste na miru, jer sutra putujemo, pa trebam počinka.

Doskora bijaše sva kuća u šutnji. Svi bijahu u dubokom snu, kad opazim, da se otvaraju vrata moje sobe. Nijesam pravo znao da li sanjam ili sam budan; ali sam odmah opazio, da je to bila moja majka, koja se lagano približavala mome krevetu.

»Hinko!« reče mi.

»Majko!... što želiš u ovo vrijeme kod mene?«

»Hoću da vidim, kako ti je?«

»Dobro, dobro«, odvratih, »vrati se u krevet, ti trebaš više počinka, nego ja.«

»Ah! sinko moj,« reče mi sjednuvši kraj moga jastuka, »ti me hoćeš ubiti! Otac je umro, a ti se lagano ubijaš!«

»Što govoriš, majko? ta meni je dobro, što se jučer navečer dogodilo, nije ništa: nijesam jeo i eto, to je sve.«

»Šuti, Hinko!... a ona kostrijet? a one rane na tvome tijelu?«

»Strašne li boli! Jednostavno željezo, koje nijesam ni osjećao!«

»Ali zašto činiš što takovo, a da prije ne kažeš svojoj majci?«

»Jadna majko! Htio sam isprositi od Boga, da se umiriš!«

»Ah, sinko moj! tvoj mi se otac ne može više vratiti, ti, ti jedini mi ostaješ, Hinko, sine moj ljubazni! Ja hoću da živiš za mene, za svoju majku! Razumiješ li?«

Ovako govoreći obujmi me oko vrata i stade opet plakati.

»Ah! možda sam ovom zgodom mogao reći i izjaviti pravi uzrok mojih patnja, mojih nevolja. Bio sam preslab, pa sam šutio. Zar nije bila možda malo pretjerana bol, koju je majka izrazila? Zar se ne bi ipak mogla umiriti? Zar je Bog ne bi bio utješio, da se odvažila, te vratila svoga sina u Svetište?«

Međutim se stric žurio s odlaskom; već se približavalo vrijeme putovanja. Ja sam tražio zgodu, da budem nasamu s majkom, ali svaki put, kad sam je susreo i htio pozvati nasamo, nestalo mi odvažnosti. Neka je neobična slaboća zavladala sa mnom, te se više nijesam ćutio onako jak, kao prije. Sakrio sam si lice među dlanove kao kukavni krivac, koji ništa ne nalazi, da se opravda.

Kola bijahu spremna: ostavismo sobu i dođosmo na stube. Palo mi na pamet, da pobjegnem; ali nijesam znao, kako da to izvedem.

Popesmo se svi na vlak. Bacio sam zadnji pogled na onaj ljubljeni grad, gdje sam ostavio tijelo svoga dragog oca u sjeni jedne vrbe i velikog bijelog križa. Srce mi se stegne, a oči mi se napuniše suzama. Vlak je jureći prošao pokraj one svete kuće, u kojoj sam sproveo najsretnije dane svoga života: pokraj samostana! Pozdravio sam svim ushitom svoje duše ljubljenog Karla i svoje poglavare. Pa i Isusa tamo u kapeli!

Vidio sam prozor svoje ćelijice... Majka je opazila kakve me misli obuzimaju, pa me je htjela rastresti. Ja sam se sa žalošću od nje odvratio i zavapio:

»Majko, majko, ti si me izdala!«

XXIX.

Čim smo stigli u Barcelonu, prva nam je bila briga, da si uredimo naš novi stan. Nu posao se zatezao radi mnogih sažalnih posjeta, koji odasvud stizahu. Doskora se obnoviše stara prijateljstva, a i ja sam imao nekoliko ugodnih časova videći svoje drugove od djetinjstva, sinove grofa Biancottia, koji su narasli kaošto tijelom, tako i u naobrazbi i uljudnosti. Ipak sam veći dio vremena sproveo u tjeskobama i grizodušju.

Mjesto da se bacim u naručje Boga, da se uzdam u Njega i da molim, ja sam oplakivao svoju nesreću, žalio sam sebe, podao se svojoj boli, pomišljao na prošle godine i zlokobno si proricao budućnost. Često sam zalazio u kapelicu, ali sam tu boravio samo tijelom; jer mjesto da dignem svoju dušu k Onomu, koji bi me mogao utješiti, ja sam mislio jedino na nezgode, što su me našle. Mjesto da se molim Bogu, zadovoljio sam se time, da plačem nad samim sobom.

XXX.

No tuga i žalost poradi nenadoknadivog gubitka moga oca nije imala trajati dovijeka. Iza nekog vremena poče majka vraćati posjete, a ja sam hodao s njome. Po mišljenju liječnika zahtijevalo je moje narušeno zdravlje malo promjene i rastresenosti. Stoga sam jutrom i večerom poduzimao duge šetnje sad u grad, sad izvan grada, da se naužijem zdravoga i svježeg poljskog zraka.

Jahati bijaše mi strast, pa sam sa svojim prijateljima poduzimao svaki dan druge izlete. Objedovali smo obično na polju, a navečer smo se vraćali kući.

Nadođe ljeto. Moja majka u dogovoru s grofom Biancottijem iznajmi jednu prekrasnu i čarobnu vilu, na ugodnim i šarenim brežuljcima Horte. Sa svojim sam prijateljima obilazio najljepše i najbogatije vile u okolici. Vidio sam i veličanstvenu i zanimivu kulu markiza Alfarrás y di Llupiá. U jednom botaničkom vrtu bijaše vrlo lijepa i dragocjena zbirka eksotičnog drveća i bilja.

Labirint, koji se tu nalazi, od kojega imade vila svoje ime, uistinu je posebna raskoš. Ja se uputih u njegovu nutrinju, te sam se, pošto sam hodao dobar sat, našao tako zapleten među njegovim puteljcima, da mi je za izlazak bila potrebna nit Arijadne.

Grofovi sinovi, već vješti tim nebrojenim puteljcima, smijali su se odozgo mojoj neprilici, dok mi nije došao Ubald u pomoć. On me je poučio, ako mi pođe za rukom doći do lijevih izlaza, da ću se lako izvući iz neprilike.

Gledao sam i labudove, kako se lagano kupaju u brojnim jezerima. Bijaše tu lijepih i šarenih mostova i šumica, opajajući miomiris naranča, cvijeća i dragocjenih bilina.

U lijepo izvedenoj spilji, među razvalinama samostana, stajao je kip jednoga starog fratra, koga su tamo zvali Patrom Feliksom; bijaše vrlo zanimiv poradi poteza svoga lica. U drugoj nedalekoj spilji je također lijepo izrađeni kip; svjetovnjak vrtlar, nazvan dobri Bartomen.

XXXI.

Ljetovalište, koje mi se najviše dopalo, bilo je ono plemenite gospode Marti—Codolar.

Moja majka, a još više otac bijahu u tijesnom prijateljstvu s gospodinom Alojzijem Marti. Baš zato sam i najradije upravio izlete u njegove vrtove.

Cijele sam praznike sproveo izmjenice u Don Alojzijevoj i našoj vili. Zato mislim da će biti zgodno, ako ukratko opišem ljepote ove vile i prvi dan, što sam ga u njoj sproveo.

Široki put, pokriven sjenom gustoga drveća i tropskog bilja, vodio je nalijevo k jednom obzidanom prostoru, u kojem bijaše velika kotlina, a usred njega se dizao veličanstveni spomenik kralju Ferdinandu VII., koji je svojim posjetom počastio ovaj ljetnikovac. Kotlina bijaše puna bijelih i crnih labudova, koji se zaklanjahu u jednu kolibicu, što je virila iz vode. Na lijevo bijahu sakupljene nebrojene, vrlo rijetke vodene ptice. Bilo je tu među ostalima, ako se ne varam, i tako zvanih sultanovih kokoši. Druga opet kotlina malo dalje davala je zaklon dvima labudovima osobite ljepote i veličine. Nasuprot ovog zida s druge strane puta bijaše drugi, gdje si vidio, kako u dražesnom jezeru lijeno stoje na jednoj nozi ružičasti plamenci s dugim crvenim kljunovima i ini vodozemci.

Malo dalje šepirili se veličanstveni i oholi pauni, a bilo je i bijelih rijetke i skupocjene vrste. Dalje unutra kraj glavnoga puta bijahu veliki kavezi s orlovima, sokolovima, jastrebovima, majmunima i srnama, a u jednoj velikoj otvorenoj spilji, što bijaše iskopana u zemlji i obzidana zidovima, bio je medvjed, koji se spretno igrao na ljestvama, što se dizahu usred njegova stana. Tik do ove ograde bijahu sabrane najrjeđe i najrazličitije biljke. Ne ću zaboraviti jednoga malog krokodila, kojega je vrtlar Peret pustio iz vode, u kojoj se kupao. Stao je strašno puhati. Siromah je već postio četiri mjeseca, a još mu je preostajalo dva mjeseca posta. Međutim je došao u perivoj i gospodin Ljudevit sa svojim sinovima, koji se pridružiše k nama, da nas prate.

Uz ovaj isti put bijaše ograda i kuća za ljame. Jedan od sinova Don Ljudevita činio je, kao da pljuje na njih, a ove uspravivši se na svoje papke odgovarahu i proganjahu drznika silnim pljuvanjem iz nozdrva i gubica. To gledati bijaše za nas mladiće prava naslada.

Iza toga bila je ograda za američke nojeve. Tu sam se morao čuditi gledajući, kako oni slasno i pohlepno gutaju mjedeni novac, kosti i kamenčiće.

Bilo je tu i klokana, koji živahno skakutahu, a vidio sam i kako ženka nosi u tobolcu svoje mlade, kojima provirivahu glavice iz njihovog toplog i mekog stana.

Jedan se veličanstveni afrički slon marljivo zabavljao velikom drvenom kuglom. Vrtlari mu donesoše nekoliko glava kupusa, koje je proždrljiva životinja najedamput progutala. Jednu mu položiše na leđa, kamo nije mogao doseći svojim rilom. No on naperi prema kupusu svoje rilo i tako je dugo puhao na nj, dok nije pao na zemlju, a onda ga proždr'o. Dalje stajaše uz ogradu jedna žirafa sa svojim dugim vratom. Bijaše prekrasna i vrlo okretna.

Pođosmo zatim na lijevo u jednu lijepo uređenu šumicu, bogatu mramornim kipovima, brojnim zdencima i umjetnim vodoskocima. Sjećam se, kako sam se približio k jednoj velikoj

staklenoj kugli i dok sam u njoj promatrao slike pratioca, što su odsijevale u njoj, najedamput oćutim, da sam pošteno mokar od vode, što je štrcala iz tankih i finih cjevčica, kojima bijaše kugla opletena. Sreća, što je bilo ljeto.

Gospodin Ljudevit, pokazujući na kolosalni kip Herkulesa s lavljom kožom u rukama, reče mi, da je neka visoka dama, kad je posjetila vilu, sasvim ozbiljno zapitala vrtlare, nije li to spomenik kojega od gospodarevih pređa. Zatim dođosmo u prostrani vrt, gdje bijaše velik reservoir vode urešen kipovima, a nalazio se pod velikim zdencem. Tu opet nađosmo nekoliko crnih labudova. Dalje bijahu ograde za indijske patke i dabrove, kojima nijesam mogao ništa drugo vidjeti, osim sivih glava. Kroz jezero se ulazilo po stubama u palaču. Njoj nadesno bijaše zgrada sa velikom sobom poput dvorane, za papige i hiljade dražesnih i sitnih kolibrića. Među papigama bile su mnoge prekrasne i dragocjene. Vidio sam i kakadukalicu s bijelim perjem i žutom kukmom na glavi, koju sada raširi, a sad opet skupi. Na prostoru pred zgradom dizao se visoki cedar sa vodoskocima s obje strane, podno kojih plivahu najljepše kitajske i japanske patke, što sam ih ikada vidio. Iza zgrade nastavljahu se putevi dalje. Nadesno bijaše velika croquet-igra, opkoljena skupocjenim pticama, među kojima sam vidio i grlice. Malo niže steralo se veliko jezero puno divljih gusaka i pataka. Provezao sam se malo čamcem, a iza toga sam pregledao zbirku gnjetala, purana i zečeva. Ne spominjem mnogo drugih životinja, što sam ih vidio i razne strane krasote, što su tamo sabrane, da ne budem preopširan, i da se ne udaljim previše od svog cilja. Završit ću još jednom uspomenom na taj lijepi dan.

Bilo je već kasno i sunce je već zašlo, te smo se spremali da idemo kući. Gospodin se Ljudevit sa svojim sinovima uputio u palaču. Najedamput opazismo, kako se kavez jedne životinje njiše. Prestrašeni nijesmo se usudili naprijed. »Možda je potres? Ali ne, jer se samo taj jedan miče«.

Odmah nam je bilo sve jasno. »Slon, slon, bježite!« čula se vika. Ja sam se također, preplašen više od ostalih, zaklonio u kuću, gdje se već domaći zaključali i s visokog balkona motrili zvijer, koja je trčala po putevima vrta vesela, što je oćutjela, da je na slobodi. Napeto očekivasmo konac njezinog neobuzdanog trčanja. Vrtlari trčahu za njim u potjeru, ali je slon brže bježao te došao do jednog zida i videći, da mu više nema spasa od progonitelja, koji se od straha povukoše natrag. Don Ljudevit smjeliji od ostalih približi se, pogladi ga pošteno batinom po leđima i tako mu pokaže put ne mareći za viku rođaka, što se stavlja u toliku pogibelj. Tako ga je utjerao u njegovu željeznu krletku, iz koje je utekao prekinuvši prečke svojim jakim rilom.

XXXII.

Početkom studena vratismo se u grad. Koliko sam se promijenio! Moja se majka konačno umirila i veselila se videći, kako sam pohlepan za zabavama i nasladama. Ipak uza sav taj život, pun rastresenosti nijesam još zabacio svoje odluke. Bilo mi je gotovo nemoguće da tako dalje živim. Bio sam uvijek među paroksizmom i malodušjem; moja je slaba ćud na koncu uvijek popustila strastvenoj ćudi moje majke. Nijesam mogao bez tuge misliti na svoje izgubljeno zvanje. Bol je trošila moje sile; katkada sam mislio, da ću poludjeti. Bio sam kao prognanik u svijetu sretnika. Tuđe zadovoljstvo činilo mi se kao poruga mojoj tuzi. Nijesam više ništa čitao ni pisao. Ćutio sam, da sam nesretan zbog moje majke, koja je postala nekako plašljiva poradi moje žalosti i drhćući je nastojala, da pročita u mojim očima, što sam krio u sebi. Usto je na sve načine nastojala, da me potakne, da uzljubim društvo, za koje sam još uvijek osjećao toliko odvratnosti. Pa što bijaše napokon ovo društvo sa svojim licemjernim ćudoređem, kojega niti ne osjeća niti vrši? Smatrao sam ga kao neizravan jaz između čovjeka i Boga, držao sam ga za previše hladno, pusto, preobučeno, dosadno, lukavo i zlobno. Već sam bio pet mjeseci kod kuće, a još sam mislio, da će majka morati svakako jedamput pristati, da se vratim u novicijat! Kako sam se varao!

Svaki sam dan odlučivao, da ću o tome govoriti, i svaki sam dan odgađao na sjuta ono, što se nijesam odvažio da učinim danas. Pa i sâm sam osjećao, da joj se ne bih mogao usprotiviti, te bih klonuo duhom, kad bi mi se ona makar kako malo oprla. Nijesam više osjećao prijašnje pobožnosti, premda me nije prestao u dnu srca neki moćni glas sjećati na svetu dužnost, da slijedim svoje zvanje i da budem na svaki način jedino i čitav Isusov.

Našao sam si kod Isusovaca jednog ispovjednika, koji bijaše, čini se, čovjek velike pobožnosti, velikog iskustva i duboke učenosti. On me ljubazno primio, ali ja nijesam imao duha, da mu potanko i točno ispripovijedam svoj život. Svoj sam mu položaj opisao veoma ukratko: kako da moram ostati s majkom, da ne bude sama, pošto je otac umro; pa i stoga razloga, što mi je često kazivala, da bi umrla od boli, kad bih je ostavio. Pridodao sam mu i to, da se naš boravak u Španiji ne će dulje zategnuti nego na nekoliko mjeseci, pa se nadam, kad se vratimo u Italiju, da će me majka pustiti, da slobodno slijedim svoje zvanje.

Da sam mu više rekao, on bi mi sigurno, kao čovjek svet i učen, dao mudrijih savjeta. Nije on ipak propustio, da mi stavi nekoliko pitanja. Napokon me s velikom ljubavlju

umiri preporučivši mi, da se svom dušom neprestano preporučam presv. Djevici Mariji.

No ja ipak nijesam bio zadovoljan; ćutio sam u svome srcu nemir, za koji sam držao, da je pretjeran, pače sam mislio, da su to napasti. Toliko su na me djelovale svjetske rastresenosti! O da sam barem molio kako mi je to preporučio moj duhovni otac! Ali ja sam bio previše nemaran i u molitvi. Držim, da je u to burno vrijeme moja najteža pogrješka bila upravo to, što sam molio malo i nevaljano. Možda mi je Bog za kaznu uskratio one posebne milosti, koje je za mene pripravio. Ovo je onaj oštri trn, koji me još i danas bode i muči. Skoro sam bez napora mogao održati pobjedu; ali nijesam ništa uradio, da pobijedim, a sve sam učinio, da propadnem.

Moja je majka još uvijek udovoljavala svim mojim zahtjevima i željama; išla mi je pače na ruku u svemu, što su god htjeli moji prijatelji. Ona je nastojala, da odgonetne sve moje želje i nije prošao dan, a da ne bi bilo u kući nešto neobično, nešto novo.

XXXIII.

Ovako je prošlo nekoliko mjeseci; a ja, neprestano mučen grizodušjem, što sam već sasvim zapustio svoje zvanje, odlučio sam napokon, da ću o tom govoriti sa svojom majkom. Jednom sam se zatvorio u njezinu sobu i rekao joj naprosto, neka se sjeti, što sam bio prije nekoliko mjeseci, i da je već vrijeme, da se vratim k prijašnjem životu, a da će u ostalom Isus tražiti račun nesamo od mene, nego i od nje.

Ali treba li da i kažem? Zgražam se to i napisati. Ja sam u srcu želio, da se majka usprotivi mome zahtjevu. I ona doista, kako sam i predviđao, udari u silan plač, a onda se baci preda mnom na koljena zaklinjući me, da ni ne spominjem, da ću se od nje udaljiti, ako ne ću da i nju pokopam, kao što sam nedavno pokopao i svoga siromašnoga oca. Ipak sam se ohrabrio. Pošto mi je ona još kazala, da ju je njezin duhovni vođ, komu je opisala svoje prilike, osigurao i umirio glede njezina postupka sa mnom, molio sam je, neka mi dade tri dana vremena, da stvar razmislim.

Naumio sam da pođem k tomu njezinom ispovjedniku, koji je bio u crkvi De las Mercedes i da mu otkrijem svoje srce.

Došao sam u crkvu i pozvao oca Ferrera. Teškom sam mukom nadvladao naravnu odvratnost, da se otkrijem nepoznatoj osobi, i ukratko sam mu izvan ispovijedaonice ispripovijedio o čem se radi i molio ga za savjet.

Dobrohotno me saslušao i pošto je malo promislio, rekao mi je, da drži odviše pretjeranim govor moje majke, da će tobože umrijeti od boli, ako bih se ja vratio u samostan.

Ali uvaživši, da je ona udova sama sa kćerima i da me tako silno ljubi; obazirući se nadalje na nesreću, koja je malo prije snašla našu obitelj; kako je napokon moja majka tako dobra kršćanka, da i kod kuće, ako hoću, ne nalazim pogibli za dušu, a osim toga, ako ostanem još kod kuće, bit ću majci na veliku utjehu. Poradi toga svega držao je, da joj moram udovoljiti želji i odgoditi na neko vrijeme ostvarenje svoje odluke. »Strpite se zasada«, reče on, »pa platite ovaj danak sinovske ljubavi».

Ne bih znao izraziti množinu čuvstava, što mi je u srcu probudio ovaj govor; ostao sam kao okamenjen i samo sam mu mogao odgovoriti:

»Oče, razumio sam vas!« Otišao sam odanle s čvrstom odlukom, da ću biti utjeha svojoj majci!

XXXIV.

Ipak sam došavši kući odlučio šutjeti još o tome pred svojom majkom, koja se od one večeri, kad sam s njom o tom govorio, očito jako promijenila i duboko ožalostila. Vidjelo se na njoj, da mnogo plače; oči joj bijahu uvijek natečene, lice blijedo i orošeno suzama; njena je pojava svakoga poticala na saučešće.

Veći dio dana bila je sama zatvorena u svojoj sobi davajući oduška svojoj žalosti i roneći suze. Kod stola je jela vrlo malo ili ništa; rijetko je govorila i dizala je oči samo zato, da baci na me pogled tako turoban i sažalan, da joj nijesam mogao gledati u oči, koje su bile pune suza. Samo Alojziji, koja bijaše najstarija, izjadala se katkada rekavši, da se boji, da će poludjeti i da ne će ostati na životu, ako se ja udaljim od nje.

Već su prošla dva dana promišljanja. Bili su to dani gorčine, dani očajnih i uistinu užasnih borba u srcu mojem i majčinom. Više nijesam mogao podnašati, da je gledam, gdje propada i troši se od boli. Uniđoh dakle navečer u njezinu sobu i našao sam je kao obično gdje plače. Ona mi dotrči ususret, ovije mi svoje ruke oko vrata i posadivši me kraj sebe, stade plakati i gladiti me, kao da sam još maleno dijete.

Ni ja se nijesam mogao uzdržati od suza. »Sinko moj!« reče mi prekinuvši šutnju, »Hinko, ja ne mogu na ovom svijetu ovako dalje živjeti. Ti se moraš odlučiti. Gledaj, Hinko, moj je život u tvojim rukama, i tvoj povratak u samostan bit će moja smrt. Ali već vidim, da si se odlučio«, reče mi videći, da šutim. »Pa dobro, ako si tako okrutan, da me ostaviš, idi; ali pamti, ja ti ne ću dati svoj blagoslov! Još ne ćeš ni prekoračiti prag svoga samostana, već ćeš ćuti vijest o mojoj smrti. Ti onda nastoj, da se mole za me...«

Istim mi je glasom nastavila govoriti o svojoj oporuci, koju je ovih dana izradila tako, da budemo svi zadovoljni. Moje srce malo da nije puklo i nijesam se na ove zadnje riječi mogao više suzdržati. Bacio sam joj se u naručje i jecajući rekao:

»Majko, nema na svijetu sina, koji bi više ljubio svoju majku, nego što ja ljubim tebe; majko utješi se, već sam odbacio svaku misao, da te ostavim, ja ću ostati kod tebe.« Nijesam joj trebao više reći. Ona je razumjela sve i takova ju je radost obuzela, da je bila izvan sebe kao u nekom ludilu.

XXXV.

Ja sam se dakle odlučio: ostat ću kod kuće sa svojom majkom. Ova mi je odluka tištila srce kao teški kamen, osjećao sam stoga potrebu, da ugušim to grizodušje.

Morao sam birati ili majku ili Boga; ja sam odabrao prvo i zaboravio sam na Boga. Više nego Boga ljubio sam svoju majku, koja se protivila mojoj svetoj i pravednoj odluci; zapostavio sam onoga Boga, koji me uvijek napunjavao neizrecivim utjehama i nebeskim dobročinstvima, kadgod sam ga za to molio. Zapustio sam onoga, koji bijaše sa mnom tako dobar i milostiv, koji me je svojom očinskom ljubavi pratio i opet doveo k svome srcu, pače i onda, kad sam ga ostavio!

Ja sam izdao Isusa, izdao sam svoga oca, svoje poglavare, svoje drugove, izdao sam sebe samoga, izdao sam Karla. Njegova mi se ljubezna slika nije nikad udaljila ispred očiju. Vidio sam Karla noću u snu; on bijaše uvijek uza me. Izgledao je, kao da mnogo tuguje i plače, što sam ga ostavio. Više puta mi se pričinilo, da je srdit, premda bijaše uvijek umiljat i dobrohotan, uvijek blag i ljubezan sa mnom.

Jedne mi se noći pričini, da je sjeo kraj moga kreveta, i da sam ga pitao za uzrok posjeta. On se digao, i pročitao riječ Isus, što sam si nekoć usijanim željezom utisnuo na srce; na taj je pogled glasno opetovao:

»Isuse!... Isuse!...« Zatim se uzrujan šetao po sobi, onda opet malo stao i hvatajući se rukama za glavu opetovao plačući:

»Isuse!... Isuse!...« Kad sam se nato naglo probudio, bio sam sav obliven silnim znojem. Je li to bio san ili viđenje?

Drugi puta, dok spavah, činilo mi se, da sam na umoru. U jednom je kutu stajala moja majka raspletene kose kao plijen očajne boli. Karlo mi ju pokazivao i govorio: »To je ona! To je uistinu ona!« Bio sam obučen u nekakvu vreću i ljubio sam raspelo, koje sam držao u rukama. Karlo mi govoraše:

»Moli Ga, da joj oprosti! Moli Ga!« A ja sam mogao jedino opetovati: »To je ona! To je ona!«

U ovoj neprestanoj duševnoj uzrujanosti sprovađao sam i veći dio dana zatvoren u svojim sobama, misleći na svoje doživljaje. Često me obuzeo neki isprazni strah, tjeskoba i zabrinutost. Kakavgod lagan štropot, šuštanje odjeće, škripanje vratiju tako me uplašilo, da sam skočio sa stolca. Počeo sam pisati i praviti si razne bilješke nastojeći naći razloge, da ispričam svoje ponašanje. Ali mi je neka nevidljiva ruka pridržala pero, te nijesam mogao da nastavim. Najedamput sam problijedio, zatvorio od straha oči i činilo mi se, da mi Karlo neprestano stoji za leđima i pazi, što pišem, te mi često pridržaje ruku, da ne mogu nastaviti.

XXXVI.

Uvidio sam, da ovako ne mogu dugo ustrajati i da bih napokon podlegao; zato sam se nastojao sâm osokoliti opetujući si, ako je ispovjednik doista namjesnik Isusov, da sam onda ja na koncu samo njega poslušao, podvrgao se njegovoj volji, ravnao se po njegovu savjetu. Ali ni to me nije moglo umiriti. Da ugušim ove nemire, nijesam znao što bolje da počnem, nego da se prepustim besposlenom i ludom životu.

O da sam se barem istrošio u mukama onoga nemira! Ne bih morao danas oplakivati svoje zablude; bio bih umro kao žrtva svoga zapriječenog zvanja!

Još sam marljivije nego prije pohađao svoje prijatelje: mlade grofove Biancotti i doskora sam bio opkoljen četom razuzdanika i znanaca, koji me glede novca nemilo izrabljivahu sileći me da trošim i razbacujem na zabave, izlete, jahanja i gozbe. Ja pak nijesam htio da zaostajem za drugima. Budući da su oni znali, da sam uglađen, vješt govornik i najbolji platac, svi su me, barem prividno, štovali.

Evo me dakle utopljena u svjetskom životu: ne tište me tjeskobne brige; slobodan sam i nepromišljen u onom društvu, koje je puno pogiblji i opasnih kombinacija; graciozan i lagan poput plamena na vjetru.

Duša, koju naslade ne mogu zasititi, hoće da sve kuša, česa još nije okusila, hoće da do dna ispije čašu prolaznih radosti. Udari u nju katkad i gdjekoji gorki val, pa se srce najednom oćuti potištenim i hladnim, ali se odmah prenemo na laskave zahtjeve svijeta, opet zaboravljamo sve, kitimo se ružama i tražimo naslade... one naslade, koje ne ćemo nikada uživati čistom i mirnom savješću, dok ih ne ćemo tražiti u Bogu, jedinom izvoru sreće.

Nije potrajalo dugo, i sve su moje prištednje iščezle poput dima. Ali zar sam ja mogao skrenuti s onog puta, kojim sam krenuo? Trebao sam novaca, pa sam morao posegnuti

za obiteljskim dobrima. Moja je majka šutila na sve to, jer mi se ni u čemu nije usudila oprijeti; no jednog sam dana ipak slučajno doznao od Alojzije za njezine tužbe.

Ja sam najprije zahtijevao cijelu opremu za vožnju, zatim druga četiri konja za jahanje. Htio sam, da se u jednu dvoranu smjesti biljard, gdje smo se često sakupljali i igrali do kasne noći. Šetnje, utrke na konjima i objedi u ljetovalištu bijahu na dnevnom redu. A ja, lūda, nosio sam sâm sve troškove mjesto svih ostalih.

Jednog se dana popeh u dvokolicu sa sinovima grofa Biancottia. Morali smo doći u jednu vilu, gdje su nas čekali drugi prijatelji, da opet ludujemo. Ovdje sam se s mnogima upoznao i sklopio više novih prijateljstva. No doskora sam se uvjerio, da nije sve cvijeće poštenjaštva, što se vrtilo oko mene.

Obuze me strast za igrom i počeh s okladama od sto franaka. Dobio sam prvu igru i postao smion. Ali za par časova je sve, što sam imao u džepu, otišlo u tuđe džepove, i da me nije drugi odvratio i opametio, bio bih nastavio, te izgubio i kočiju i lijepe šarene konje, koji mi bijahu vrlo dragi. U ovakove se gadne dane vraćah navečer kući s prisiljenim smiješkom, koji je silno mučio dušu moje majke i množio tugu mojih dobrih i jadnih sestrica. Tada sam se molodušno zatvorio u sobu, osramoćen i razdražen na samoga sebe i na sve; sakrih se pod gunjeve čekajući san, koji nije nikako htio da dođe.

XXXVII.

Novac, što mi ga svake sedmice davaše moja majka, nije više dostajao za moje mušice i zabave tim više, što su tada bili pokladni dani. Baš u ove dane sam se usudio da je okradem. Prevarena sirota, držeći me dobrim, povjeravala mi ključeve od svojih ormara, pa sam mogao plijeniti sve, što mi je došlo pod ruke. Kad je to opazila, blago me ukorila. Počeo sam tajno prodavati neke njezine dragocjenosti, kojima se ona ipak, premda rijetko, kitila. Polazio sam kavane, klubove, kazališta i tamo sam u jedno veče potrošio sve, što me stajalo mnogo lukavosti, prevara, bestidnih laži i nemira.

Dođe Uskrs, a moja me majka upita, koji ću dan primiti sv. sakramente, jer da će i ona i sestre poći sa mnom u crkvu. Ja sam joj to obećao, ali nijesam imao više snage, da otkrijem ispovjedniku svoje mane; već više mjeseci nijesam ni molio, pa sam se zgražao na pomisao, da moram pristupiti k stolu Gospodnjemu. Opazivši majka moju uzrujanost ponovno me opomene bojeći se, da ne zanemarim svoju dužnost. Ja sam uvijek odgađao na sjutra, zato mi ona jedne večeri reče:

»Ja vidim, da moram odrediti sve. Sjutra ćemo ja i

tvoje sestre ići u crkvu Virgen de las Mercedes, pa ćemo obaviti uskrsnu ispovijed.«

»Ja ću poći s vama«, odvratih. A tako i bi. Ujutro slijedećeg dana pošli smo svi u crkvu. Ja sam stupio k ispovjedaonici iza svoje majke.

Optužio sam se samo onako, da nešto kažem: ispovjedih se samo prividno i da se ne usprotivim majci. Zašutio sam sve svoje grijehe i ugušio u srcu grižnju savjesti, koja me mučila. Kad je svećenik izgovorio riječi odrješenja, vratio sam se k majci.

Na lijevom jednom praznom prostoru crkve bilo je veliko raspelo, na koje sam bio i nehotice prisiljen da gledam. U njemu sam čitao svoje svetogrđe i osudu. Kad se majka digne sa sestrama, da pristupi k sv. Pričesti, pošao sam za njima i smjestio se u jednom kutu kraj Alojzije.

Prvi put je obišao svećenik s ciborijem i svi su se pričestili; a ja sam se kao po nagonu odmaknuo i kleknuo na najnižu stubu. Moja je to sestra opazila, začudila se i stala me motriti. Ja sam problijedio, popeo se opet na gornju stubu... i počinio sam svetogrđe — pričestio sam se! Bojao sam se, da će me Bog naglo ošinuti gromom svoje osvete; činilo mi se, da padam u nesvijest i da mi od vruće groznice peršću žile i bilo; ali vrativši se na mjesto ohrabrih se, sakupih svoje sile i kušah iz svoje pameti istjerati svaku misao na svetogrđe i nemir.

Malo pomalo sam se osmjelio i uvjerio, da me Bog ne će kazniti. Možda bijaše spreman, da mi oprosti. Ograničio sam se, da probudim čin pokajanja i otišao sam sa svojima iz crkve bojeći se, da mi se na čelu čita žig zločina. Ne sjećam se, da sam ikada sproveo burniji dan u svome životu; bojao sam se, da ću poludjeti. Sestra me Alojzija, prestrašena već od jutra zbog ponašanja kod pričesti, nije pustila s oka, a gledala me tako sažalno, da me svaki njezin pogled potresao u dno duše.

XXXVIII.

Sat sa svojim laganim kucajima već je odbio ponoć, a ja, premda u krevetu, još sam bio budan. Dok sam u najdubljoj tišini sjedio na krevetu uronjen u svoje tužne misli, čujem najedamput u susjednoj sobi šuštanje odjeće, onda kucanje, a napokon sam opazio kako su se lagano otvorila vrata. Gledam i vidim Alojziju, kako bojazljivo i neodlučno ide prema meni ne usuđujući mi se približiti. Dok sam je začuđen gledao, reče mi tiho: »Hinko!« »Što hoćeš, sestro?« upitah ja.

»Dopuštaš mi, Hinko?« I davši joj znak, da dopuštam, da mi se približi, rekoh: »Kako to, već je tako kasno, a ti nijesi još u krevetu?« A ona mi se približi na prstima i odgovori:

»Kako bih mogla, brate moj, mirno počivati, kad mi u srcu bijesni takva oluja? Ja vidim, da si ti potišten, zamišljen i žalostan; ti gineš naočigled; ti nijesi više nekadašnji Hinko! Baš sam sada ostavila našu majku u velikom plaču; ona se boji, da je uzrokom tvojih nevolja. Zašto moraš ti biti uzrok tolikih, pače svih naših muka? Zašto toliko mučiš majku? Ja više ne znam, što da činim, ako ovako nastavite, brzo ćete oboje umrijeti. A ja...«

Ja sam je prekinuo vičući: »Hodi, lüdo, to su samo utvare, što ti hodaju po glavi. Meni ništa nedostaje, a niti se majka ima pravo na me tužiti. Ja sam joj u svemu udovoljio; ja se nijesam ništa promijenio.«

Ona mi se približi, stisne mi jako ruku, pokrije je cjelovima i suzama i reče mi jecajući: »Ne, Hinko, ne, ti nijesi više onakav, kakav si bio prije; ti više ne ljubiš Isusa, ne ljubiš ni nas, živiš razuzdano, uvijek si sa svojim prijateljima, a na nas si sasvim zaboravio.«

Tu sam je opet prekinuo: »šuti, velim ti; što to govoriš, što sanjaš?«

»Da, da«, nastavi sirotica, »reci mi, kako si se jutros pričestio?«

Na ove sam riječi skočio. Osjetio sam drhtanje po svim udovima. Prigušenim glasom, izbuljivši oči u njezino lice, povikah: »Što govoriš, Alojzijo?«

Sirotica odskoči sva prestrašena natrag, pokrije si lice rukama i bježeći stade vikati: »Sveta Djevice Marijo!«

Ja sam ostao kao gromom ošinut, hvatao sam se rukama za glavu; smrknulo mi se pred očima. Što se dogodilo? Nedužna djevojka čitala je u skrovitosti moga srca i u tom zadnjem mojem pogledu otkrila je moje svetogrđe.

XXXIX.

Sad me još jače nužda tjerala, da se rastresem sve lakoumnijim životom.

Jedne sam se noći vraćao iz kavane sam samcat kući. Na igri sam dobio više stotina lira od svoga prijatelja. Na uglu jedne ulice nađem se pred svojim protivnikom, koji mi naprosto naloži, da mu povratim netom dobiveni novac. »Ti se šališ, prijatelju«, rekoh mu sa smiješkom. »Hajde otprati me kući«.

»Ništa se ne šalim. Daj mi novac ili ću ti ga silom oteti!«

Ne bijaše se uputno s njime upuštati u borbu, jer on bijaše jak i čvrst momak, s kojim se ne bih mogao mjeriti. Pošto je pak jednu ruku držao u džepu, počeo sam sumnjati, da će na me naperiti samokres. Stoga sam izvadio novčarku

i htio sam mu odbrojiti onih 500 lira, što sam ih od njega dobio. No taj lopov, ne čekajući dok mu izbrojim njegov novac, pograbi mi kesu i dade se u bijeg. Još nije načinio ni pet koraka, kad ga neka željezna ruka baci na zemlju, pograbi ga za vrat i prisili, da vrati sve, što mi je ugrabio. Dok se ovi borahu, ja sam uzrujano trčao kući. Mislio sam, da su tatovi, te sam pustio, neka si razdijele plijen. Sjutradan mi predade vratar neki smotak, koji je bio na mene upravljen. Otvorim ga i nađem u njemu svoju novčarku tako, kako mi ju je onaj ugrabio. Još je u njoj bio komadić papira s napisom:

»Smilujte se svome napadaču. On je bijednik.
Vaš noćašnji branitelj.«

Tko je bio taj velikodušni mladić? I slijedećih sam večeri često opažao, da me izdaleka slijedi onaj momak. Bijaše visoka stasa i jakih mišica.

Jedne večeri, kad sam izlazio iz licejskog kazališta, približi se k meni i reče mi: »Dopustite, da vas pratim. Na vas vrebaju. Hodite ovim putem.« I vodio me okolo po ulici, koja nosi ime: Spavaonica sv. Franje. Okoristivši se tom zgodom htio sam ga bolje upoznati.

»Vi ste, ako se ne varam«, rekoh mu, »onaj, koji ste me jedne noći oslobodili od onog lopova, što me htio okrasti. Veselim se, što imam priliku da vam se na veledušnosti zahvalim. Da vas nije bilo, bio bih po svoj prilici zlo prošao. Ako vam ikako mogu iskazati zahvalnost, stojim vam na uslugu. Bit će mi drago, ako vam mogu čime služiti.«

Ali mi on nije odgovorio, samo je katkad izmrmljao nekoliko isprekidanih riječi, kojih ja nijesam razumio. On se neprestano ogledavao naokolo. Počeo sam sumnjati, da to možda nije baš onaj, za koga sam ga držao, pa me i on hoće okrasti. Dok sam bio obuzet ovim mislima, naglo izađu iz jednih vratiju tri čovjeka, koji su, videći, da ja nijesam sam, malo oklijevali. Ali se drukčije ponio moj pratilac. Spreman na navalu nije ništa čekao, nego je jednomu prilijepio tako nježnu ćušku, da je taj napadač ostao kao izvan sebe, zateturao i srušio se; drugoga je pošteno udario batinom po glavi, da je izgubio svijest, a trećega, koji je već htio navaliti na mene, prisilio je na bijeg.

Kad smo se ovako oslobodili ovih zasjednika, začuje se najednom hitac iz samokresa. Meni nije bilo ništa, ali mojem plemenitom branitelju izmakne tihi jauk. Bojao sam se nesreće. On je doista bio ranjen na ramenu, odakle je obilato tekla krv.

»Vi ste ranjen!« viknuh. Ali on si opipa rame i reče: »Ništa!«

Nije se zaustavio, dok nijesmo došli mojoj kući. Onda se zaustavi, a ja sam ga molio i zaklinjao, neka dođe, da si

barem zaveže ranu. Nije odgovorio, samo mi dade znak, da žurno uđem u kuću. Htio sam mu poljubiti ruku, ali ju je on sustegnuo. Jedino mi je rekao:

»Nemojte večeras izaći, ako vam je drag vaš i moj život.« To rekavši nestade mi ga ispred očiju. Tko je bio taj nepoznati junak? Imao je uistinu sva svojstva legendarnih heroja. Trčao sam prestrašen u kuću, uniđoh u sobu, otvorih širom jedan prozor, što bijaše prema ulici, da još jednom vidim svoga oslobodítelja. I doista, opazio sam u slaboj mjesečini, kako si krpom veže ranu i polako ide dalje. Plakao sam od ganuća i više nego mjesec dana nijesam navečer izlazio iz kuće. Moje je veoma veselilo, što sam se neprestano kod njih zadržavao.

Ipak sam želio da otkrijem, tko je taj junački momak, koji je dva puta za mene takvom hrabrošću stavio na kocku svoj vlastiti život i oslobodio me iz tako velike pogibelji. Što bih učinio, da mu iskažem svoju zahvalnost!

Upoznao sam ga jedne nedjelje, kad sam bio sa sestrama u crkvi »Betlehem« kod sv. Mise: činilo mi se, da gledam svoga noćnog branitelja baš u onome, koji je pobožno dvorio kod sv. Mise. Upitao sam se u sakristiji o njemu, ali mi samo rekoše, da je on čestit mladić, pomoćnik kod jednog bankira u gradu, da veoma malo govori, a mogu ga vidjeti samo po noći i kad dođe dvoriti kod sv. Mise i da se zove Filip Tarchetti.

On je dakle imao isto prezime kao moj Karlo! Veseleći se u srcu, što sam barem nešto saznao o tom pobožnom i nesebičnom mladiću nadao sam se, da sam našao put, kako ću ga moći još bolje upoznati.

XL.

Jednoga dana dobijem list iz Italije. — »Tko bi mogao«, mislio sam u sebi, »znati u Italiji, da sam ja u Barceloni? Sigurno će to biti koji rođak moje majke.« Kako sam se iznenadio, kad sam prepoznao rukopis svoga Karla! Otvorio sam list nesigurnom rukom i nijesam znao, kako da ga počnem čitati. Srce mi je jako kucalo i sav sam se tresao od uzrujanosti. Neka slatka turobnost obuzela mi je dušu i ugodne uspomene napuniše mi malo pomalo prazninu, što ju je grijeh ostavio.

O svetih li dana, koje sam s Karlom proživio! O oplakane li duševne vedrine! Žarkih li vjerskih osjećaja! Jao, više se nikada ne mogu povratiti natrag! O da mogu barem pokorom izbrisati svoje zablude! O da mi je umrijeti nakon dobivena oproštenja i mira!

Evo lista one krasne i čiste duše:

24. svibnja 1885.

Dragi moj brate u Isusu!

Naš dobri otac poglavar obavijestio me je o Tvom naglom odlasku u Španiju. Ne možeš si tako lako predstaviti, kako sam se iznenadio i kakova me žalost obuzela, kad sam to čuo. Htio sam Ti pisati, ali me je iz početka od toga odvratio naš poglavar, koji je vrlo žalostan, kad govori o Tebi.

Jadni starac! Da vidiš, kako ga naočigled nestaje! Jedne večeri, kad se sjetio, kako si Ti bio uzorom za svoje drugove, ražalostio se i opetujući govorio: »Jadni sinak! Budite uvjereni, da će se on još vratiti. On bijaše tako dobar, pa će i Bog biti dobar s njime!« Kod toga je uvijek bio do suza ganut.

Napokon mi jučer dopustio da Ti pišem.

Ja sam već kušao sve radosti, koje mogu biti na ovoj zemlji udijeljene siromašnim smrtnicima. Samo mi je jedan oblak potamnio bistro obzorje. Ja sam se nadao, da ću položiti redovničke zavjete zajedno s Tobom, a gle, između sedam drugova, koji smo bili u novicijatu, upravo Tebe jedinog nije bilo. Uostalom strpimo se!...

Ja sam drugi puta oprao svoju dušu u krstionici: svojim zavjetima; i milošću Božjom se nadam, da ću ostati sav Isusov do smrti, pače se nadam, da ću i umrijeti za Njega. Od Tvojih su drugova svi, osim dvojice, poslije novicijata nastavili započete nauke. Julije Pavesi je otputovao u misije u Ameriku, a ja, koji sam tako želio ići s njime, dobio sam nenadanu sreću, koje se smatram sasvim nevrijednim, a koja mi je obilno nadoknadila onu žrtvu, koju sam doprinesao time, što sam morao ostati ovdje.

Naš generalni poglavar me htjede imati kraj sebe. Tu me zovu psom sv. Roka, jer ja svuda idem za dragim starcem, kamogod ide; vodim brigu oko njega i njegova dopisivanja. Dao Bog, da mu budem vjeran i dobar, kao što bijaše sv. Roku njegov pratilac!

Evo Ti vijesti od nas, pa i Ti obavijesti nešto o sebi. Što radiš kod kuće? Zašto nam nikada ništa ne pišeš? Jesi li bolestan? — Primio sam s dubokom žalošću vijest o smrti Tvoga oca; ali Te dobro poznajem pa držim, da si dosta jak i strpljiv, da podneseš taj udarac. Tvoja dobra majka ostaje sama, a sestre, rođaci? Nimalo ne dvojim, da će Te Tvoja tako pobožna majka sama dovesti natrag među nas.

Sjeti se velikih dobročinstava, što Ti ih je Bog iskazao, sjeti se na svoje tako očito i vanredno zvanje, po kome mu se sviđalo da Te otrgne od varavog svijeta; još promisli, koliko ljubiš Isusa i ne ćeš oklijevati, da se odlučiš. Držim suvišnima ove preporuke, ali je već godina prošla, kako si nas ostavio, pa nas rastužuje, što od Tebe ne čujemo nikakvog glasa. Moli za me, da u svemu što savršenije vršim volju Božju. Pozdravi

sa strane svojih poglavara i s moje strane Tvoju dobru majku, i drži me uvijek za svoga odanog u Isusu i Mariji

Karla Tarchetti.«

XLI.

Siromašni Karlo! On me dakle još uvijek ljubi i nada se, da ću se k njemu povratiti. Ona plemenita kršćanska duša nije dakako mogla ni pomisliti, da bih ja u tako kratko vrijeme tako duboko pao i napustio svako zdravo načelo. On me je držao još uvijek dobrim i bogobojaznim. A ja sam provodio tako zao život!

Da sam se odvažio i odgovorio na njegov list, tko zna?... Možda bi me bila grižnja moje savjesti zaustavila na ovom putu, kojim sam išao. Ali ja sam nasuprot nastojao da zaboravim na toga iskrenoga i ljubeznoga svog prijatelja. Grozničavo sam razderao ono pismo, koje kao da me ubija, sjeća mog razuzdanog života i potpiruje grižnju savjesti.

Što se sjetio taj daleki i zaboravljeni prijatelj? Raskinute se veze više ne mogu obnoviti, niti može naša sudbina ikada više biti jednaka i zajednička.

Ali sve uzalud. Slika se Karlova vraćaše. Ma i protiv svoje volje, ipak sam ćutio, da još nježno ljubim toga predobrog druga; ne bih ga htio ražalostiti za cijeli svijet. Znao sam i to, da on mene ljubi još više nego ja njega. Kod kuće sam o tom listu šutio s odlukom, da ću brzo na nj odgovoriti.

Međutim sam sklopio prijateljstvo s jednim mladićem, koji stanovaše tik do nas. Ovaj, budući da je bio jedini sin plemenite porodice, bijaše neobično drag svojim roditeljima, koji mu stoga dopuštahu sve, štogod mu je srce zaželjelo.

Za jedne šetnje zapodjesmo razgovor o biljardu. U tom razgovoru uniđemo u prvu kavanu, na koju smo se namjerili. Bila je prepuna. Nije bilo nijednoga praznog stola; morali smo stoga dugo čekati, a već se primicala noć.

No čim se začulo za okladu među nama dvjema, igrači su nam odmah ustupili mjesto radoznali, kako će se stvar svršiti. Igrali smo nekoliko časaka, kadno opazih, da se moj drug spretno približio kuglama, micao ih s mjesta i tako udešavao, da mu nijedan udarac nije promašio.

Protestirao sam proti njegovu nepoštenom postupku i usprotivio se varanju. On je tajio. Brzo se sukobismo. Bilo je tu uzajamnih nepravda i uvreda. Kad smo napokon iscrpli rječnik »finih« titula, ranio sam ga na glavi s batinom od biljarda, koju sam imao u ruci. Udarac bijaše žestok. Vidio sam, kako mu iz rane obilno curi krv.

On se međutim bacio na mene i ljuto smo se borili, dok nas nije silom rastavila jedna željezna ruka. Jaki čovjek, što je posredovao, baci me kroz vrata doviknuvši mi: »Bježi, jadniče, ako još imadeš vremena!« Ja se kao lud od srdžbe, straha i sramote dadoh u bijeg i dođoh kući sa krvlju zamrljanim odijelom. Bilo je već kasno doba noći, pa sluge u predsoblju nijesu opazili moju uzrujanost niti krvave ljage na odijelu. Dotrčao sam u sobu, brzo promijenio odijelo, oprao sam se, te otišao u drugu sobu i stao k prozoru. U isti sam čas čuo, kako su se na drugoj strani ulice pred kućom zaustavila kola; pogledao sam van i vidio ljude, gdje prenašaju ranjenoga mladića; čuo sam zdvojnu viku njegove majke i strašne prijetnje srditoga oca. Zgrozio sam se od užasa i žalosti.

XLII.

Neke uspomene tako muče dušu, da čovjek mora neumoljivo plakati.

Zatvorio sam prozor i bacio se na stolac. Činilo mi se, kao da ću izdahnuti, a ipak nijesam mogao plakati. Nebo mi se pričini zatvoreno, a plamen svjetiljke krvav.

Kako bijaše moj život nemiran, nesretan i grješan!

Bijah sav kao u grčevima, kadno začujem štropot po cijeloj kući i viku moje majke! Prestrašen skočim na noge. Što je?

Majka je vikala: »Ah, nije moguće! Moj sin nije kriv! Vi se varate!« Tako vičući dođe ona suznih očiju, praćena od sestara. Raskriljenih je ruku trčala k meni, kao da me hoće zaštititi. »Hinko, sine moj obožavani! Krivo su te optužili! Hoće te odvesti u zatvor, ali će prije mene ubiti, nego da mi tebe, sinko, ugrabe!«

»Umiri se«, rekoh joj hladno, »pravo imadu!« I pokazujući joj kola, koja su još uvijek stajala na putu, rekoh: »Evo, majko, evo moga zločina!« Nije vjerovala jadna, i htjela me sakriti pred stražarima, ali ja, ostavivši je izvan sebe, zaputih se k izlazu i predadoh se sam stražarima. Silazio sam po stubama pokraj kućnih slugu, koji su me s grozom, a ujedno i sažaljenjem motrili; skočih u kola... i bio sam odveden u zatvor.

XLIII.

U zatvoru!

Kako sam ovamo dospio?! Nijesam nalazio opravdanja za svoje grijehe! Evo, kamo me je strmoglavio svijet sa svojom laskavom i varavom ljubavlju. Bio sam utopljen u očajnoj boli. Nijesam znao, što da činim. U žestokoj groznici prva mi osvane u glavi misao, da počinim samoubojstvo, ali na svu sreću nijesam imao ništa pri ruci. Htio sam si raskoliti

glavu udarajući njome o zidove tamnice ili o goli sto, ali sam se plašio pred pomisli na smrt. Malo da nijesam poludio od sramote, grižnje savjesti i uspomena, što sam bio prisiljen leći na svoj siromašni ležaj. Čim su opazili, da sam bolestan, bio sam premješten u drugu sobu. Liječnik me često pohađao i neprestano je boravila uz mene jedna milosrdna sestra. Bogoljubna je žena provađala duge satove kraj moga uzglavlja, nježno se za me brinući.

Nijesam znao, koliko je vremena prošlo od moga uapšenja; činilo mi se, kao da je to bilo dan prije, a opet i kao da je od toga već protekla čitava vječnost. Iza nekog sam se vremena malo oporavio, pa sam mogao na časove ostaviti krevet.

Jedno mi veče najaviše posjet. Bijaše to moja majka, poznao sam je po glasu, inače je ne bih mogao prepoznati, tako se promijenila u licu od velikih patnja.

Jadna moja majko!

»Sinko moj«, reče mi bacivši se u naručje. »Udalji se, majko, udalji se«, vikao sam, »zar ne znaš, da ja nijesam dostojan tebe? Udalji se, ja više ne zaslužujem, da se zovem tvoj sin.«

»Ne govori tako, sinko moj, ako ne želiš, da me ubiješ. Umiri se, molim te, umiri se; ma to nije bilo ništa. Onaj je mladić već ozdravio i poručuje ti, da ti oprašta kao što i on želi, da ti njemu oprostiš.«

»Ozdravio? Kako to znadeš?«

»Znam sigurno! Znadem pače, da su se i sami njegovi roditelji zauzeli, da budeš čim prije oslobođen. Ne će trajati dugo, a ti ćeš se vratiti kući.

»Nikada, majko, kući nikada više! Pošto sam okaljao svoju čast, kako mogu ma i samo jednom nogom stupiti u onu kuću, koja nosi časno ime moga oca?«

»Pa dobro, dragi Hinko, mi ćemo se vratiti u Italiju. Vidjet ćemo« . . .

»Ni to, ni to! Ah, razumijem, sinko moj! Ti dakle želiš, da ja umrem kao žrtva grižnjâ svoje savjesti! Ti bi se morao vratiti onamo, odakle sam te silom izvukla! Kako me Bog kažnjava! Da znadeš, sinko moj, kako je strašna njegova pravednost. Meni leži na srcu veliki kamen. Zar dakle svemu tomu nema više lijeka?«

»Prekasno je, majko, prekasno. Svetogrdnik, zlotvor i zloglasnik ne smije nikada više unići u sveto mjesto, da svojim kužnim dahom okuži kuću Božju. Ne, ne, prekasno je! Za mene je sve svršeno!«

»Ali ja ću sve popraviti, sinko. Bog je dobar. Ja sam bila slijepa i luda. On će nam oprostiti, ja te puštam, ja« . . .

»Sada? Ah, majko! Bolje je da na to više ni ne mislim. Ti si se kroz malo dana promijenila, da te više ni ne poznajem: sada je sve prekasno! Nemoj dakle na to više misliti;

»Ah, ja ću umrijeti, ako mi ne dadeš zadnji dokaz svoje ljubavi! Reci mi, da ćeš slijediti svoje zvanje.«

»Što govoriš o zvanju? Ja sam svoje zvanje izgubio. Onda si me trebala pustiti, kad sam ga imao, kad me je Bog zvao sa svim privlačivostima svoje ljubavi. A što si ti onda učinila? Svrnula si me s puta svetosti, kojim sam pošao, ugrabila si me Bogu, da me baciš usred zločina; a sada, kad sam postao beskorisno i nevrijedno oruđe, sada me prikazuješ Bogu? To bi bila sramota. Prekasno je, prekasno!«

S Bogom miru moga samostana! S Bogom Karlo! S Bogom jednom zasluženo, a sada izgubljeno nebo!«

»Ne, sinko, ne govori tako, nemoj zdvajati, jer me time ubijaš! Znadem, da sam ja sama kriva svim našim nevoljama!«

»Već sam ti rekao, majko, što je bilo, prošlo je, pa nemoj na to više misliti; sada mi ne preostaje drugo, nego izmiriti se s Bogom i umrijeti.«

»Umrijeti!? Ma ti luduješ! Što govoriš? Oprosti mi, sinko moj! Molim te na koljenima!«

»Slušaj, majko!« rekoh joj dižući je. »ako ti je moje oproštenje dovoljno, da se predadeš volji Božjoj i da se povrati mir, idi samo, ja ti opraštam od svega srca. Uostalom krivnja nije samo tvoja; ja sam se mogao i morao opirati više, nego što sam to činio. Idi, neka ti Bog oprosti, kako ti oprašta tvoj Hinko!«

Popitao sam se za različite stvari, tražio sam kakovih vijesti o sestrama, ali me ništa nije ublažilo; one bijahu kao i majka uronjene u dubokoj žalosti i neprestano su bile oblivene suzama.

Već je prošlo vrijeme posjeta; majka me morala ostaviti. Plačući se zagrlismo i ona je otišla ostavivši mi list, koji mi je ovih dana stigao. Onda se teškim i tužnim štropotom zatvoriše vrata moje tamnice.

XLIV.

Ova mi večer bijaše još bolnija. U ušima mi odzvanjahu užasne pjesme zlobnih uapšenika, lice stražarevo mi se činilo još tvrđim, tamnica mrzlijom. Jest, bilo mi je zima, srsi su me prolazili i pospješivali kucaje moga jadnog srca. Tu sam bio zatvoren u toj groznoj samoći, ja sa svojim rafinovanim navikama, sa svojim nježnim ukusom, sa svojim neslomivim ponosom! Ćutio sam se slabim i silno utrudenim. Osjećao sam, kako mi leđa tišti prerana starost i vidio sam, da život za mene više nema ugodnosti. Nikako si nijesam mogao protumačiti onu teškoću u disanju i česte navale-

kašlja. Da mi je barem umrijeti vani, opkoljenom svojim ukućanima! Bože moj, kolikih li muka!

Pogled mi mekanički padne na list, koji mi je majka ostavila. Od koga bi mogao biti taj list? Ah, od Karla! Kolike li sramote za mene! Evo ljubeznog lista moga svetog prijatelja:

»Uvijek dragi Hinko u Isusu!

Od svoga predragog bratića, kojemu sam Te preporučio kao sebe samog, i koji stanuje ondje u Tvome gradu saznao sam, što Ti se dogodilo. Pošto sam Ti bio uvijek kao brat, plakao sam poradi tvoje nesreće, kako sam se nekoć pridruživao i Tvojim najčišćim radostima. Kako Te oplakujem, prijatelju moj! Ali još nije sve izgubljeno! Tko zna, ne će li Ti se sada Bog smilovati, kada je tako upozorio i Tebe i Tvoju majku? Dao to Bog! Ti znadeš dobro, kako je neizmjerno milosrđe Božje, njemu se moraš izručiti! Samo naš časni poglavar i ja znademo sve, što Te snašlo poslije, otkako si ostavio Italiju. Zajedno smo oplakivali Tvoju nesreću i zajedno molimo Boga za Tvoj povratak.

Znam, da je onaj moj bratić, kojemu sam Te preporučio, učinio, koliko je samo mogao u Tvoju korist i više puta Te izbavio iz pogibli, pa i od blize smrti. Koliko sam mu za to zahvalan! Sigurno mi nije mogao učiniti veće usluge. On kani ostaviti svijet. Uslišao Bog njegove želje!

Dok pišem Tebi, pišem i njemu i ocu ravnatelju jedne kuće, kojega Ti dobro poznaješ, i koji se ovih dana tamo nalazi. Zamolih ga, da Te posjeti i utješi. Ja se nadam, da ćeš ga Ti s veseljem dočekati i upotrijebiti njegov posjet na svoju duševnu korist.

Hinko moj, vrati se u ovčarnicu; ako je velika radost za nas opet vidjeti dragog sina i brata, koji je uvijek ostao vjeran, još je veća radost, slavlje i utjeha primiti u naručje jednu zabludjelu i opet nađenu ovčicu, jednog rasipnog sina, koji se raskajao i povratio svome Ocu.

Tvoj uvijek odani brat u Isusu i Mariji

Karlo Tarchetti.«

Suznih sam očiju poljubio taj list. Ugodna i pobožna Karlova slika pokaza mi se u čitavoj svojoj plemenštini. Gdje su moji svjetski prijatelji, koji su tako pomno tražili moju ljubav? Moja ih je nesreća raspršila, zgražaju se nada mnom — utamničenikom. Karlo je došao jedini, da utješi moju dušu.

Ne mogu reći, kako mi je bilo, dok sam čitao taj list. Karlo me još uvijek zove svojim bratom; on mi govori: »naš« poglavar; još me smatra jednim od svojih. Dakle za mene još ima mjesta i milosrđa!

Ako bijaše tako dobar Karlo, tako ljubezan moj poglavar, da mi sve opraštaju i sve hoće zaboraviti, samo da me opet dovedu u samostan, kako da mi ne će Bog oprostiti? Bog, koji je sam učinio ova srca tako veledušnima, kako da se ne bi On smilovao i meni siromahu?

Ali ipak ne! Oni ne znadu za moja svetogrđa, njima nije sve poznato!

XLV.

Čitao sam i pročitao ovaj list kvaseći ga suzama. Dok sam razmišljao, kako da se izmirim s Bogom, bijaše mi najavljen posjet nekog svećenika.

Činilo mi se, da je to prikazanje anđela. Ali koliko je bilo moje začuđenje, a koliki me ujedno obuzeo stid, kad sam u njemu prepoznao svoga nekadašnjeg starog ravnatelja zavoda!

Nijesam vjerovao sam sebi, no sabravši se, potrčao sam mu ususret i bacio mu se pred noge.

»Oče, oče moj!« uskliknuo sam, ali nijesam mogao da nastavim.

On me pridigao s neizrecivom ljubavi i htio je da sjednem kraj njega, a zatim me nježno zagrlio i rekao mi:

»Sinko moj, kako si?«

»Ah, zlo, oče, vrlo zlo!«

»A što ti je?«

»Ah, meni je zlo ovdje, ovdje!« i stavih ruku na srce.

»Ali, znaš li, sinko, da te više ne prepoznajem? Izgledaš kao bolestan, sama kost i koža.«

»Ah, oče, oče, kako ste ljubezni, što ste došli da me pohodite ovdje, u ovom mjestu, koje je opredijeljeno za stan samo grijehu...«

»I oproštenju!« prekine me ravnatelj.

»Oh, ja nijesam zaslužio toliko, oče!«

Nijesam znao, što da mu drugo rečem, nego sam samo pritisnuo na svoje usne njegovu ruku i kvasio ju suzama.

»Hinko, nemoj tako zdvajati; ti si uvijek moj dragi sin, i ja sam neprestano mislio na te. Čim sam bio poslan kao nadzornik u naš zavod u ovom gradu, mnogo sam te tražio, ali bez uspjeha. Istom sam jučer dobio list od tvoga druga Karla, koji mi je sve opisao. Nemoj misliti, da sam umanjio svoju ljubav prema tebi, pače, mogu te osigurati, da su kušnje, koje ti je Bog poslao i nesreće, koje su te snašle, još stostruko umnožale očinsku ljubav, koju sam ti uvijek iskazivao.«

»Oče moj, kako ste dobar! Vi ste svet«, rekoh mu. »A ja... tako nevrijedan! Ali vi ne znate svega, oče; ja sam prokletnik!«

»Što govoriš, sinko moj? Nemoj izgovarati takove hule. Ja poznajem svu tvoju žalosnu povijest, a česa ne znam, to

mogu lako predviđati. Ipak moraš znati, moj dragi sinko, da me danas Gospodin Bog šalje k tebi, da ti s njegove strane rečem, da te On neizmjerno ljubi, i da će te primit pod plašt svoga milosrđa.«

»Govorite li istinu, oče? Ah, ovo bi bilo veliko dobročinstvo za mene. Ta zar ima još milosrđa za mene? Zar me Isus još ljubi?«

»Sinko, ja ne mogu da ti protumačim, niti bi ti mogao da shvatiš sve dobro, što ti On hoće!«

»Da li je to moguće?! Kad sam ga tako gadno izdao, kad sam prezreo sve njegove opomene, kad sam... Ah, vi ne znate, oče! Kako me još može ljubiti, kad sam ga svetogrdno primio?«

»Jadni sinko! Sve razumijem, ali vidim u tebi veliku bol, što si ga uvrijedio i veliku ljubav gledam u tvojoj želji, da opet zadobiješ prijateljstvo svoga Boga. Ti si bio žrtva, jadna žrtva i zato se utješi, a Bog, koji me je doveo k tebi, koji te je tako jako kušao, govori mi, da te ljubi, da te još neizrecivo ljubi.«

»Oče moj, kako mi dobro činite svojim riječima. Opetujte mi ih, opetujte mi ih još, recite mi, da je Isus pripravan da mi se smiluje i da mi oprosti.

»Da, da, opetujem ti, Hinko, Isus me k tebi šalje, da te s njim izmirim, i da ublažim rane tvoga srca balzamom njegove ljubavi. Danas mi je srce kazivalo, da sam izabran, premda nevrijedan, da budem oruđe velike milosti, a ova je milost upravo tebi namijenjena, moj dragi sinko!«

»Sad još imadem da molim samo jednu milost: da se izmirim s Bogom i onda umrem. Što mi još preostaje da učinim na ovom svijetu? Osjećam, da se približavaju zadnji dani moga života, sile mi malakšu i naočigled ginem. Vi mi pomozite, da opet zadobijem mir savjesti i obećajte mi, da me ne ćete ostaviti.«

»Sinko moj, ja sam ovdje baš poradi tebe, budi siguran, da te ne ću ostaviti. Uostalom nemoj misliti, da ćeš nas tako brzo ostaviti. Možda Bog još mnogo od tebe očekuje. Nadam se, da ću te doskora vidjeti u samostanu s tvojim drugovima, jer mi se smiješi neka slatka nada, da ćeš, zadobivši zdravlje duševno, zadobiti i tjelesno.«

Kleknuo sam pred njegove noge i više suzama nego riječima ispovjedio mu svoje žalosne doživljaje. Ispovjedio sam se, kao da mi je ovo bila zadnja ispovijed u životu.

Kad sam se dignuo, osjetio sam, da sam se preporodio. Plakao sam, ali od radosti; osjetio sam u sebi mir i veselje, koje ne mogu da iskažem i kakovog već dugo nijesam oćutio.

O Gospode, samo kod Tebe je čovjek siguran, samo Ti imadeš najveću slatkoću ufanja i spasonosnu utjehu sv. vjere! Nijesam nikad osjećao tako nježnu ljubav kao sada; pridigni me ponovno! Daj da opet živim u Tebi i s Tobom, dozivaj mi neprestano u pamet moju izdaju sa svim mogućim patnjama, da bude pokora primjerena grijehu!

Primio sam obje starčeve ruke i pritisnuo ih na svoje usne rekavši mu:

»Hvala, oče, hvala! Ja sam sretan. Da mogu sada odmah umrijeti, umro bih zadovoljan! Tko bi mi prije nekoliko sati rekao, da me čeka tako odlična milost? O Marijo, presveta Djevice!«

»Vidiš«, reče mi dobri svećenik, »vidiš, koliko ti je milosrđe Bog iskazao! Sad je do tebe, da dostojno odgovaraš tolikoj milosti. Vratio si se k dobru, a sada treba da dovršiš djelo i da se sasma Bogu predaš.«

»Kako se ja mogu, oče, vratiti k svome Isusu, kad sam bio tako opak? Istina je doduše, da ovo srce nijesam nikad dao drugomu, i još uvijek nosi utisnuto ime Isusovo, ali ja sam bio nevrijedan već prije ovog razuzdanog života, a što da kažem sada? Pokloniti Isusu ovu poderanu haljinu, ovaj kostur? Zar ne vidite, oče, da ne mogu više ni da se na nogama držim? Samo jedno mi obećajte, molim vas za posebnu milost: dajte, da prije nego umrem, još jednoć vidim svoga dragoga Karla. Zauzmite se kod poglavara i obećajte mi, da će mi on zaklopiti oči i ostati kraj mene, dok ne budem položen u lijes.«

»Hinko, nemoj ovako govoriti. Što još može učiniti Gospod od tebe? Ah, sinko moj! Bog je velik i ti ne znaš, da li On ne želi da te izabere oruđem svoje slave. Mi, što smo mi? Manje nego išta, ali On je sve. On može učiniti štogod hoće, a često izabire i najneznatnije oruđe, da izvede velika djela, da tako pokaže svoju neograničenu moć. Bog Pavlov, Augustinov i tolikih drugih, koji su provodili život razuzdan i koji su nakon poboljšanja dobili za svoje zasluge svetačku krunu, taj Bog još nije umro! A tko ti kaže, sinko moj, da ti tako mlad i tako malo vremena udaljen od tvoga Boga ne bi mogao biti jednoć oruđem Njegove slave!?«

»Dao to Isus, oče moj, da mogu barem novim životom popraviti svoje sablazni i zločine. Ja se ničemu ne protivim, oče, ali ćutim ovdje unutra, u srcu neki glas, koji mi govori, da se pripravim za dobru smrt. Ako bih dulje živio, bojim se, da bih opet mogao uvrijediti svoga Boga!«

»Ti se moraš slijepo predati u Njegove ruke, sinko moj. Pusti, neka On učini s tobom, kako mu se sviđa; imaj neograničeno pouzdanje u Njegovu dobrotu i vruće mu se moli. A zasada dosta je ovo, moj dobri Hinko. Ovdje imadem pisma i potrebite isprave, da te sa sobom povedem. Pušten si na slobodu, vani nas čekaju kola i ja ću te pratiti sve do kuće. Hodi, utješi svoju majku!«

Premda mi je ova vijest bila tako draga i neočekivana, nijesam joj se jako začudio; samo sam bio obuzet neizrecivom zahvalom spram svoga časnog zaštitnika i plačući sam mu zahvaljivao, što se tako uspješno zauzeo za moje oslobođenje. Išao sam za njim iz tamnice; sašli smo preko stuba, prođosmo dvorište i malo iza toga ostavio sam zatvor. Ja bijah slobodan. Nijesam se više ni usudio ogledati na ono kobno mjesto.

Za kratko vrijeme bili smo pred palačom. Jako sam molio časnog oca, da me on sam predstavi mojoj rastuženoj obitelji. Njemu se to nije činilo uputnim. Dobro se sjećao onoga zadnjeg žalosnog razgovora s mojom majkom. Bojeći se, da ne bi svojom prisutnošću povećao već i onako ljute rane, nije htio poći sa mnom. Zagrlio sam ga i on se udaljio.

Pošto sam bio vrlo umoran, teškom se mukom popeh po onim stubama, po kojima sam prije mjesec dana silazio s očajnim mislima i sa sigurnošću, da ih ne ću više nikada prekoračiti.

Ali čovjek snuje, a Bog određuje.

XLVI.

Dok mi fizičke snage sve više propadaju, neka mi nadnaravna sila opet malo pomalo okrepljuje duh. Počinjem pozdravljati sjajnu i bujnu prirodu i s neizrecivim smiješkom ufanja gledam prema nebu.

Motrim i gledam presjajnu sv. Hostiju, te je svaki dan primam u svoje srce. Moja je oprosna pjesma započela. Vjerujem i molim. Oproštenje je nadošlo, doći će mir i uskrsnuće.

Bog neka čuva moju majku!

XLVII.

Bio početak siječnja ove godine, koja će mi biti zadnja za mene.

Vidio sam svoga dobrog ravnatelja prije nego je otišao iz Španije, te smo se dogovorili, da ću se vratiti u Družbu, čim ozdravim. Ali ja sam svakim danom osjećao, da propadam; i već sam zapustio svaku nadu u ozdravljenje. Liječnici bijahu zbunjeni, a njihova skrb i nestalnost utvrđivaše me nažalost u misli, da mi preostaje još samo malo života. Predao sam se trpljenju i smrti, prikazujući Bogu svoje boli i svoju smrt kao pokoru za počinjene grijehe.

I moja je sirotica majka živjela sveto. Proboravila bi cijele ure u molitvi i svaki je dan pristupala k sv. Pričesti. Ona je samo jednu milost molila od Boga: da ja ozdravim i da se vratim u samostan. Ona me htjela Bogu izručiti, samo da me ne pozove s ovog svijeta. Molila je i trpjela.

XLVIII.

Počeo je mjesec travanj. Barcelona bijaše u vrevi. Sve je govorilo o jednom velikanu, koji će doskora doći.

Dnevnici svake boje i stranke hvalili su ovoga vanrednog muža. Jedni su opisivali njegov život, drugi nabrajali njegova djela; a svi se, obuzeti štovanjem, klanjahu čudesnom biću, koje ima da svojom prisutnošću razveseli glavni grad Katalonije.

Tko bijaše taj čovjek? Tko?

Njegov se rod nije dičio vijekovima ni vladarima, njegovo je ime bez povijesti, njegova je osoba neznatna.

On se rodio kao priprosti seljak i obrađivao je očinsku njivicu. Njegov je duh uvijek lebdio visoko nad zemljom; u jednostavnosti svoga srca zazivao je Gospoda, a On ga je učinio divnim oruđem svoje svemogućnosti.

Evo toga apostola. On je umiljat, djetinjski priprost, vedar, miran, razborit. On diže duše i zadivljuje svijet, ali ostaje u svojoj poniznosti.

Premda optužen, prezren, izdan, progonjen, ipak uza sve to ljubi i pobjeđuje u svojoj neiscrpivoj i neizrecivoj ljubavi.

Njegovo je oružje molitva, njegova je politika ustrpljivost, njegova osveta ljubav. S njime je Bog poniznih i svetih.

On prolazi, a ljudi mu se čude i zazivaju ga; mladići se ugrijavaju za nove ideale i idu za njim u žaru oduševljenja; idu za njim i starci, koji su na rubu groba, da se izmire s Bogom; grle ga veledušni u preobilju svojih junačkih kreposti. On ih grli, izmiruje, čeka, blagoslivlje.

Njegov dolazak među nas bio je pravi triumf.

Na stubištu čekahu ga visoki predstavnici vladini i gradski: prefekt, načelnik, guverner, sveučilišni profesori, društvo katoličke mladeži i sv. Vinka Paulskoga. Biskup, budući da je bio odsutan iz svoje biskupije, poslao je pred njega svoje zastupnike. Tu bijaše cvijet katalonskoga plemstva i štogod bijaše odličnije iz grada Llobregat, sve je bilo tu skupljeno.

Kad se iz daljine pojavio vlak, koji je vozio očekivanoga; sve je jednodušno pljeskalo slavnome putniku. Evo ga!

Izašao je iz vlaka muž u odmakloj dobi, pognut, istrošen, ali ipak čil i svjež. Pogled mu bijaše čaroban, anđeoski smiješak mu je titrao na usnama, držanje mu bijaše priprosto, riječ slatka.

Skoro pô sata je trebao, dok je došao do kočija, koje su ga čekale, jer se silno mnoštvo nagrnulo oko njega. Svi su ga htjeli vidjeti, s njime govoriti i čuti njegov glas. Koji nijesu mogli doći do njega, popeli su se na stupove ili se naslanjali na rešetke u prozorima; drugi su ga nastojali daleko-

zorima uočiti među onom oduševljenom i ganutom masom naroda.

On je pak s djetinjom jednostavnošću zahvaljivao, pozdravljao i smiješio se svima. Do pedeset se porodica borilo za čast, da ga dobiju u svoje fine kočije. Što će on? Ako uzme jednoga, zar ne će uvrijediti tolike ostale štovatelje, koji su mu ovolikom ljubavi došli ususret?

»Gospodine, izvolite u moju kočiju, ja sam taj i taj markiz.«

»Ja sam gospodine, knez B. ne odbijte ,, molim, moje ponizne usluge.«

»Vi me poznate gospodine, popnite se k meni, ja sam grof S.«

Domišljat i jednostavan bijaše odgovor velikog čovjeka.

»Ja sam smeten, gospodo, kočije su sve lijepe, dobre, ugodne, pa ne znam, u koju da stupim, jer ljubim i štujem svakoga od vas. Priznajem, da ne mogu pješke prevaliti taj put. Mislim stoga, da ćemo najbolje učiniti ovako: prva će me kočija dovesti do kuće; tamo će me čekati druga, koja će me voziti do kolodvora; treća će me od kolodvora voziti kući; i ovako će trajati, dok ne budu svi zadovoljeni.«

Svi su se divili mudrom odgovoru toga velikana, i nitko se nije nudao. On je sjeo u kočiju, koja mu bijaše najbliža.

Narod, aristokracija, svećenstvo, sve klase društva govorile su samo o njemu; svi se natjecahu, da iskažu počast i ljubav visokom gostu, koga je Providnost poslala među njih. To bijaše čedan, ponizan katolički svećenik, koji nije imao bogatstva ni sreće, ni posjeda, koji je od kuće do kuće prosio za svojih 300.000 sirota, čudo svoga stoljeća, apostol ljubavi; to bijaše Don Bosco.

*

Ovaj događaj, što ga Hinko opisuje, istinit je, ali se nije zbio u Barceloni, nego u jednom drugom gradu. On ga je možda ispripovijedao, kako ga je čuo, a ja se nijesam usudio izbrisati ga iz ovih njegovih uspomena.

XLIX.

Činilo mi se, da se mojoj majci porodila nada u srcu, kad je saznala, da je među nas došao čovjek Božji. Pripovijedala je o vanrednim događajima, o čudesima, koja su se zbila na molitvu toga sv. starca, i pribavila mi je knjigu, koja se u one dane vrlo mnogo čitala: Don Bosco; od Dr. Karla d' Espiney.

Ovo me čitanje jako ganulo, pa sam se rado odazvao majci, da pohodimo Don Bosca, koji je stanovao u jednoj kući, koju je sam sazidao u Sarriá, mjestu udaljenom od nas oko

četvrt sata kolima. Moja se majka nadala kakvom čudu, pače je u nj čvrsto vjerovala. Znajući ona, da su me liječnici tako reći osudili na smrt, stavila je svu svoju nadu u molitve ovoga sv. muža.

Došli smo dakle u Sarriá 28. travnja navečer. Mislili smo, da ćemo moći odmah biti i uvedeni k njemu, ali smo se ljuto prevarili.

Već smo po putu opazili veliku strku naroda; a došavši u Talleres, vidjeli smo nebrojeno mnoštvo ljudi.

Narod i kočije zatvarali su put. Dvorišta bijahu natrpana ljudima na drveću i na krovovima kuća.

Bila su tri sata po podne, a sunce je žarko peklo. Približih se jednom dobrom radniku, koji je također čekao, pa ga zapitah, što znači to mnoštvo ljudi.

»Što?« odgovori mi, »zar ne znate ništa, mladi gospodine? Za pô će se sata pokazati Don Bosco na balkonu da blagoslovi prisutne.«

»Zar dakle ne prima Don Bosco?«

»O nije moguće, moj dragi, zar ne vidite, koliko ima naroda? U prve dane, kad je došao, bilo je sretnika, koji su mogli doći do njega; ali je sada malo neraspoložen, mora cijeli dan govoriti, a što bi istom bilo, da mora primiti svakoga!«

»Razumijem. Onda je uzalud, ne ću moći dobiti blagoslov, kako sam želio, odavle s puta ne možemo vidjeti Don Bosca. Vratit ćemo se drugi put. Možda sjutra ujutro ne će biti takova navala«, rekoh okrenuvši se k majci i sestrama.

»O Gospodo«, reče drugi, »nemojte to ni misliti; sjutra ujutro, ako ih ne bude ovoliko, bit će ih svakako više. Znadete li, otkada čekaju ovi, koji su u dvorištu? Još od 3 sata u noći. A tako je svaki dan. Don Bosco je bio danas cijeli dan vani, a vratio se prije nekoliko časaka. Nitko se nije od čekanja umorio, nitko se nije udaljio od svoga mjesta.«

»Zar ovi ljudi ne mare za jelo?«

»Jelo? O moj dragi gospodine; svaki donese sa sobom što može; sjedne na zemlju, ako nađe prostora, ako ne, jede stojeći. Uostalom vjerujte, samo da čovjek vidi i čuje ovog sveca i dobije njegov blagoslov, može slobodno biti i natašte i nešto malo pretrpjeti. Na jelo se gotovo ni ne misli.«

»Ali zar zbilja ovo mnoštvo čeka samo zato, da dobije njegov blagoslov?«

»Da, upravo zato. Da samo vidite toga čovjeka! Izgleda kao anđeo; dok blagoslivlja, plače; a kakve, kakve uspjehe imadu ti blagoslovi! Na ove moje vlastite oči sam jučer vidio, kako je k njemu došao jedan hromi, koga su dvojica nosila; i vidio sam ga, gdje je izašao zdrav i potpuno iscijeljen. Vidite, dvorište je puno bolesnika, koji se nadaju zdravlju od Don Bosca.«

»Zar dakle ne će biti moguće k njemu doći?«

»To je vrlo teško. Da dugo ovdje čekate, možda..., ali dobro vidite, koliko je naroda. Morali su na vrata izvjesiti oglas, kada će se Don Bosco pokazati na balkonu, da podijeli blagoslov. Ima tamo mnogo velikih registara, gdje na hiljade ljudi svaki dan potpisuje svoja imena; a Don Bosco blagoslivlja one potpise i moli na njihove nakane.«

Odlučio sam čekati. Otpremivši kočiju u jedan kut ulice, unišao sam s obitelju unutra, čekajući na zgodan čas, da dođemo u oratorij.

L.

Čuli smo klicanje »Živio« i pljeskanje mnoštva. Znao sam, da se pokazao Don Bosco. Iza toga nastade duga šutnja, zatim novo pljeskanje i novi poklici, a konačno se veliko mnoštvo ljudi počelo razilaziti. Ovaj si je sušio suze, onaj je bio ganut, a onaj se opet sabran i raskajan vraćao kući.

Siđosmo s kočije i zaputismo se prema ulazu u oratorij. Jedan nam svećenik dođe ususret i reče, da je već bio narod opomenut, da je Don Bosco vrlo umoran i izmučen, pa da stoga ne može nikoga primiti. Molio sam ga, da mi barem dopusti unići u zavodsku kapelicu, da molim s obitelju, gdje je Don Bosco svaki dan služio sv. Misu.

To nam bi dopušteno. Narod se udaljio, kuća bi zatvorena i samo oko trideset osoba je ostalo u kapelici moleći sv. krunicu. Imao sam vremena izmoliti tri krunice. Konačno dođe mladi tajnik Don Boscov i reče nam, da nas svetac čeka u sobi, da nas blagoslovi.

Moja se majka približi i stade ga zaklinjati, neka nam za ljubav Božju pribavi posebnu audijenciju. On nam reče, da idemo gore s drugima i da čekamo u predsoblju; da će on sve moguće učiniti, da nam bude udovoljeno.

Svi su unišli u sobu Don Boscovu, a mi smo ostali vani; dobili su njegov blagoslov, čuli su nekoliko riječi, dobili svaki po jednu medaljicu i otišli. Neka mlada žena, koja se smijala i ujedno plakala i klicala: »Don Bosco me ozdravio! Don Bosco me ozdravio«, svratila je na se pogled sviju. Pitao sam je, što joj se dogodilo, a ona mi odgovori: »Neka vam drugi pripovijedaju, jer ja ne mogu od ganuća govoriti.«

Pratiše je dvije prijateljice, koje su je dopremile bolesnu iz Barcelone, da dobije svečev blagoslov. Ona je pala s visokih stuba tako nesretno, da su joj se živci iz donjeg dijela noge povukli u gornji, a donji joj se dio sasvim ukočio.

Liječnici, koji su je posjećivali, izgubili su svaku nadu, da će joj moći nogu povratiti u prijašnje stanje i proglasili su je neizlječivom. Ona već nije dulje vremena izlazila iz kuće, jer se nije mogla ni maknuti. Kad je čula govoriti o Don Boscu, oćutila je veliko pouzdanje u njega i zamolila ukućane, da je odnesu u Sarriá. A sada ne znajući ni kako, ni ne opazivši, sama je od sebe klekla na Don Boscov blagoslov, sama se digla, otišla iz sobe i oćutila, da je posve zdrava.

Dođe međutim tajnik i dovede nas pred Don Bosca. Kleknuo sam sa sestrama. A moja majka zavapi: »Ozdravite mi sina, oče!« i udari u plač.

»A kako se ti zoveš, dragi prijatelju?«

»Ja sam Hinko Ghislieri«.

»Pa čime se baviš sada?«

»Ničim, oče! Svršio sam svoje nauke u Italiji, ostao sam neko vrijeme u samostanu. Smrt moga oca izvukla me iz njega, a doveden ovamo među svoje rođake, dobio sam sušicu.«

Don Bosco je upravio na me nekoliko nježnih i utješnih riječi, osiguravši moju majku, da će mi Marija Pomoćnica povratiti zdravlje tjelesno, ako to bude na spas mojoj duši.

Ja sam ga zadnji pozdravio, jer je on čvrsto držao moju ruku u svojima; i dok sam se nagnuo, da mu je poljubim, prigne se on i prišapne mi:

»Dragi moj sinko, pripravi se za dobru smrt, Bog te jako ljubi; ti ćeš umrijeti utješen, položit ćeš još redovničke zavjete i nakon osam mjeseci bit ćeš u nebu.«

O blagoslovljena opomena iz neba! Ja se veselo pripravljam za odlazak; meta je blizu.

LI.

26. listopada 1886.

Moja bolest ide sve na gore. Već su četiri mjeseca kako sam ostavio svoje rukopise, te istom sada nastavljam. Želio bih da ih dovršim i ovdje rečem sve, što mi se dogodilo u ovo zadnje vrijeme, te da opišem konac, koji Bog za mene čuva.

Ja uistinu ne shvaćam Don Boscovih riječi!

Nadao sam se dosada, da će mi Bog povratiti toliko zdravlja, da se uzmognem povratiti u svoj samostan i da opet započnem svoje pobožne vježbe, da položim zavjete i onda umrem u naručju svoje subraće; ali se već bojim, da sve ovo nije ništa drugo, nego puki san.

Ne mogu više ni stajati na nogama.

Samostana dakle za mene više nema, nema razmatranja, ni molitve, ni zanosnih hvalospjeva niti pokorničkih djela, ni ćelijice — sve je svršeno.

Ne preostaje mi drugo nego da s odanošću čekam svoj zadnji čas i da se pripravim na dobru smrt.

Znam, da bih još imao puno reći, mnogo toga otkriti, ali nemam snage... pa zato prestajem.

Već osjećam kako me blago obliježu anđeli smrti.

Što je smrt? Vedri zapad trudnoga dana, dûga iza

bure, osudni čas, koji uzdrma i najokorjeliju savjest i vraća je k raju. Smrt je prijelaz na novi život, ali na život ugodan, blažen, vječan.

Ja ću se sretan spustiti u duboku tišinu groba, o Gospode, ne bile nikada prosudivane tvoje osnove! Milostivi Bože, smiluj se mojoj majci!

LII.

30. studenoga 1886.

Otprilike mjesec dana ne mogu se više dići s kreveta. Ipak sam skupio toliko snage, da pišem svojemu dobrom Karlu i svojem nekadanjem ravnatelju.

Zaklinjao sam ravnatelja, neka mi udijeli milost, da umrem u prisutnosti svoga kreposnog prijatelja. Nadam se, da ću biti uslišan. On će mi zaklopiti oči i skrstiti ruke.

Molim također svojega dobrog Karla, komu povjeravam ove moje bilješke da ih objelodani. Tebi, moj Karlo, predajem pero, složi, uredi sve i nemoj ništa brisati, što bi slučajno moglo vrijeđati tvoju poniznost. To su zadnje želje tvoga Hinka, koji je na samrti.

Nijesam mogao činiti dobro svojim djelima za života, pa stoga vruće želim, da barem time budem dušama na korist. Tko zna, koliki će se prevareni mladići, koliki roditelji, zaslijepljeni ljubavlju ili sebičnošću, opametiti još za vremena, ako pročitaju moju povijest.

* * *

2. prosinca 1886.

Blagoslovljen budi Bog! Dolaze listovi iz Italije, koji mi kazuju, da je Karlo već na putu k meni.

Ah! Ostat će ovdje, dok ne izdahnem! Ti mi zatvori oči, Karlo moj!

Ćutim, da je veoma blizu konac mojih dneva; sile mi malakšu i drhtavom rukom, ni ne gledajući na papir, pišem ove zadnje retke.

Dan se primiče kraju; bura je prestala; iza grijeha i boli ispunjavaju se veliki ciljevi Božje mudrosti; žalosna drama imade utješan svršetak.

Ja umirem miran i zadovoljan. Tebi, majko moja, sve opraštam; nikad neka ne izađe iz mojih ustiju riječ optužbe. Neka ti oprosti Bog, kako ti oprašta tvoj Hinko. Hrabro majko, svi ćemo se sjediniti zauvijek. Sestre moje, s Bogom! Ako vas Bog zove, da budete njegove zaručnice mjesto mene, kako ste mi toliko puta iskreno kazivale, budite vjerne, ljubite Ga i molite za počinak vašega siromašnog pokojnika. Ja ću tamo gore moliti za vas. Čekam vas. Karlo moj, s Bogom!

Hvalim ti za sve, što si učinio i za ovu zadnju ljubav koju mi iskazuješ. Kad dođem u nebo sjetit ću se tebe.

Pripravimo se svi. Bog dolazi nenadano; kuca na naša vrata. — Jesi li ti spreman na odlazak? Vječnost te čeka. — Ah, i isti je pravednik kao gorući grm; a što će biti od mene?!

Tvoje je milosrđe beskrajno, o Gospode! Ti, koji si nam pokazao put pokore, čija zadnja riječ bijaše riječ oproštenja. Ti, koji nevolje i suze naplaćuješ, koji kažnjavaš u svojoj mudrosti, ali i prigrljuješ onoga, koji Ti se moli, pogledaj na me!

Završetak.

Siromašni Hinko! zašto me tako brzo ostavljaš? Možda te htio milostivi Bog pozvati k sebi radi iskrenosti tvoga pokajanja? Božje te je milosrđe pronašlo vrijednim za nebo?

Vjerujem da je tako. Ovo vjerovanje, koje se smiješi mojoj ljubavi, blaži moju bol poradi tvoga odlaska. Bog te je pozvao k sebi, jer je tvoje kajanje bilo istinito i duboko.

Ja sam uvjeren, da si blažen zauvijek.

Čim sam doznao, da je moj prijatelj u golemoj opasnosti, i da je često izrazio želju, da me opet vidi, molio sam i dobio dopuštenje, da pohitim k njemu.

Upravo sam letio k njemu. Istom kad sam prevalio Pireneje, ponešto sam se smirio.

Nađoh ga u krevetu. Znaci blize smrti bijahu duboko utisnuti na njegovu mršavom licu i na njegovim od groznice vrućim usnama.

Sirota Hinko!

Tvoja mi je smrt bila svakako uzrokom velike boli; ali me tješi, što sam bio uza te u tvojim posljednjim danima, što sam ti mogao iskazati svoju ljubav, što mi bijaše dano, da te dopratim sve do neba; ova mi misao blaži gorku bol.

Stigao sam za vremena. Vidio sam, da je on doista anđeo i da je njegovim zabludama bila uzrok okolina, u kojoj se nalazio, a nipošto zlobno srce.

A kako bi mogao biti pokvarena srca onaj mladić, koji bijaše u zavodu uzor kreposti. Budući da je bio silom svrnut s pravoga puta, jedino su ga nesretne prilike učinile žrtvom varavog svijeta.

Hinko bijaše mladić izvrsne ćudi, dobar, pobožan, ali moram ipak reći, da mu je nedostajala ona čvrstoća, ona energija u odlukama, koja je obično plod iskustva. Nu kakvo je iskustvo mogao imati mladić, koji je tek nastupio svoju dvadesetu godinu?

Bio sam oko dvanaest dana kraj njegova kreveta. Bdio sam nad njim, kao nad svojim bratom, jer sam ga i uvijek ljubio kao svoga brata. Nikada ne ću zaboraviti onog časa, kad sam došao k njemu. Koljena mu klecahu, te sam mislio, da je to samo utvara! Od onoga vedrog, iskrenog, žarkih i svetih ideala punog lica, nije ostalo drugo do sjena! Sve bijaše gotovo! Udarih u plač prije nego sam ga i pozdravio.

No on me je odmah opazio i prepoznao. Uspravio se na krevetu, nije se mogao uzdržati od plača i progovoriti. Raskrilio je ruke, pritisnuo me na grudi, da svoje suze pomiješa s mojima. Susretaj je nadošao samo malo prije zadnjega »s Bogom«. U toj šutnji, u tom zagrljaju, u tim suzama što sve nijesmo jedan drugomu kazali?

Siromašnom se bolesniku napuni srce svetim veseljem. Opetovaše mi slabim glasom:

»Barem ću na tvojim rukama izdahnuti, moj prvi i zadnji prijatelju!«

Ista njegova majka i sestre rekoše mi, da je moj dolazak povratio život njihovom i mojem Hinku. I ovako je slatki san postao zbiljom.

Došavši k sebi nakon prvih svojih utisaka, pokazivao se dva ili tri dana vedrim i veselim. Činilo se, da mu je bolje, pa sam se nadao, da će se oporaviti. Jedne noći kao da se probudio iz dubokog sna, počeo je izgovarati moje ime. Čuo sam, kako je šaputao: »Karlo!«

Došao sam k njemu.

»Hinko! evo me kod tebe«.

»Karlo, nemoj se varati, vjeruj, da mi još samo malo života preostaje, ćutim, da mi nestaje života. Tvoja me prisutnost jača i krijepi, ali ja sve više slabim. Ti se nemoj udaljiti od mene, dok ne ispustim svoju dušu. Tebe trebam. Sve ću ti reći, što mi je na srcu, a ti molim te, izvrši moju zadnju volju. Slušaj me.

Dok sam mogao pisati, bacio sam na papir neke bilješke. To su male »Uspomene«, koje tebi povjeravam. Hoću, da ih izdaš s namjerom, da znadu mladići pozvani u redovnički stalež, da im u svijetu nema pravoga mira. Jer izabrani od Boga za redovnički stalež ne mogu naći sreće, dok ne ostave svijet.

Bog bira također nekoje i za borbu sa svijetom. Svaki imade svoj križ. Ali neka nitko ne krene od opredijeljenog mu puta.

Izdati ove uspomene jest zavjet, koji sam učinio presv. Mariji Pomoćnici, kad sam dobio blagoslov od onoga svetog čovjeka: Don Bosca. A ti imadeš ovaj moj zavjet izvršiti. Karlo, da li mi to obećaješ?«

»Obećajem, moj Hinko!«

»Bio sam siguran, da ćeš ispuniti želju svog prijatelja, koji je na umoru.«

Ovo govoreći izvadi ispod jastuka smotak papira — ove »Uspomene«. Zatim mi reče:

»A sada bih želio, da zamoliš ravnatelja naše kuće u Barceloni, da ne propusti dana, a da me ne posjeti.

»On će baš danas doći«.

»Tvoja i njegova prisutnost kao da mi hrabri dušu i umnožava snagu.«

»Ali kada ti je tako drago vidjeti naše poglavare... zašto...?«

»Govori, Karlo, govori što hoćeš da kažeš?«

»Ne znam, ali mi se čini...«

»Daj govori, Karlo! Ti imadeš nešto važno. Čemu se susprežeš i šutiš?«

»Pa dobro, otkrit ću ti. Ti si plemenita srca. Bog je govorio tvojoj duši, a ona ga je razumjela. Zar ti ne bi bilo pravo, da sada, kad si navršio godinu svoga novicijata...«

»Razumijem te, moj dobri Karlo. Predlažeš mi, da položim redovničke zavjete. Ali zar misliš, da sam ja vrijedan takove milosti?... Zar se ne sjećaš, kako sam, udaljivši se od tebe, zaboravio na sve i propustio sam pače i odgovoriti na tvoje ljubezne upite?«

»Nu to je sve prošlo; više ne trebaš na to ni misliti. Milostivi je Bog izbrisao grijehe što si ih počinio, pa čemu da sada spominješ još i takve sitnice?«

»Ti dakle misliš, da će ravnatelj htjeti primiti moju redovničku profesiju?«

»O tome sam siguran, Hinko. Dođoh k tebi iz Italije opremljen svim potrebitim dispenzacijama sa strane našega vrhovnoga glavara.«

»Karlo! Karlo! ti si moj anđeo utješitelj, ti si poslanik Božji! Ti mi govoriš o onom, što je moja najvruća želja. Ali misleći na moju nevrijednost, misleći na to, da nemam nikakvih zasluga i videći, da me ni ti, ni drugi ne bi dostojnim smatrao ove milosti, nijesam to kanio ni spominjati.«

»Kajanje i patnje su te očistile i povratile ti prijateljstvo s Bogom, a redovnički zavjeti će ti povratiti krsnu nevinost. Budi dakle miran. Ja sam stalan, da će to biti ravnatelju najugodnija vijest kad čuje, da ti gorиš od želje, da položiš svete zavjete.«

»Blago meni, ako budem dionikom tolike sreće! Moja majka i sestre bi se tomu veoma veselile. Ali zar bih se ja, moj Karlo, smio tomu radovati? Ne misliš li, da nakon tolikih nedjela nijesam dostojan tolike milosti?«

»Uzdaj se u našega ravnatelja i u mene. On neka bude sudac.«

»O da! reci mu, neka dođe. Tvoja i njegova prisutnost ulijevaju mi jakost i ufanje.«

»On će doskora doći. Čuo je jučer od mene, da ti je puno bolje, te je naložio, neka se opetuju molitve, koje se neprestano u samostanu obavljaju, da ti Bog povrati zdravlje. Međutim, Hinko, ja idem, da pozovem dobrog ravnatelja.«

Potrčao sam brzo u samostan, razložio sve ravnatelju, koji je, čuvši to, bio sam veseo i hvaleći Boga za ovako veliku sreću, pošao odmah sa mnom.

Hinko nas je dočekao u pobožnoj molitvi. Majka i sestre molile su kraj njegova kreveta krunicu.

Vedra lica, poljubi Hinko učtivo ruku ravnatelju, koji mu reče nekoliko ljubeznih i utješnih riječi. Ravnatelj nas na to zamoli, da ga ostavimo samoga s Hinkom. Svi smo se udaljili. Nanovo se ispovijedio i zamolio, da ga ravnatelj sjutra ujutro pričesti.

»U društvu moga dobrog Isusa«, rekao je, »mirno ću umrijeti. I ako se vi, dobri oče, sjutra ujutro poslije sv. Mise udostojite primiti moje zavjete, učinit ćete sretnim svoga Hinka.

»Da, sinko moj, sjutra ujutro bit će ispunjene i tvoje i naše želje.«

Pošto se još malo razgovarao s bolesnikom o duhovnim stvarima, otišao je.

Onda se majka i sestre dadoše na posao, da što ljepše iskite domaću kapelicu, koja bijaše pokraj Hinkove sobe.

Ujutro se ravnatelj vratio, da čita sv. Misu; dragi je bolesnik htio, da mu se krevet stavi prema oltaru. Sjedeći na više jastuka sklopljenih je rukû usrdno čekao čas, kad će primiti Isusa u svoje srce.

Kad je primio presv. Pričest i kad se svršila sv. Misa, ravnatelj je izgovarao obrazac zavjeta, a Hinko je sve za njim opetovao jasno i razgovijetno u nazočnosti sviju, i potpisao je papir, što mu ga je ravnatelj pružio. Premda mu je ruka nešto drhtala, ipak je mogao čitljivo napisati svoje ime i prezime.

»A sada, oče», reče, »želio bih malo ustati; rado bih obukao svoje redovničko odijelo, s kojim želim biti i pokopan.«

»O ja se nadam, da će ti Gospod povratiti zdravlje i udijeliti još dugi život. Ako budu naše prošnje u nebu uslišane, te nam se želje ispune, ti ćeš se vratiti među nas. Ako bi te pak Bog pozvao k sebi, uzdaj se u Njega; On će ti udijeliti nagradu pravednika.«

»Ah, oče, ja nipošto ne želim da ostanem na životu. Ja sam se potpuno izručio volji Božjoj. Fiat voluntas tua! To je moja strelovita molitvica. Želim umrijeti kao redovnik, pa bih zato htio da sada ustanem i obučem blagoslovljeno odijelo.«

Dobri ravnatelj nije mogao da se uzdrži od suza. Zagrlio je Hinka, kojemu smo pomogli da obuče redovničko odijelo.

Stavio je noge na zemlju, ali se nije mogao držati na nogama. Htio je, da ga otpratimo k oltaru, da poljubi sliku Marijinu, koja bijaše tu izložena; iza toga se vratio u krevet. Ravnatelj se oprostio obećavši, da će ga ujutro opet pohoditi.

Naš je siromašni bolesnik izvršio najvruću želju svoga srca; cijeli taj dan sproveo je u molitvi. Njegovala ga majka i njegove sestre.

Po noći se njegovo stanje pogoršalo i spopala ga silna groznica. Liječnici su izjavili, da je jadni mladić na kraju svoga života.

Majka je bila sva potištena od boli i neprestano je govorila: »Ja sam ga ubila! Ja sam ga ubila!«

Sestre su također u svojoj sobi gorko plakale.

Ujutro se ravnatelj dugo zadržao kod kreveta bolesnika, koji je već počeo bulazniti.

»Karlo! Majko moja! Isuse!« Ove je riječi često imao na ustima, ali nije više odgovarao na stavljena mu pitanja i teško je prepoznavao one, koji su bili uz njega. Poslije podne se činilo, da je vrućica popustila. Nadošao je dulji san.

Još prije ponoći došao je na nekoliko časova k sebi i mogao je izustiti presv. ime Isus; poljubio je propelo, što mu je majka pružila i zatvorio je oči.

Disanje, prije uzrujano, bivalo je sve slabije; prsa su se sve polaganije dizala. Naslonivši svoju glavu na moje rame, približavaše se polagano putu u vječnost.

Najedamput duboko uzdahne, a glava mu klonu na moja prsa. To je bio zadnji uzdah ove zabludjele i izdane duše.

*

Hinko, tebe nema više! Nije te bio kadar pridržati plač majke i sestara, ni molitve tvoga Karla, ni tvoje odluke, ni tvoji sveti zavjeti. Ti si otišao u nebo!

Tvoje srce, koje si cijelo sačuvao Isusu, svidjelo se Njemu, a nama ostade samo grob, na kojem oplakujemo prijatelja, brata i sina.

Tvoj je mili lik ugrabljen našim pogledima, pokrio ga je smrtni znoj.

Ono srce, na kojem si utisnuo ime Ljubimca svoje duše, raspalio je On svojom ljubavlju i ti si blažen s njime.

Nemoj zaboraviti u nebu na svoje mile, koje si ostavio. Pa ako nas i jesu ovdje nevolje rastavile, tamo ćemo se gore sjediniti u Božjoj ljubavi.

S Bogom, mladiću, izmoreni putniče, tvoja bolna i poetična povijest, kojom ćeš mnoge poučavati, svršena je.

Pred tvojim žalosnim križem neka crpaju snagu gorljive i mlade duše, a veledušju se uče roditelji !

Sve za Tebe, Bože moj, za Tebe, sve do konca.

Do vidova, Hinko!